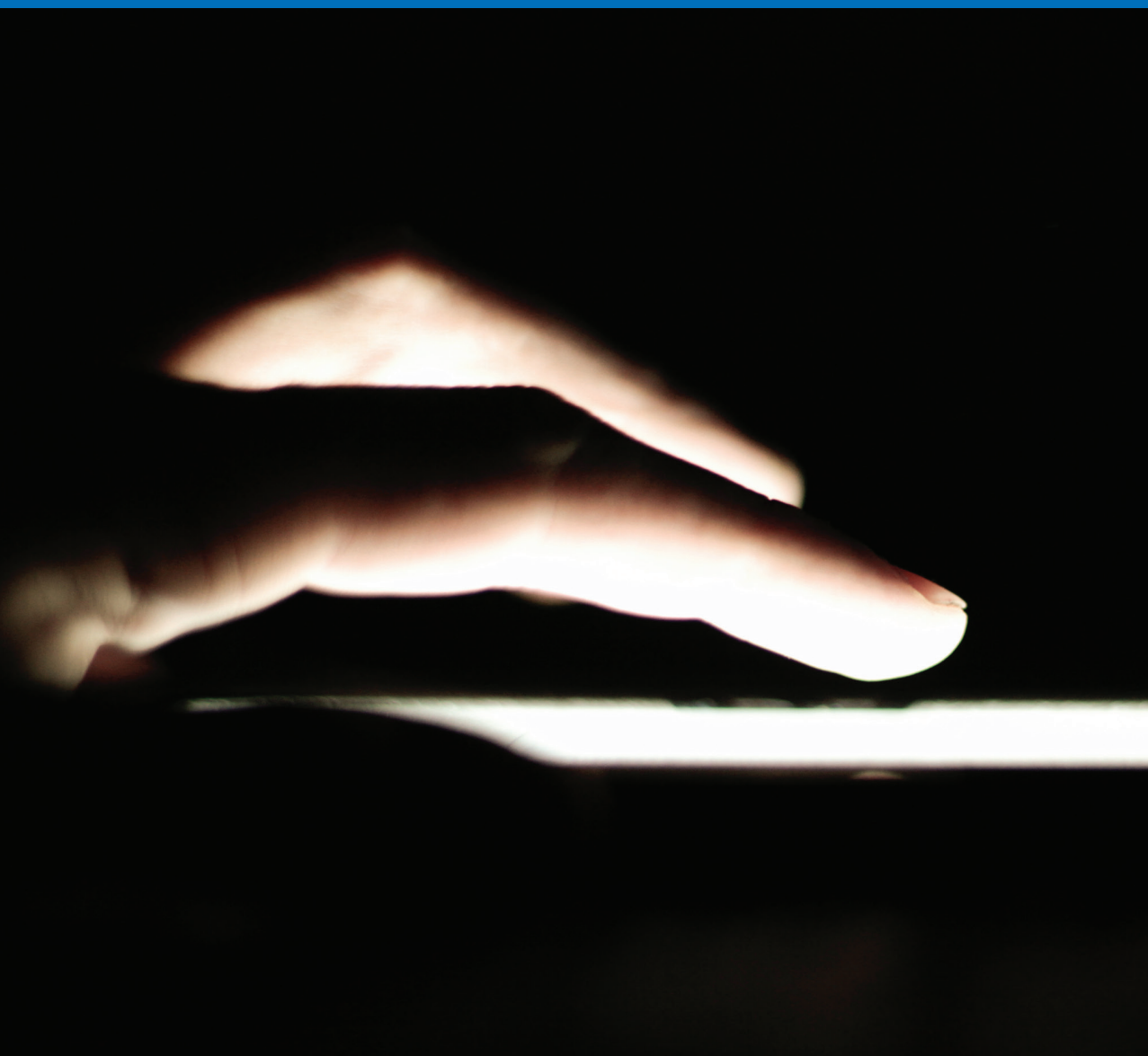

Nettovergrep mot barn i Norge 2015–2017

Rapport basert på erfaring fra Kripos, politiet,
tjenesteleverandører og internasjonal forskning

LINE MERETE TANGEN AANERØD & SVEIN MOSSIGE

Nettovergrep mot barn i Norge 2015–2017

Rapport basert på erfaring fra Kripos, politiet,
tjenesteleverandører og internasjonal forskning

LINE MERETE TANGEN AANERØD
SVEIN MOSSIGE

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 10/2018

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er fra 1. januar 2014 et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet (tidl. Høgskolen i Oslo og Akershus).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
OsloMet – storbyuniversitetet 2018

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-677-0

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-678-7

ISSN 0808-5013 (trykt)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Byråservice

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet
Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00
[Nettadresse: www.hioa.no/nova](http://www.hioa.no/nova)

Forord

Forskningsprosjektet er finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet og underlagt Voldsprogrammet ved NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet. Datainnsamlingen ble gjennomført januar til mai 2018. Rapporten er ferdigstilt i november 2018.

Ideen til forskningsprosjektet er gitt av psykologspesialist og sakkyndig Line Merete Tangen Aanerød, inspirert av dr. art. Knut Hermstad ved RVTS Midt og realitetsorientert av professor Arnstein Mykletun ved SIFER Bergen. Prosjektet er videreutviklet i samarbeid med professor Svein Mossige, leder av Voldsprogrammet ved NOVA, seksjonsleder Emil H. Kofoed ved Kripos, Taktisk etterforskningsavdeling, og Justis- og beredskapsdepartementet ved seniorrådgiver Kristin Bilberg.

Vi takker for samarbeidet med Kripos, politi og tjenesteoperatører som har bidratt med fenomenkunnskap og erfaring. Spesielt vil vi takke Kripos for analysearbeidet gjennomført av Erik Lauvbu. Takk til forsker Kirsten Danielsen ved NOVA som har lest og kommentert rapporten og til Torhild Sager som har redigert den.

Oslo, november 2018

Line Merete Tangen Aanerød og Svein Mossige

Innhold

Sammendrag	7
1 Om rapporten	9
2 Bakgrunn for prosjektet	10
2.1 Internett	10
2.2 Mangel av kunnskap om fenomenet nettovergrep i Norge	12
DEL 1: Forskning på feltet	
3 Hva sier forskning om nettovergrep?	15
3.1 Hvilken betydning har nett for kommunikasjon?	15
3.2 Hvem utsettes for seksuelle nettovergrep?	18
3.3 Hva kan konsekvensene av nettovergrep være?	20
3.4 Hvem utsetter barn og unge for seksuelle nettovergrep?	22
DEL 2: Forskningsprosjektet nettovergrep	
4 Forskningsprosjektet nettovergrep i Norge 2015–2017	24
4.1 Om organisering av forskningsprosjektet	24
4.2 Tredelt forskningsprosjekt	24
4.3 Forskningsspørsmål	26
4.4 Kripos: Utvalg og metode	26
4.5 Politiet: Utvalg og metode	28
4.6 Tjenesteleverandører: Utvalg og metode	29
5 Forskningsresultater	31
5.1 Tips mottatt av Kripos.....	31
5.1.1 Tips.....	31
5.1.2 Identitet.....	33
5.1.3 Kjønn	34
5.1.4 Alder	35
5.1.5 Fordeling på fylker.....	36
5.1.6 Bildemateriale.....	38
5.1.7 Chatting	41
5.1.8 Chatting mellom voksne og barn.....	43
5.1.9 Chatting mellom voksne	45
5.1.10 Oppsummering av analyse av tips sendt Kripos.....	46
5.2 Intervju politi	47
5.2.1 Om etterforskningsprosjektene	47
5.2.2 Sammendrag av intervju med politi.....	51
5.2.3 Oppsummering av funn fra politiet	58
5.3 Intervju tjenesteleverandører.....	60
5.3.1 Om nettjenestene	60
5.3.2 Intervju Facebook.....	61
5.3.3 Intervju Movie Star Planet	65
5.3.4 Intervju Slettmeg.no	69
5.3.5 Oppsummering av funn fra tjenesteleverandører	73

DEL 3: Diskusjon	
6 Drøfting sentrale tema	78
6.1 Personer som begår nettovergrep er oftest menn	78
6.2 Barn med barn avbildes i seksuelle situasjoner	78
6.3 Normalisering	79
6.4 Hvorfor skjer nettovergrep?	81
6.5 Internett	82
6.6 Personer som begår nettovergrep	84
6.7 Seksuelt tenningsmønster	85
6.8 Den rettslige prosessen.....	87
6.9 Hjelpebehov og behandling.....	88
6.10 Videre forskning	90
7 Avslutning	91
Summary	93
Litteratur	95
Vedlegg 1: Analysemomenter og analysetabell for meldinger Kripos	103
Vedlegg 2: Intervjuguide – Politiet	104
Vedlegg 3: Intervjuguide – Tjenesteleverandører	105

Sammendrag

Rapporten beskriver nettovergrepfenomenet basert på litteraturgjennomgang og forskning på nettovergrep i Norge. Det er flere kilder til informasjon: 1. Internasjonal forskning, 2. nettovergrep slik de framkom i tips om straffbare forhold til Kripos i perioden 2015–2017, 3. politiets erfaring gjennom etterforskningsoperasjoner som Operasjon Duck og Dark Room og 4. observasjoner fra Facebook, Movie Star Planet og Slettmeg.no.

For å forstå nettovergrep har vi vendt blikket i flere retninger. Vi har gjennom forskningslitteratur sett på hvordan selve internett påvirker vår kommunikasjon med andre. Vi har sett på forhold ved dem som utsettes for nettovergrep, og forhold ved dem som begår nettovergrep. Forskning på nettrelatert kommunikasjon viser en kompleks og til dels motsetningsfylt atferd. Kommunikasjon på nettet ser ut til å gjøre oss mer åpne. Vi formidler mer private forhold enn vi ville ha gjort ansikt til ansikt. Dette kan skyldes opplevelsen av anonymitet. Vi kan iscenesette bilder av oss selv slik vi ønsker å framstå på nett. Vi ser ut til å bli mer impulsive og samtidig mer veloverveide ved nettkommunikasjon. Måten vi fremtrer og bruker nettet på, er et sammensatt fenomen og ser ut til å ha konsekvenser for forvaltningen av seksualitet på nett.

Forskningen vår viser at det er en stor vekst i antall tips som rapporteres til Kripos om straffbar nettrelatert seksuell aktivitet i Norge. Ulovlige bilder og film utgjør 2/3 av tipsene. Bildematerialet er analysert og gradert. Straffbar chatting mellom barn–voksen og mellom voksne utgjør 1/3 av tipsene. Det er i hovedsak menn som begår nettovergrep, uavhengig av alder.

Våre funn viser at politiet i Norge erfarer økning i antall nettovergrepsaker. Innholdet i sakene blir grovere. Tilsynelatende upåfallende nordmenn, uten annen kriminell atferd, bedriver nettovergrep. Normalisering av seksuelle overgrep mot barn på nett kan senke terskelen for å gjennomføre seksuelle kontaktovergrep for noen. Etterforskning av nettovergrep krever tilpasset etterforskningsmetodikk i takt med krypteringsverktøy og bruk av det mørke nettet.

Egen forskning viser at tjenesteoperatørene mener at barn og unge bruker deres plattform til å utforske vennskap, seksualitet og kjærlighet på en naturlig måte. Tjenesteoperatørene ser et lite antall voksne som krenker

barn seksuelt gjennom grooming eller oppfordring til å sende bilder av straffbar karakter. De har funksjoner knyttet til sine nettstedene som skal stoppe nettrelaterte seksuelle krenkelser, selv om dette ikke er lovpålagt. Slettmeg.no ser at trusler og utpressing i kombinasjon med nettovergrep får alvorlige konsekvenser for den enkelte som rammes. Operatørene ser behov for internasjonalt samarbeid for forebygging.

Kommunikasjon på nettet senker terskelen for å inngå i straffbar aktivitet for både barn og voksne. Nettovergrep i Norge framstår med et omfang og innhold som er egnet til å skade. Nettovergrep er et samfunnsproblem. Det er behov for forskningsbasert kunnskap og igangsetting av riktige tiltak.

1 Om rapporten

I denne rapporten presenterer vi først bakgrunnen for prosjektet, deretter er rapporten delt inn tre deler.

DEL 1: *Forskning på feltet*. Vi ser på hva forskning sier om nettets påvirkning på kommunikasjon, hvem som ser ut til å utsettes for nettovergrep, konsekvenser av nettovergrep og hvem som antas å utsette barn for slike overgrep.

DEL 2: *Forskningsprosjektet nettovergrep*. Vi presenterer egen forskning. Her beskrives forskningsprosjektet, resultater og avsluttende diskusjon. Materialet vi har sett på er tips som Kripos har mottatt om nettovergrep knyttet til Norge. Vi oppsummerer politiets erfaringer med nettovergrepsaker og til slutt går vi gjennom erfaringer tjenesteleverandører har ved å overvåke og håndtere bekymringsfull seksuell aktivitet på deres nettsteder.

DEL 3: *Diskusjon*. Vi drøfter sentrale forskningstema ut fra litteraturen, egne forskningsfunn og problemstillinger som er formidlet fra respondenter.

Noen tema vil ikke bli belyst i rapporten grunnet nødvendig avgrensning, som metoder i behandling av personer som begår nettovergrep, behandling av ofre, risikovurderinger eller tekniske utlegninger om internetts muligheter og begrensninger.

2 Bakgrunn for prosjektet

2.1 Internett

Internett ble åpnet for kommersiell bruk i begynnelsen av 1990. World Wide Web slo gjennom som dominerende kommunikasjon mellom datamaskiner og mellom mennesker. Ulovlig fildeling og nettovergrep ble mulig. Kunnskapen om fenomenet er fortsatt mangelfull. Det har vært forholdsvis lite forskning på feltet, men det finnes noe.

Selv om nettovergrep ikke lenger er et nytt fenomen er kunnskapen om dette fortsatt mangelfull. Det har vært forholdsvis lite forskning på feltet. Det meste av forskningen er publisert etter år 2000. I sin spede begynnelse var forskningen normativ, særlig om ungdommers atferd på nettet. Målet synes å være avdekking av nettbrukens negative sider. Et negativt fokus er forståelig i lys av de mange negative aspekter som ble avdekket, herunder risiko for seksuelle overgrep via nettet, kyniske utnyttning av unge på nett, trusler i kombinasjon med seksuell utnyttning på nett og tilfeller av unges naivitet ved å slippe fremmede personer inn i livene sine via nettet.

Vi vet fortsatt lite om hvordan seksuelle overgrep på nett foregår i Norge. Vi har ingen dekkende oversikt over hvilken type nettovergrep og seksuelle krenkelser som barna utsettes for. Vi har ikke kunnskap om hvordan nettovergrepsfenomenet utvikler seg. Blir det mer nettovergrep? Er det sammenheng mellom bruk av straffbart seksualisert bildemateriale og risiko for å begå nettovergrep eller kontaktovergrep?

Blant forskere er meningene delte om hva som er de mest korrekte svarene på slike spørsmål. I en artikkel av Villacampa og Gomez (2017) heter det for eksempel: *"The existing empirical evidence on the matter does not appear to bear out the supposed exponential increase in victimization."*

Da seksuelle overgrep mot barn ble gjenstand for oppmerksomhet både i Norge og internasjonalt på 1980 og 90-tallet, var det stemmer som hevdet at frykt for seksuelle overgrep ikke var særlig begrunnet og at oppmerksomheten var uttrykk for en moralsk panikk. Det ble hevdet at fenomenet seksuelle overgrep ikke var verdt den oppmerksomhet det fikk (Brøgger, 1990). Etter hvert har vi sett at seksuelle overgrep mot barn har et visst omfang og et skadepotensiale som gir grunner for å ta det på alvor. Vi har

også sett tilløp til at bekymring for nettovergrep mot barn og unge blir betegnet som unødig og overdrevet når *sexting* er satt på dagsorden. Med sexting menes gjensidig seksuell nettkommunikasjon med deling av eksplisitte seksuelle ønsker, tanker og ofte deling av intime bilder.

Det er viktig å unngå den samme skyttergravskrigen om fenomenet nettovergrep mot barn som vi ble vitne til for nesten 30 år siden, da det handlet om seksuelle kontaktovergrep (Bakketeig, 2001). Vi håper å bidra til å unngå polariseringen av holdninger til nettovergrep gjennom utvikling av kunnskap.

Begrepet kontaktovergrep vil bli brukt om seksuelle overgrep der overgriper og offer møtes ansikt til ansikt.

Begrepet nettrelatert seksuell utnyttelse av barn vil bli brukt om de seksuelle krenkelsene av barn som skjer på nettet. Det kan være deling av ulovlig bilder, straffbar chatting eller grooming via internett.

Befolkningen i Norge ligger fremst i bruk og med tilgang til nettet i verden. Dette gjelder også for gruppen barn og ungdom. I Norge har 99 prosent av barn og unge i alderen 9–18 år tilgang på mobil. Fra 2014 til 2018 har andelen 9–11-åringer med egen smarttelefon økt fra 67 til 87 prosent og andel ungdommer med smarttelefon øker med alder (Medietilsynet, 2018). En betydelig del av barna opplever å bli gjenstand for uønsket seksuell oppmerksomhet på nettet, viser undersøkelsen fra Medietilsynet basert på svar fra 4 805 barn i alderen 9–18 år. Undersøkelsen viser for eksempel at 18 prosent av barn og unge i alderen 13–18 år i løpet av det siste året har mottatt seksuelle kommentarer på nettet som de opplevde sårende, ubehagelige eller truende. Så mange som to prosent fikk seksuelle kommentarer én eller flere ganger i uken. Fire prosent fikk det månedlig. Tolv prosent fikk slike kommentarer én eller noen ganger i løpet av året.

Uønsket seksuell oppmerksomhet synes å være et kjønnet fenomen. Jenter opplevde å få slike kommentarer i 2018 i betydelig større grad enn gutter. 26 prosent av jentene i alderen 13–18 år har opplevd det, mot ti prosent av guttene. Størst kjønnsforskjell finner vi blant 16-åringene. Hele 34 prosent av jentene på 16 år har i løpet av det siste året fått seksuelle kommentarer på nettet som de opplevde sårende, ubehagelig eller truende, mot åtte prosent av guttene. Det har vært en nedgang i andelen av 15–16-åringer som har mottatt uønskede seksuelle kommentarer på nett fra 2016 til

2018, spesielt for jenter der andelen har gått fra 36 prosent i 2016, til 30 prosent i 2018 (Medietilsynet, 2018).

Seksuell uønsket oppmerksomhet som forekommer med en viss hyppighet kan innebære en betydelig belastning for den som opplever dette. Hvor ofte en slik erfaring må inntreffe for at den skal ha helsemessige konsekvenser, er det ikke mulig å fastslå. For noen vil én gang i måneden være hyppig nok til at den skaper engstelse og bekymring. Når noen først blir gjenstand for denne typen oppmerksomhet, kan mottakeren ikke vite når det skjer eller hvem som kontakter dem.

Parallelt med tilgangen til nettet ser vi at barn utsettes for seksuelle nettovergrep. Vi mangler tall som gir grunnlag for å trekke entydige konklusjoner om at dette er et fenomen som er økende. Noen forhold kan tyde på at fenomenet øker i hyppighet ved at det har vært en klar vekst av slike saker i norske domstoler. Internasjonalt vises den samme trenden (Babchishin, Hanson, vanZuylen, 2014). I nettovergrepssaker som føres for retten kan det være flere hundre ofre. Nettet fremstår som en arena som er gunstig sett fra en overgriperers perspektiv. Det er lett å få tilgang på barn og risikoen for å bli «avslørt» er lav. Skadevirkningene av nettovergrep for samfunnet og de involverte er store. Skadevirkningene ved å bli utsatt for seksuelle nettovergrep er mange av de samme som ved seksuelle kontaktovergrep. Dette vil bli utdypet senere i rapporten.

Tjenesteleverandører, sosiale medier og aktører som har tilbud for unge på nett, er oppmerksomme på uønsket seksuell aktivitet. Flere av aktørene overvåker sine nettstedene for å avdekke om det foregår bekymringsfull seksuell aktivitet. Det er enighet blant aktørene om at uønsket seksuell oppmerksomhet som rammer barn og unge kan ha uheldige helsemessige konsekvenser.

2.2 Mangel av kunnskap om fenomenet nettovergrep i Norge

Det finnes ingen etablert definisjon av begrepet nettovergrep. Ved norsk politi og Kripos brukes den formelle betegnelsen *internettrelatert seksuell utnyttelse av barn* om straffbare handlinger via nettet som involverer barn. Slike handlinger kan være voksnes seksualiserte chatting med barn, grooming via nettet, aktivisering av barn for å produsere og formidle ulovlig bildemateriale eller voksnes kontakt med hverandre via nettet med seksuelt straffbart innhold.

I internasjonal forskning brukes forskjellige begreper, eksempelvis «online sexual victimization», «online sexual solicitation» og «online sexual harassment». Det vanligst brukte begrepet er «online sexual solicitation». Dette defineres som at noen via internett forsøker å engasjere andre i seksuell aktivitet eller samtale som oppleves uønsket. Begrepet brukes uavhengig av om aktiviteten er ønsket eller ikke når barn er involvert (Mitchell, Finkelhor & Wolak, 2001). Vi mener at det norske uttrykket *internettrelatert seksuell utnyttelse av barn* i de fleste tilfeller er sammenfallende med «online sexual solicitation».

I denne rapporten kommer vi av praktiske formål å benytte begrepet *nettovergrep*. Vi definerer nettovergrep på samme måte som definisjon av «online sexual solicitation», jf. Mitchell, Finkelhor og Wolak (2001), samt at vi medregner voksnes bruk av straffbart materiale som bilder, film og historier som seksualiserer barn. Vi mener at det er viktig at definisjon av nettovergrep ikke begrenses til straffbare handlinger, men også omfatter hendelser som er i grenseland mht. straffbarhet. Dette for å få best mulig forståelse av dynamikken ved fenomenet.

Mange spørsmål om nettovergrep er fortsatt ubesvarte, til tross for at nettet ved World Wide Web har vært tilgjengelig for allmennheten siden 1993. Vi har ingen dekkende oversikt over hvilken type nettovergrep og seksuelle krenkelser som barn utsettes for i Norge. Vi vet ikke om nettovergrep øker i omfang i Norge. Bildet som avdekkes er at politi og tjenesteleverandører ser økning av nettovergrepssaker i Norge 2015–2017.

Vi har liten kunnskap om utvikling eller endring av nettovergrep som fenomen. Vi vet ikke hvem i Norge som utnytter barn seksuelt via nettet. Vi vet ikke om bruk av seksualisert bildemateriale av barn øker risiko for å kunne begå kontaktovergrep. Vi vet at sårbare barn har økt risiko for å bli utnyttet via nettet og at nettovergrep kan skade barns utvikling. Vi behøver allikevel mer kunnskap om langtidseffektene av slike overgrepserfaringer. Er det sider ved nettet som i seg selv kan gi økt risiko for seksuelle krenkelser? Er nettet en friarena for voksne som vil utnytte barn seksuelt? I denne rapporten kommer vi til å berøre disse spørsmålene. Noen på bakgrunn av litteratur gjennomgang, andre på grunnlag av det materialet vi har samlet inn.

Kripos, politiet og tjenesteleverandører er de instansene som vi antar kan gi et best mulig bilde av status for nettovergrep i Norge. Vi har derfor valgt informasjon fra disse som forskningsgrunnlag. I undersøkelsen har vi

analysert innholdet i tipsene om straffbare forhold som Kripos har mottatt om nettovergrep knyttet til Norge. Vi har samlet inn informasjon fra politiet om deres etterforskningsprosjekt som har håndtert nettovergrep i Norge. Vi har samlet inn informasjon fra tjenesteleverandører med nedslagsfelt i Norge og sett på deres erfaring med nettovergrepsfenomenet.

Funn fra undersøkelsen viser at politiet anser at nettovergrepene blir grovere. Den som bruker nettet som overgrepsarena er oftest en upåfallende mann, har arbeid, familie og er uten annen kriminalitet. En del av den kommunikasjonen mellom voksne i overgrepsnettverk som politiet har kommet over, synes å gi en normalisering av overgrepshandlinger. Dette kan gi økt risiko for seksuelle kontaktovergrep. Gjennom tips til Kripos kommer det fram at avbildning av barn i seksuelle situasjoner, alene eller sammen med andre barn, er et foretrukket tema, samt at voksne som snakker sammen i hovedsak deler ulovlig bildemateriale og chatter om overgrep som skal ha skjedd.

Våre funn tyder på at nettovergrep i Norge er et betydelig samfunnsproblem. Det er behov for mer forskning. Vi mener at det er viktig å avklare nettovergrepsfenomenets omfang og dynamikk. Vi mener det er behov for mer kunnskap om hvem det er som begår nettovergrep. Vi trenger å forstå mer om internetts betydning for overgrepsatferd og konsekvenser av nettovergrep for ofrene. Slik kunnskap gir videre mulighet for terapiforskning og utvikling av risikovurderingsinstrumenter.

DEL 1: Forskning på feltet

3 Hva sier forskning om nettovergrep?

For å få et bilde av hva forskningen sier om nettovergrep så langt, har vi gjennomgått internasjonal og nasjonal litteratur. Det meste av litteraturen på feltet er publisert etter år 2000. Vi har stilt følgende spørsmål:

1. Hvilken betydning har nettet for kommunikasjon?
2. Hvem utsettes for seksuelle nettovergrep?
3. Hva er konsekvensene av nettovergrep?
4. Hvem utsetter barn og unge for seksuelle nettovergrep?

3.1 Hvilken betydning har nett for kommunikasjon?

Fra 1990-årene har internett gitt mulighet for tjenester som elektronisk post, www, nyhetsformidling, varebestilling, banktjenester og chatting (nettprat). Kommunikasjon på nettet kan være formell og uformell. Den uformelle chattingen via sosiale medier synes å ha endret hva vi deler og hvordan vi deler informasjon om oss selv.

En teori om hvordan kommunikasjon på nettet virker på de involverte er den såkalte *hyperpersonlige kommunikasjonsteorien* (Walther, 2011). Begrepet *hyperpersonlig* henspiller på at vi opplever mer intimitet og deler mer informasjon på nettet enn i ansikt til ansikt situasjoner. I følge teorien synes det også som om kommunikasjon på nettet oppmuntrer folk til å presentere seg selv overfor andre på optimale måter. Samtidig er det slik at kommunikasjon på nettet mangler noen av de audiovisuelle kjennetegn som vi forholder oss til når vi kommuniserer ansikt til ansikt med noen (Vossen & Valkenburg, 2016). Som mottakere av andres selvrepresentasjon på nettet er vi tilbøyelige til å fylle ut de blanke feltene i vårt bilde eller inntrykk av den andre som kan føre til at vi idealiserer denne andre.

Flere nyere studier gir støtte til den såkalte hyperpersonlige kommunikasjonsteorien. Studier av nettkommunikasjon blant ungdom viser at dette fremmer en tendens til å åpne seg, såkalt «*self-disclosure*», i følge Valkenburg & Peter (2009). I sammenhenger hvor vi ønsker å etablere eller forsterke kontakt med en annen på nett er åpenheten ønskelig. Hvis den andre har til

hensikt å utnytte denne åpenhet kan tilbøyeligheten til åpenhet via nettkommunikasjon gjøre oss mer sårbare for å bli rammet av den andre.

Tilbøyeligheten til å være åpen ved formidling av tekst og bilder på nett er også blitt omtalt som en mangel på hemning, en «*disinhibition*» effekt (Suler, 2004). Det kan se ut som om nettet gir en falsk følelse av å være i den private sfære. De som kommuniserer med hverandre på nettet har derfor en tendens til å inkludere hverandre i denne private sfære og dermed har færre hemninger mot å utlevere intimt materiale (Valkenburg & Peter, 2009). Fravær av ikke-verbal og direkte reaksjoner i kommunikasjon på nettet reduserer hemninger og medfører lavere terskel for å dele bilder og tekst med seksuelt anstrøk.

Allerede i 2007 fant Schouten, Valkenburg & Peter at én av tre ungdommer foretrekker kommunikasjon på nettet fremfor ansikt til ansikt kommunikasjon når de tematiserer intime forhold som forelskelse, seksualitet, skam og forlegenhet. Ungdom opplever en større grad av kontroll med hvordan og hva de utleverer om seg selv når de kommuniserer på nettet. Denne følelsen av kontroll bidrar til en opplevelse av trygghet, som igjen tillater ungdommer å føle seg friere enn i ansikt til ansikt situasjoner. Dette er av særlig stor betydning for ungdommer som opplever sosial hemninger i direkte kontakt med andre jevnaldrende. Det kan se ut som om mennesker med høy grad av sosial angst kan profitere på å kommunisere med et begrenset antall mennesker på nettet. Følelsen av å ha kontroll er betydningsfull (Green, Wilhelmsen, Wilmots, Dodd & Quinn, 2016).

Noen studier har påvist en positiv effekt av kommunikasjon blant unge på nettet (Huang, 2016), mens andre studier finner ingen korrelasjon mellom unges mentale helse og deres aktivitet på sosiale medier (Best, Manktelow & Taylor, 2014). Sannsynligvis vil effekten på mental helse være avhengig av hvilke betingelser den foregår under og ikke bare av omfanget av kommunikasjonen i seg selv.

Det er tre omstendigheter ved nettkommunikasjon som kan gi grunnlag for følelsen av kontroll. Disse blir i faglitteraturen omtalt som de tre A'ene: *Anonymity*, *Asynchronization*, *Accessibility*. På norsk: Anonymitet, asynkronisering og tilgjengelighet (Jonsson, Priebe, Bladh & Svedin, 2014). Vi mener at disse tre omstendighetene kan være av betydning for å forstå både nettovergriperes atferd og atferden til de utsatte for nettovergrep.

Anonymitet. Bruk av nettet gir opplevelse av ulike former for anonymitet. *Kilde-anonymitet* dreier seg om anonymitet for eksempel i chatterom, hvor nettkommunikasjon ikke kan knyttes til et bestemt individ eller kilde. Det gir mulighet for å chatte med noen uten å vite hvem de er. En annen form er *audiovisuell anonymitet* som referer til mangel på eller fravær av nonverbale kjennetegn. Ulike applikasjoner kan gi mulighet for å kontrollere hvor mange og forskjellige kjennetegn som formidles. Emosjonelle reaksjoner knyttet til for eksempel ansiktsuttrykk eller til andre kroppslige reaksjoner, kan minimaliseres. Denne anonymiteten på nett skaper en opplevelse av mindre sårbarhet og reduserer bekymring for hvordan andre oppfatter og reagerer på ens fremstilling av seg selv. Dette igjen kan bidra til at en handler ut fra et øyeblikks innskyttelse, for eksempel romantiske følelser eller seksuelle fornemmelser (Valkenburg & Peter, 2011). Anonymiteten kan stimulere til impulsiv atferd og gi risiko for å formidle noe som ikke er gunstig for en selv eller andre, f.eks. bilder, digitalmobbing eller dele seksuelle interesser for barn.

Asynkronisering. Kommunikasjon via nettet gir mulighet til å vurdere og redigere det som skrives før det formidles. Asynkronisering gir dermed senderen en mulighet til å ta kontroll over det som ønskes kommunisert. Redigeringen og styringen av informasjon kan også innebære at budskapet formuleres slik at det kan bli ydmykende, smertefullt eller truende for mottaker.

Tilgjengelighet. Kommunikasjon via nettet er lett tilgjengelig og gir nesten ubegrensede muligheter til å utvikle og distribuere informasjon om seg selv. Nettet gir lett tilgangen til andre og også muligheten for å gi seksuell oppmerksomhet (Barak, 2005). Kombinasjonen av lett tilgang på barn og forenkling av å gi seksuell oppmerksomhet kan gi økt risiko for at barn utsettes for uønsket seksuell oppmerksomhet på nett. Slik oppmerksomhet kan være vanskelig å unndra seg. Det paradoksale er at i slike situasjoner kan de involverte unge oppleve å ha veldig liten kontroll. Kombinasjonen av å tro at man har kontroll og samtidig oppleve å ha liten kontroll kan bidra til at en tillegger seg selv skyld fordi en har havnet i en situasjon hvor en blir gjenstand for uønsket seksuell oppmerksomhet.

De tre omstendighetene, anonymitet, asynkronisering og tilgjengelighet, kan forklare noe av hvorfor både ungdom og voksne i så stor grad tar i bruk nettet for kommunikasjon. De utgjør noe av grunnlaget for at nettet blir en arena der voksne lett kan utnytte ungdom til egne seksuelle formål. Aktivitet som seksuelle nettovergrep kan foregå med lav risiko for å bli avslørt gjennom den anonymiteten og muligheten for asynkronisering som nettet gir.

3.2 Hvem utsettes for seksuelle nettovergrep?

De mest utsatte for seksuell nettovergrep er unge jenter i tenårene, men gutter er også gjenstand for slik oppmerksomhet. Barn og unge i alderen 12 til 18 år tilbringer mye tid på nettet og bruker digital teknologi for å kommunisere med andre. Det gjelder med små variasjoner for ungdom i alle vestlige land (Mitchell, Ybarra, Jones & Espelage, 2016).

En konsekvens av ungdommers bruk av nettet er at de er tilgjengelige, også for dem som ønsker å etablere seksuell kontakt. Ungdom synes i større grad enn voksne å ha vansker med å vurdere potensielle kostnader og fordeler ved egen risikoatferd (Goldberg, Halpern-Felsher & Millstein, 2002). Dette kan føre til at unge undervurderer risikoen og overvurderer fordeler ved å oppsøke ukjente på nettet eller utveksle intim informasjon med seksuelt innhold. Barn og unge som ikke blir informert om de mulige farer som knytter seg til det å etablere kontakt med andre på nett, har en forhøyet risiko for å erfare negative sider ved slik aktivitet (Fleming, Greentree, Cocotti-Muller, Elias & Morrison, 2006; Mitchell, Finkelhor & Wolak, 2003).

Forskning viser at de som potensielt kan begå nettovergrep ikke nødvendigvis legger skjul på alder eller motiver overfor dem de oppsøker. I en studie av Wolak, Finkelhor & Mitchell (2004) ble det avdekket at 80 prosent av voksne som tok kontakt med unge var åpne i sine ønsker om å snakke om sex. Dette viser at de unge i denne undersøkelsen ikke har kunnet vært helt uvitende om at det nye bekjentskapet kunne innebære seksuell kommunikasjon. I avtalte møter ansikt til ansikt er det ofte en forventning om seksuelle handlinger. Det er oftest utviklet en nær relasjon gjennom forutgående nettkontakt.

Unge som sliter med psykiske vansker, som depresjon og ensomhet, er mer sårbare for seksuell utnyttelse via nettet (Rogers, Wczasek & Davies, 2011) enn andre i samme alder. Jenter i alderen 14 til 17 år er mer sårbare enn yngre jenter for å bli utsatt for seksuell oppmerksomhet på nettet

(Finkelhor, Turner, Shattuck & Hamby, 2013). Det ser også ut som om yngre kvinner i aldersgruppen 18 til 29 år er omtrent like utsatt som jenter i ungdomsalder (Baumgartner, Valkenburg & Peter, 2010a).

Andre risikofaktorer for å tiltrekke seg uønsket seksuell oppmerksomhet på nettet, er unges dårlig forhold til sine foreldre, sett foreldrene beruset, svak familieøkonomi eller få venner (Mossige og Stefansen, 2007). Ungdom med slike sosioøkonomiske sårbarheter fikk oftere forespørsler om nakenbilder enn andre. Andre studier peker i samme retning om at vanskeligå forhold til egne foreldre (Wolak, Mitchell & Finkelhor, 2003; Livingstone & Helsper, 2007; Helweg-Larsen, Schütt & Larsen, 2012) eller dårlig økonomi (Jonsson, Priebe, Bladh & Svedin, 2014), er assosiert med økt risiko for å bli utsatt for seksuelle nettovergrep, mer enn unge uten slike vansker eller kjennetegn. Vi vet ikke sikkert årsaken til dette, men det kan være at de uttrykker en sårbarhet som fanges opp av personer som utnytter barn. De fleste barn trekker seg ut av nettkontakt som oppleves ubehagelig, mens sårbare barn blir lenger i risikofylte nettrelasjoner. Disse barna ser ut til å være mer ensomme, føle seg lite sett av foreldre, føler seg annerledes, usikker på egen seksuelle identitet eller har et handicap (Suseg et al., 2008).

Jenter bruker nettet i større grad enn gutter til å kommunisere med andre via sosiale medier. Jenter bruker nettet i mindre grad enn gutter til underholdningsformål, som for eksempel spill. Hyppig bruk av chatting øker risikoen for å bli utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet på nettet (Barn og Medier-undersøkelsen 2018). Slik kjønnsulikhet ble funnet allerede av Weiser i 2000 og NOVA i 2007 ved Suseg, Grødem, Valset & Mossige. Medietilsynet (2018) finner at status i dag er at 18 prosent av unge i alderen 13–18 år har fått sårende, truende seksuelle kommentarer på nett. 26 prosent av jenter og 10 prosent av gutter har opplevd dette.

I den samme Barn og medier-undersøkelsen i 2018 ble det funnet at 13 prosent av unge mellom 13 og 18 år har i løpet av siste året sendt nakenbilder av seg selv. De fleste sender til en kjæreste eller venn. 18–20 prosent av jentene og 11–14 prosent av guttene har sendt nakenbilder til en de kun har truffet på nettet. Det er små kjønnsforskjeller fram til 17-årsalder. Etter 17-årsalder sender flere gutter enn jenter nakenbilder (Medietilsynet, 2018). Den samme tendens ble funnet i Sverige (Allmänna Barnehuset, 2017). I følge denne undersøkelsen fant en at 7,4 prosent av ungdommene sendte seksualisert materiale til en ukjent.

Sexting¹ innebærer økt risiko for å bli gjenstand for uønsket seksuell oppmerksomhet. Andelen unge som involverer seg i sexting er undersøkt i flere studier og varierer betydelig fra studie til studie. Noen studier viser at fire prosent av ungdommer driver med sexting, mens andre finner at opptil 28 prosent av ungdommen driver med dette (Rafla, Carson & DeJong, 2014). I noen studier (Walrave, Heirman & Hallam, 2014) har man vist at særlig jenter er motivert for å drive med denne aktiviteten for å oppnå en form for anerkjennelse fra gutter eller menn. Press, som vi har sett i noen straffesaker, ligger noen ganger bak handlingen med å dele nakenbilder. Nakenbilder som allerede er sendt kan brukes som pressmidler for at den unge skal sende flere eller utføre seksuelle handlinger med seg selv foran kamera.

Barn varsler svært sjelden om seksuelle overgrep på nett fordi de oftest anser den seksuelle krenkelsen innenfor en intim og opplevd gjensidig nettrelasjon og fordi de tillegger seg selv ansvar, skyld og skam for at de har latt seg involvere på nettet. Dette er en utfordring for politiet i dag og er tidligere påvist som en utfordring (SAFT, 2006, og NOVA rapport, 2007).

3.3 Hva kan konsekvensene av nettovergrep være?

Nettovergrep, eller viktimisering på nett er forbundet med stress og opplevd internaliserende problemer som angst, depresjon, suicidale tanker og redusert selvfølelse (Fisher, Gardella & Teurbe-Tolon, 2016). Mye av den internasjonale forskningen på helsemessige konsekvenser av nettovergrep er gjort i Nord-Amerika (Moreno, Jelenchick & Breland, 2015). Det finnes studier gjort i europeiske land som Nederland (Baumgartner, Valkenburg & Peter, 2010b), Sverige (Priebe & Svedin, 2012), Spania (Montiel, Carbonell & Pereda, 2016) og Finland (Bergen, 2014) og Norge (Suseg, Grødem, Valset & Mossige, 2008).

Konsekvensene av å etablere kontakt via nettet er ikke alltid like lett å vurdere. I de fleste tilfeller vil slik kontakt på nettet være positiv og kan skape grunnlag for å styrke sosiale relasjoner med jevnaldrende. For dem som av ulike grunner er sårbare kan etablering av kontakt via nett være risikabel.

I flere av straffesakene i Norge de senere årene har nettovergrepene vært kombinert med utpressing. Eksempel på utpressingen kan være trusler

¹ «Sexting» handler om å sende eller motta bilder, videofilmer eller tekster med et eksplisitt seksuelt innhold.

om at seksualiserte bilder legges ut for klassen eller sendes til foreldre dersom nye bilder ikke sendes utpresser. Den vedvarende frykten for at intime bilder kan bli spredd via internett er i seg selv en betydelig stressfaktor for den utsatte. For den utsatte er utpresser ofte anonym og uangripelig. Forhandling med en nettovergriper er vanskelig, ofte umulig. I forbindelse med digital mobbing har man sett at makt og dominans fra mobbers side utøves blant annet ved at mobber forblir anonym for den utsatte (Hinduja & Patchin (2008) og Staude-Müller, Hansen, & Voss (2012). Det er grunn til å anta at denne mekanismen også vil gjøre seg gjeldende i forholdet mellom krenker og utsatt ved «online sexual solicitation».

De unge vet at dersom seksualiserte bilder legges ut på nett vil de aldri kunne ha kontroll over hvem som kan komme til å se bildene. De kan bli sett i en intimidierende situasjon av ukjente andre og vet ikke hva slags formål bilder kan bli brukt til. Resultater fra undersøkelsen «Digital Abuse Survey» (MTV- AP 2009; (Walrave, Heirman, Hallam, 2014) viser at 77 prosent av alle informantene ville føle seg svært oppbrakt dersom noen la ut nakenbilder av dem på nett. Blant ulike former for nettovergrep som ble målt i denne studien var det å bli vist nakenbilder av med et seksuelt tilsnitt, det mest opprivende.

Tap av kontroll og vedvarende trusselsituasjon kan gi «lært hjelpeløshet» (Seligman, 1972). I faglitteraturen beskrives at lært hjelpeløshet medfører en generalisering av tap av kontroll, tap av mening og kontroll på en måte som disponerer for varig depresjon. Depresjon eller depressive symptomer er mer vanlig blant dem som har erfaringer med å bli utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet på nett enn ungdom uten slik erfaring (Goldstein, Malanchuk, Davis-Kean & Eccles, 2007; Tennant et al., 2015). Sammenhengen kan tolkes på flere måter. Det kan være at ungdommer som allerede strever med depresjon har lettere for å få forsterket dette problemet av erfaringene på nettet. Depresjonen kan også være et direkte resultat av disse erfaringene. Det er naturligvis også mulig at begge forhold gjør seg gjeldende: nemlig at uønskede seksuelle opplevelser på nettet for noen kan forsterke et depressivt problem som allerede foreligger, mens det for andre utløser et slikt problem. Det er ganske stor samstemmighet i forskningslitteraturen om at uønsket seksuell oppmerksomhet kan føre til lav selvfølelse. Dersom et nakenbilde er frivillig sendt i en nær relasjon, men senere delt til andre eller brukt som pressmiddel, er det vanlig at den utsatte klandrer

seg selv for den situasjonen hun eller han er kommet opp i. Det kan skape eller forsterke et negativt selvbilde.

I mange situasjoner hvor det foregår seksuell utnyttelse på nettet er det svært vanlig at krenkeren i første omgang opparbeider seg et tillitsfullt forhold til den utsatte gjennom «grooming» (Shannon, 2008; Lorenzo-Dus, Izura & Pérez-Tattam, 2016). Begrepet grooming brukes om prosessen der en person legger forholdene til rette for seksuell utnyttelse av mindreårige, uavhengig om det er for å oppnå seksuell kontakt ansikt til ansikt eller via nettet.

Den vanlige dynamikken i grooming via nettet er at krenkeren etablerer vennskap, en relasjon med lojalitet, ofte uten seksuelt innhold. Videre introduseres sex som tema og det utvikles samtale, bildedeling og seksuelle handlinger som formidles via nett. Møter for å ha sex kan i noen tilfeller være del av groomingen. (O'Connell (2003), Craven, Brown & Gilchrist (2006), Lorenzo-Dus, Izura & Perez-Tattam (2016)). Grooming der det etableres bånd mellom offer og krenkeren gjør offeret mer tilbøyelig til å følge krenkerens seksuelle tilnærminger enn uten slike bånd (Berson, 2003). Prosessen knyttet til grooming gjør at den utsatte er tilbøyelig til å ta på seg en del av ansvaret, klandrer seg og føler skam.

Dersom krenkeren tar i bruk pressmidler, som for eksempel intime bilder av den utsatte, endres relasjonen. Når en romantisk relasjon blir endret til å handle om seksuell utnyttelse opplever ofte den utsatte seg lurt, sviktet eller forrådt. Konsekvenser av et slikt forløp kan være økende usikkerhet på hvem de kan stole på og på noe lengre sikt bli et bidrag til usikkerhet på det å etablere relasjoner til andre.

Hjelpeløshet, maktesløshet og håpløshet er forventede effekter av vedvarende trussel om at du kan bli blamert på nettet på en måte som kan skade deg, familien, framtidige arbeidsrelasjoner eller på andre måter. Bearbeiding av nettovergrep under vedvarende trusselsituasjonen er vanskelig.

3.4 Hvem utsetter barn og unge for seksuelle nettovergrep?

Internett og sosiale medier er fylt av mennesker som søker kontakt med andre. Ønsket om et romantisk forhold og seksuell kontakt kan være en del av motivasjonen for slik kontakt. De fleste av dem som søker etter en likeverdig partner er ikke ute etter å utnytte noen. Dette gjelder også ungdom. Nettet er en arena for ungdoms normale seksuelle utvikling (Kripos, 2017), men er samtidig en arena med risiko for seksuelle overtramp. Kripos (2017)

fant at den største gruppen seksualovergripere mot barn er barn eller ungdom selv. Over halvparten av overgriperne i de alvorligste sedelighetssakene i Norge i perioden 2012–2016 var unge personer mellom 15 og 24 år.

I en studie av finske og tyske voksne nettbrukere ble det undersøkt hvor stor andel av disse som drev med «online sexual solicitation» (Schultz et al., 2016). Det var 4,5 prosent som svarte at de drev med «sexual solicitation» overfor ungdom. Kun én prosent i utvalget svarte at de drev med «sexual solicitation» overfor barn. Schultz et al. (2016) konkludert med at nettbrukerne ikke synes å ha en pedofili, dvs. et tenningsmønster rettet mot yngre barn. Generelt synes det som om den største delen av voksne som begår nettovergrep har ungdom som sin målgruppe (Wolak, Finkelhor & Mitchell (2012) og Brayley, Cockbain & Laycock (2011).

McCarthy (2010) og Briggs, Simon & Simonsen (2011) skiller mellom to grupper av voksne nettovergripere. En gruppe kjennetegnes av å engasjere ungdom i seksuelle kommunikasjon og handlinger uten hensikt å møte barnet ansikt til ansikt. Den andre gruppen kjennetegnes av at de oppretter kontakt med ungdom på nettet for å treffe dem ansikt til ansikt. Det er ikke noe vanntett skott mellom de to gruppene.

Babchishin et al. (2014) har gjort en metastudie som viser forskjell mellom grupper av personer som har begått nettovergrep. Gruppen med nettovergripere som bruker og nedlaster overgrepsmateriale skilles fra gruppen som er i kontakt med barna direkte på nettet, for grooming, dvs. få barna til å produsere seksualiserte bilder og treffe dem i seksuelt øyemed. I meta-studien vises det at den første gruppen er assosiert med upåfallende personlig og sosialt fungering. De anses med god kontroll, lite kriminalitet og framstår mindre personlighetsforstyrret enn den andre gruppen. Den andre gruppen er assosiert med høyere grad av personlig sårbarhet, psykisk sykdom, tidligere kriminalitet og mer omsorgssvikt i oppvekst enn resten av befolkningen og gruppen nedlastere.

Forskning på personer som begår nettovergrep er i sin begynnelse. Det er prematurt å trekke bastante konklusjoner om hvordan hele gruppen eller undergrupper av personer som begår nettovergrep ser ut. Her vil det være ønskelig å sammenlikne grupper som begår nettovergrep med voksne som begår seksuelle overgrep i fysiske møter med barn og med voksne som ikke begår noen former for seksuelle overgrep.

DEL 2: Forskningsprosjektet nettovergrep

4 Forskningsprosjektet nettovergrep i Norge 2015–2017

4.1 Om organisering av forskningsprosjektet

Innledningsvis hadde vi samtaler med Kripos og Justis- og beredskapsdepartementet om feltet og drøfting av mulige problemstillinger. Vi har hatt samarbeidsmøter med Kripos ved taktisk etterforskningsavdeling, seksjon for seksuallovbrudd, og statusmøter med Justis- og beredskapsdepartementet. Prosjektet er også drøftet med RVTS Midt, Regionalt senter for vold og traumatisk stress, Trondheim.

Politidirektoratet (POD) ga tillatelse til forskning 29.01.18 for analyse av tips Kripos har mottatt fra inn- og utland om nettrelatert seksuell utnyttelse av barn i perioden 2015–2017. Vi fikk tillatelse til å intervju etterforskere i politiet om dette temaet ved at etterforskere løses fra taushetsplikt i forskningsøyemed.

Prosjektet omhandler ikke data knyttet til straffesaksregister, spesielle straffesaker, journalopplysninger eller inngrep i den enkeltes personvern. Prosjektet er meldt NSD som ikke har funnet at det er krav til melde- og konsesjonsplikt i denne saken. POD har unntatt politiet fra taushetsplikt i forskningsøyemed for dette prosjektet i brev datert 29.01.18.

I rapporten er alle opplysninger som kan framstå som personopplysninger anonymisert. Notater og arbeidsdokument er oppbevart sikkert, jf. krav til taushetsbelagte helseopplysninger. Lydopptakene fra intervjuene slettes etter 3 måneder etter prosjektets avslutning.

Avslutningsvis har politiet, tjenesteleverandørene og Kripos gjennomgått teksten for kvalitetssikring av deres informasjon som er presentert i rapporten. Movie Star Planet har ikke benyttet seg av denne muligheten.

4.2 Tredelt forskningsprosjekt

For å få belyst status på nettovergrep av barn i Norge har vi basert oss på materiale fra tre sentrale aktører: Tips fra Kripos, politiets erfaringer og tjenesteleverandørenes erfaringer.

Tips fra Kripos

Kripos mottar tips om nettrelaterte seksuelle krenkelser av barn. Vi antok at innholdet i disse tipsene kan gi et bilde av hvilken type nettovergrepssatferd barn utsettes for og hvilken bekymringsfull aktivitet som er knyttet til Norge. Analyse av innholdet av tipsene vil også gi et bredere bilde av saker enn bildet som framkommer ved å se på nettrelaterte overgrepssaker som har vært gjennom etterforskning og rettssystemet. Slike prosesser medfører en ustrukturert siling gjennom henleggelse, prioriteringer eller ytre omstendigheter som ikke har med innholdet å gjøre.

Politiets erfaringer

Politiet etterforsker tips om nettrelatert seksuell utnyttelse av barn og bringer saker inn for retten. Etterforskere arbeider med teknisk og taktisk etterforskning, avhør av gjerningspersoner og ofre, analyse av overgrepsmateriale og observasjoner av straffbar nettaktivitet. Vi anser politiets erfaringsbaserte kunnskap som en kilde til å øke forståelsen av fenomenet.

Politiets arbeid med disse sakene er organisert i prosjektgrupper. I desember 2017 var de største operasjonene på dette området i Norge Op. Dark Room, Op. Jupiter, Op. Edit, Op. Duck og at e-spor avdelingen ved Oslo politidistrikt var sentral, i følge Kripos.

Tjenesteleverandørers erfaringer

Nettet gir tilgang på nettsteder og sosiale plattformer som er sentralt for barn og unges kommunikasjon, kunnskapsutveksling og som sosial arena. Medier kan være smarttelefoner, IPader, PC eller andre elektroniske enheter. Informasjon i form av tekst, smileys, bilder, video og musikk deles på steder som Snapchat, Instagram, Omegle, Twitter, YouTube og Facebook. Vi antok at disse tjenesteleverandørene satt inne med førstehånds kunnskap om fenomenet nettrelatert seksuell utnyttelse av barn siden de observerer og håndterer slik aktivitet som operatør. Deres fortellinger om erfaringer er av betydning. Vi ønsket derfor å hente ut kunnskap via intervju om hva som framkommer av nettrelatert seksuell utnyttelse av barn på slike arenaer, spesielt fra operatører som har en forankring i Norge eller Norden, med kjennskap til norsk språk og kultur. Vi anser det av forskningsmessig interesse å kartlegge trekk ved norsk nettkommunikasjon som har karakter av seksuell utnyttelse av barn.

Selv om mange norske barn har gode engelskkunnskaper og kan kommunisere på engelsk på nettet, antar vi at norske barn foretrekker å bruke norsk språk på nettet i kommunikasjon med andre når dette er mulig. Norsk er et språk som i all hovedsak brukes i Norge og gir oss en unik mulighet til å få et bilde av norske barns kommunikasjon på nett.

4.3 Forskningsspørsmål

Forskingsspørsmålene for prosjektet er som følger:

1. Hvilke typer tips får Kripos om nettrelatert seksuell utnyttning av barn i Norge?
2. Hvilken erfaring har politiet gjennom etterforskning om nettrelatert seksuell utnyttning av barn?
3. Hvilken erfaring har tjenesteleverandører om nettrelatert seksuell utnyttning av barn på sine arenaer?

Andre problemstillinger

Under intervjuene med politiet kom politiet frem med en rekke spørsmål til fenomenet nettovergrep som disse ønsket å få belyst. Spørsmålene hadde særlig relevans for de oppgaver og utfordringer de opplevde å stå overfor i etterforskningsarbeidet ved mistanke om nettrelatert seksuell utnyttelse av barn. Dette var spørsmål som til dels gikk ut over rammen for det som dataene kan gi svar på. Vi har sett på disse spørsmålene som en viktig del av det materialet som kom frem i intervjuene med politiet og tar med spørsmålene og drøfter mulige svar ut fra relevant forskningsbasert kunnskap som foreligger og trekker veksler på det datamaterialet vi har samlet inn.

4.4 Kripos: Utvalg og metode

For å undersøke omfang og innhold av tips innmeldt til Kripos om nettrelatert seksuelle krenkelser av barn har vi valgt å se på tipsene i årene 2015–2017. I 2015 mottok Kripos 900 tips, 1900 tips i 2016 og 5300 tips i 2017 med mistanke om straffbare eller bekymringsfulle forhold knyttet til seksuell nettbruk i Norge.

Kripos registrerer hvilke tips som omhandler nettrelatert seksuell utnyttning av barn, som det vurderes at politiet skal undersøke videre i eget saksbehandlingsprosjekt. De fleste av tipsene kommer fra NCMEC. Kripos

sender saker videre til lokalt politi for etterforskning der. Politiet prioriterer saker for etterforskning og rettsbehandling.

Antall tips om straffbare forhold til Kripos:

2015:	900 tips
2016:	1 900 tips
2017:	5 300 tips

Vi antar at domfellelser ikke gir et representativt bilde av faktisk forekomst av nordmenns seksuelle utnyttning av barn via nettet. Media tegner et bilde av grovere seksuelle krenkelser av barn på nettet og økning av overgrepssaker basert på dommer. Det vil være forskjell på det bildet media tegner av «nett-overgrepssaker» og det spekter av saker som viser seg i de tips Kripos mottar.

For å belyse fenomenet nettovergrep er det av allmenn interesse å få et bilde av omfang og innhold i disse tipsene. Det er ikke tidligere gjort en analyse av hvilke typer nettrelaterte seksuelle utnyttelser av barn som meldes Kripos.

NCMEC er ideell organisasjon som mottar meldinger fra private nettaktører registrert i USA ved mistanke om seksuell internett utnyttelse av barn.

Tjenesteleverandører i USA er lovpålagt å melde mistanke om nettrelaterte seksuelle overgrep til NCMEC.

Med tjenesteleverandører menes de aktører som tilbyr nettsteder (applikasjoner) på internett hvor det kan deles informasjon av sosial eller kommersiell art.

Kripos har skåret innholdet i tipsene etter en skåringstabell som vi, Aanerød og Mossige, har utarbeidet, se vedlegg 1. Her kategoriseres innholdet som bilder, film, chatting mellom voksne og barn og chatting mellom voksne. I tillegg skaleres innholdet av bilder eller chatt etter grovhet. I tillegg til skåring etter disse kategoriene har Kripos uthentet informasjon om kjønn, fødselsår og bostedsfylke for de personene som er knyttet til tipsene.

Arbeidet med selve skåring av tipsmeldingene er gjort av etterforsker ved Kripos i perioden mars og april 2018. Vi gjorde et tilfeldig utvalg av 200 tips hvert av årene 2015, 2016 og 2017 for å se nærmere på disse. Formelen for tilfeldig utvalg er antall tips i saksbehandlingsprosjektet/200. Det ble

rundet opp eller ned avhengig av om tallet var <0.50 eller >0.50 . Eksempel for 2017: $1805/200=9.025=$ hvert niende innslag.

Vår fremstilling av dette materialet ble deretter gjennomgått og kvalitetssikret av Kripos.

4.5 Politiet: Utvalg og metode

Prosjektgruppene som vi har innhentet datamateriale fra er Op. Duck i Trondheim, Op. Jupiter i Ålesund, Op. Dark Room i Bergen, Op. Edit i Lillestrøm, Op. Mørketid i Finnmark og Op. Zero i Innlandet. I tillegg ble e-spor avdelingen ved Oslo politidistrikt inkludert. Fem av sju av politidistriktene som var med i undersøkelsen har organisert arbeidet som prosjekter. De to siste er å anse som en etablert struktur i organisasjonen. Agder politidistrikt ved Op. Pandora og Øst ved Op. Sandra er ikke inkludert av kapasitetshensyn.

Gjennom telefon til hvert av politidistriktene ble vi henvist til hovedetterforskere og jurister. Disse ble forespurt om de var villig til å la seg intervjuet alene eller sammen med en aktuell kollega. Alle sa seg villig. Ansvarlig etterforsker ved operasjon Edit hadde ikke anledning til å delta på tidspunkt for intervjuet, men sendte to kollegaer i sitt sted.

Oslo distrikt, e-spor avdeling, har vært del av Oslopolitiets faste organisering siden 2012. Siden 2015 har etterforskere ved de andre politidistriktene organisert etterforskning av nettovergrep som egne prosjekt. Etter politireformen 2016 er politiet i Finnmark organisert slik at fagenheten er ansvarlig for oppfølging av saker som handler om nettrelatert seksuell utnyttning av barn. Etterforskningen gjøres ved lokale politikontor.

TV2 nettnyheter (14.04.18) <https://www.tv2.no/a/9760339/>:

- Operasjon Dark Room, Vest politidistrikt: 116 straffesaker.
- Operasjon Jupiter, Møre og Romsdal politidistrikt: 84 straffesaker.
- Operasjon Duck, Trøndelag politidistrikt: 57 straffesaker.
- Operasjon Mørketid, Finnmark politidistrikt: 15 straffesaker.
- Operasjon Zero; Innlandet politidistrikt: 20 straffesaker.
- Operasjon Dark Room Agder*, Agder politidistrikt: 3 straffesaker.
- Operasjon Sandra, Øst politidistrikt: 1 straffesak.

* Navnendring til Op. Pandora

Vi utarbeidet en mal for et strukturert intervju med spørsmål om politiets erfaring fra eget arbeid, herunder spørsmål om organisering av etterforskningen, typer nettrelaterte seksuell utnyttelse av barn og kunnskapsbehov (vedlegg 2).

Fem av de sju intervjuene ble gjennomført i møter med respondentene på deres arbeidsplass, mens de to siste ble gjort via videolink og konferansetelefon der intervjuer satt ved Skien politistasjon, Telemark, og respondentene på egen arbeidsplass. Intervjuer møtte en eller to respondenter. Intervjuet tok ca. én time. Intervjuene ble tatt opp på lydavspiller. Sammendrag ble skrevet etter lydopptak. Sammendragene ble så oppsummert i en samlet resultattekst. Teksten er gjennomgått og godkjent av politiet.

Alle opplysninger som kan framstå som personopplysninger er anonymisert. Notater og arbeidsdokument er oppbevart sikkert, jf. krav til taushetsbelagte helseopplysninger. Informantene ble opplyst om at lydopptakene fra intervjuene vil slettes etter tre måneder etter prosjektets avslutning.

4.6 Tjenesteleverandører: Utvalg og metode

Etter søk på nettet og samtaler med Justis- og beredskapsdepartementet ble det klart at det er få tjenestetilbydere som er plassert i Norge og Norden. Vi fant at amerikanske Facebook og norske Slettmeg.no har avdelingskontor i Norge. Movie Star Planet har kontor i Danmark. Vi har fått alle disse selskapene som respondenter i vårt studium.

For å øke antall tjenesteleverandører i prosjektet utvidet vi søket for aktører med avdelingskontor utenfor Norge. Vi kontaktet Instagram og Snapchat på e-post, men fikk ingen tilbakemelding. Medietilsynet ble også kontaktet med forespørsel om deltakelse i prosjektet for å belyse seksuell utnyttning av barn via nettspill som Fifa, Minecraft og Fortnite, men Medietilsynet avslo. Medietilsynet opplyste at seksuelle nettovergrep kan forekomme på spillarenaen, men i mindre grad enn via sosiale kommunikasjonsarenaer, ettersom, slik vi forstod Medietilsynet, at målet med bruken er spill.

Facebook, Movie Star Planet og Slettmeg.no ble forespurt via e-post om å delta i prosjektet. Sentrale ledere sa seg villig til å intervjues.

Vi utarbeidet en mal for et strukturert intervju med spørsmål om bl.a. erfaring med arbeid for å håndterer uønsket seksuell nettaktivitet og hvordan nettrelatert seksuell utnyttning av barn framsto for den enkelte organisasjon

(vedlegg 3). Alle intervjuene ble gjort ved direkte møter. Intervjuet med Facebook var i tillegg med deltaker på videolink. Intervjuene tok ca. én time.

Sammendrag av intervjuene ble skrevet etter lydopptak. Alle respondentene fikk tilbud via e-post om gjennomlesing av sammendraget fra intervjuet. Facebook godkjente teksten 18.06.18 og Slettmeg.no godkjente 12.06.18.

Alle opplysninger som kan framstå som personopplysninger er anonymisert. Notater og arbeidsdokument er oppbevart sikkert, jf. krav til taushetsbelagte helseopplysninger. Også her ble informantene opplyst om at lydopptakene fra intervjuene slettes etter tre måneder etter prosjektets avslutning.

5 Forskningsresultater

I det følgende presenteres resultatene fra møtene med våre tre respondenter, som beskrevet over. Først presenteres resultater fra analyse og gjennomgang av tipsene Kripos har mottatt 2015–2017. Deretter presenteres en oversikt over de aktuelle politioperasjonene og videre politiets samlede svar på forskningsspørsmålene. Til slutt presenteres data fra hver av tjenesteleverandører med en innledning om hva hver av de ulike tjenestene tilbyr.

5.1 Tips mottatt av Kripos

I dette resultatkapittelet gir vi først en beskrivelse av de data som er undersøkt. Deretter presenteres resultatene tematisk: Data knyttet til registrerte personer som kjønn, alder og bosted. Innholdet i meldingene presenteres med samme struktur som skåringskjemaet vårt. Her er det gjort kvalitativ vurdering av bildematerialet (stillbilde og film) etter en skalering på 1–8. Videre vil innhold og mottaker av ulovlig chatting presenteres gjennom en kvalitativ vurdering ved skalering fra 0–6. Vi har skilt mellom voksnes chatting med barn om sex og voksnes chatting med andre voksne om sex med barn. Til slutt kommenterer vi våre funn.

Resultatene av analysene av tipsene presenteres under i form av søylediagram og fortløpende beskrivelser av de ulike kategoriene.

5.1.1 Tips

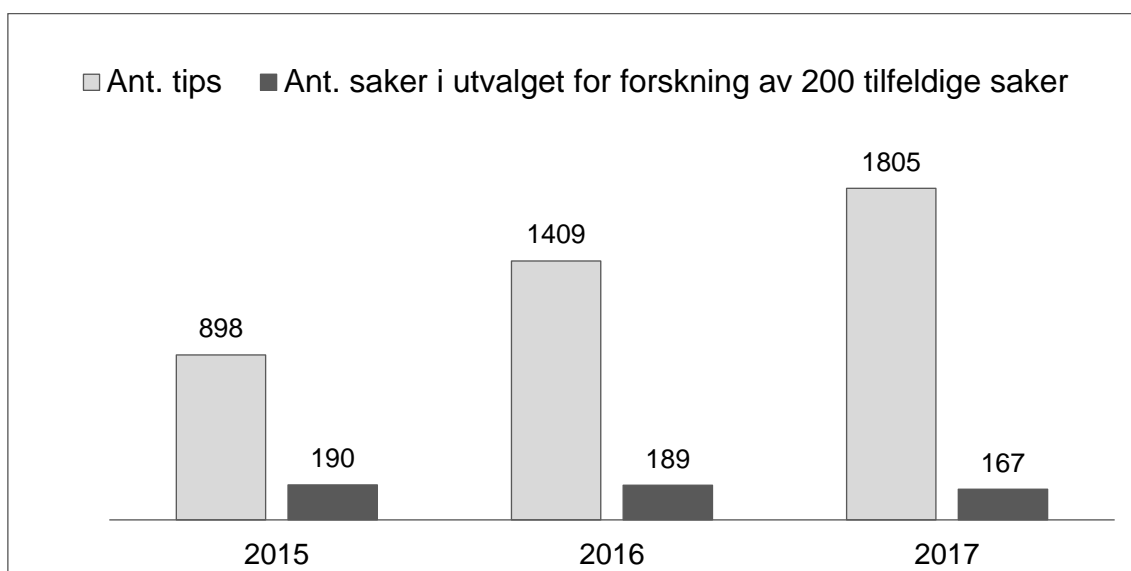
Kripos registrer tips med nettrelaterte seksuelle utnyttning av barn i eget saksbehandlingsprosjektet. Antall tips for videre undersøkelser var 898 tips i 2015, 1409 tips i 2016 og 1805 tips i 2017. Dette utgjør til sammen 4112 tips for de tre årene. Meldinger som ikke inneholder slik informasjon blir skilt ut, registrert og behandlet etter sakens karakter, f.eks. meldinger om selvmord.

I vårt prosjekt er det gjort et tilfeldig utvalg fra saksbehandlingsprosjektet på 200 tips for hvert av årene 2015, 2016 og 2017. Gjennom analysearbeidet av tipsene ble det funnet at noen av de utvalgte tipsene ikke var egnet for etterforskning, bl.a. allmenngjort materiale av satirisk kvalitet.

Vårt utvalg består av følgende antall tips: 190 for 2015, 189 for 2016 og 167 tips i 2017. Det gir et samlet utvalg for årene 2015–2017 på 546 tips.

Vi har sett på 13,3 prosent av de sakene Kripos har mottatt denne perioden om tips om mulig straffbar nettrelatert seksuell utnyttelse av barn. I figur 1 er antall tipsmeldinger Kripos har vurdert som nettkriminalitet for årene 2015–2017 satt opp mot antall saker med nettkriminalitet som undersøkes i denne studien.

Figur 1. Straffbare tips vs. saker i utvalget.

Kommentar figur 1: Antall tips

Fra 2015 til 2016 har det vært en økning i antall tips på 57 prosent. Økningen av tips fra 2015 til 2017 er på 101 prosent². Vi kan slå fast at det har vært en dobling av tips med mistanke om seksuell utnyttning av barn via nettet i løpet av de tre siste årene. Dette sammenfaller med det bildet media har tegnet for saker som er registrert i rettssystemet. Det fins ikke en samlet oversikt over saker som omhandler nettrelatert seksuell utnyttning av barn og hvor mange saker som gjelder fysiske seksuallovbrudd.

I rapporten *Anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling 2017* har Politidirektoratet kommentert utviklingen slik:

Den reelle økningen i antall anmeldelser skyldes i all hovedsak saker der gjerningsmenn når mange ofre gjennom internett og det er ofte mange fornærmede i hver sak. Gjerningsmenn utnytter anonymiteten de opplever på internett. De kjenner arenaene på internett hvor barn

² Vi har sett gjennom analysearbeid at Kripos sin første sortering av tips som straffbare kan justeres noe ved ny vurdering. Prosentandelen av saker som ikke vurderes straffbare for etterforskning er så liten at det ikke endrer vårt funn.

og unge ferdes, de kjenner kommunikasjonsformen og de flytter lettere grenser enn de ville gjort i den analoge verden. Barn og unge ser ofte ikke konsekvensene av deres adferd på internett og lar seg utnytte gjennom dette.

Videre heter det:

Det er lovbruddene som ikke er tilordnet egen lovbruddskategori som har den største økningen innenfor seksuallovbrudd, en økning på 27,7 prosent fra 2016 til 2017 (fra 2 684 til 3 427 anmeldelser). Årsaken til økningen er formentlig at flere politidistrikter har etterforsket store internettrelaterte seksuelle overgrep saker der det har blitt tatt beslag i mange lagringsenheter. Økt hastighet på internett og større kapasitet på hver lagringsenhet gjør at politiets beslag av overgrepsmateriale (bilder og film som inneholder seksuelle overgrep mot barn) har økt veldig de senere årene.

Kripos har opplyst at noe av økningen kan skyldes at det etableres flere tjenesteleverandører som er pliktige til å melde saker til NCMEC. Flere tjenester gir økt bruk og økt bruk kan generere flere tips. Mengde seksuelt straffbart materiale som er å finne på nettet er økende fordi gammelt materiale blir liggende og nytt kommer til. Vi antar også at rapportering av nettovergrep øker ved at befolkningen har økt bevissthet om dette og at mulighet for rapportering av dette bedres.

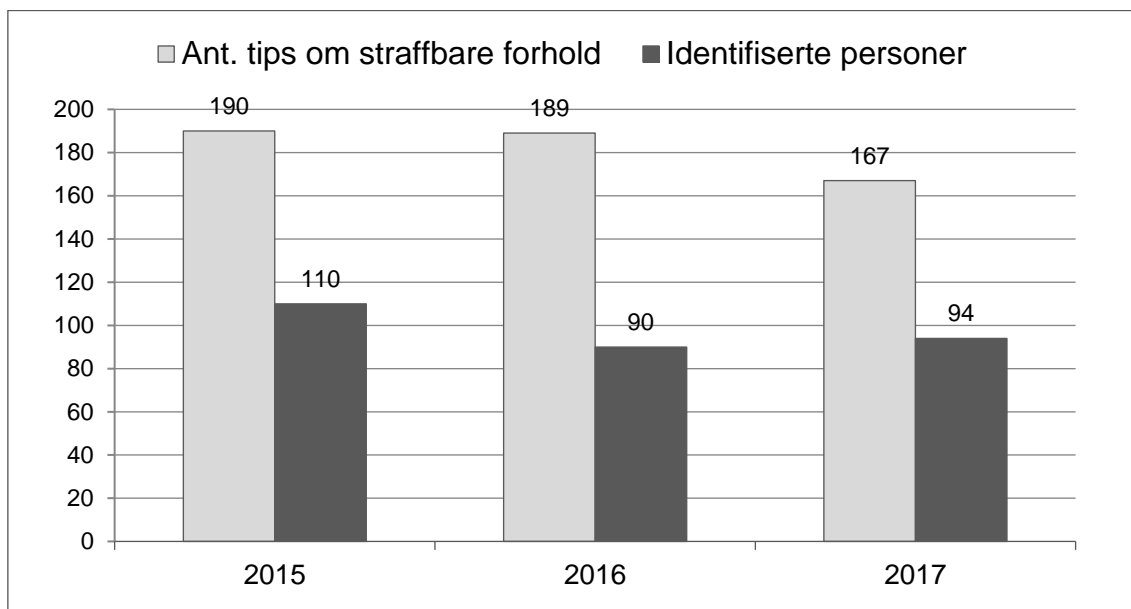
Vi kan ikke si sikkert om økningen av innmeldte tips til Kripos gjenspeiler faktisk økning av forekomst de siste årene eller om det tipses oftere enn før. Nettrelatert seksuell utnyttelse av barn har uten tvil fått en større oppmerksomhet i de senere årene, og dette kan forklare noe av økingen. Samtidig er det heller ikke grunnlag for å utelukke at økningen i tips gjenspeiler at det er en økning i nordmenn som er involvert i slike straffbare handlinger. En slik antakelse vil være i tråd med noe av det vi har trukket frem i gjennomgangen av internasjonal forskning på dette temaet. Vi antar videre at økning av antall barn som utsettes for nettrelatert seksuell utnyttelse er enda høyere.

5.1.2 Identitet

I utvalget som er analysert har Kripos funnet personers identitet. Identifiserbarheten er basert på informasjon i tipsene, som IP-adresser. For 2015 med 190 saker er 110 personer identifisert. For 2016 er det 189 saker hvorav 90 personer er identifisert, mens for 2017 er det 167 saker med 94 personer identifisert.

Over halvparten av mistenkte er identifisert av Kripos. Det betyr ikke at de trenger å være registrert med straffesaker hos politiet, men at elektroniske spor leder fram til deres identitet. Dette framstilles under i figur 2:

Figur 2 Antall tips om straffbare forhold vs. Antall identifiserte personer

Kommentar figur 2: Identifiserbare personer

Om lag halvparten av tipsene i utvalget av mistenkte er identifisert av Kripos. Dersom dette er representativt for det samlede utvalget på 4112 saker for 2015–2017 kan vi anta at Kripos har fått tips som identifiserer 2000 personer knyttet til Norge og kan tenkes etterforsket av politiet for mistanke om straffbare handlinger som omfatter seksuelle utnyttelse av barn. I tillegg til et slikt antall saker får lokalt politi tips om slike saker fra publikum eller genererer selv egne saker.

5.1.3 Kjønn

I vårt underutvalg av saker fra Kripos for årene 2015–2017 er 546 personer identifisert for mistanke om seksuell utnyttelse av barn via nettet. Av disse er 274 menn og 20 kvinner. Kvinneandelen er på 3,7 prosent i samlet utvalg.

Oversikt over kjønnsfordelingen i utvalget er som følger:

2015: 102 menn og 8 kvinner.

2016: 82 menn og 8 kvinner.

2017: 90 menn og 4 kvinner.

I tips mottatt av Kripos er nesten alle knyttet til menn. Ulikheten mellom andelen kvinner og menn som mistenkte er ganske stabil gjennom de tre årene vi har sett på. At menn i større grad enn kvinner mistenkes for seksuelle nettovergrep, sammenfaller i noen grad med den kunnskap vi har om at menn i betydelig større grad enn kvinner antas å begå seksuelle kontaktovergrep mot barn.

I saker med seksuelle kontaktovergrep er andelen registrerte kvinnelige mistenkte betydelig lavere enn for menn som mistenkes og dømmes for slike forhold. I en nasjonal studie av forekomst av vold viser Thoresen og Hjemdal (2014) at mellom 98 og 100 prosent av voksne som forgriper seg på jenter er menn, uavhengig av type overgrep. Blant de som utøver seksuelle overgrep mot gutter, er det også flest menn. Det er imidlertid en større andel kvinner som forgriper seg på gutter enn på jenter. Mellom 16 og 18 prosent av overgrepene mot gutter utøves av kvinnelig overgriper alene. I denne studien oppgir én av fem norske kvinner å ha blitt utsatt for en form for seksuelt overgrep før fylte 18 år. Av menn oppgir nesten én av ti, å bli utsatt for seksuelle overgrep i barndommen. (Mossige & Huang, 2010).

I våre funn mener vi at kjønnsfordelingen som framkommer i utvalget sannsynlig er representativ for tipsene generelt. Tipsere til Kripos antas å ikke påvirkes av kjønn når tips meldes.

5.1.4 Alder

Alder på personer i utvalget er fordelt som det framkommer i tabell 1:

Tabell 1 Alder

Fødselsår	2015	2016	2017	Samlet
	Ant. kjente: 110	Ant. kjente: 90	Ant. kjente: 94	Ant. kjente: 294
1949	8	1	2	11
1950–1959	10	13	5	28
1960–1969	16	19	17	52
1970–1979	13	13	20	46
1980–1989	18	19	12	49
1990–1999	23	15	17	55
2000–	13	7	13	33

Kommentar tabell 1: Alder

I vårt utvalg har personer på 60 år eller eldre lavere grad av nettrelatert seksuell utnyttning av barn enn de som er yngre. Det kan forklares med at de over 60 år kan ha mindre kompetanse om IT-teknologi enn de yngre. Det er også mulig at mindre interesse for og aktivitet knyttet til seksualitet i disse aldersgruppene har betydning. Gruppen av personer som er 18 år eller yngre er tilsvarende lavt representert. Det kan være fordi unges nettbruk av seksuell karakter med andre jevngamle oppfattes annerledes enn kontakt mellom voksne og barn, dvs. personer under 18 år. Personer over 60 og yngre enn 19 år er til sammen forbundet med 26 prosent av sakene i vårt utvalg.

Personer i alderen mellom 19 og 58 år representerer 74 prosent av det samlede utvalget. Dette gjelder de personer som er født i 60-årene, 70-årene, 80-årene eller 90-årene. Gruppene for hvert ti-år har tilnærmet likt antall saker seg imellom i det samlet utvalg. I vårt utvalg synes straffbar aktivitet til å forekomme like ofte for personer født i 60-årene, 70-årene, 80-årene og 90-årene gjennom årene 2015–2017. Disse gruppene framstår som mest aktive. Den type nettaktivitet som Kripos har mottatt tips om ser ikke ut til å være knyttet til personer i en bestemt aldersgruppe.

Forekomst av tips knyttet til sted er ikke jevnt fordelt i landet. Det er forhøyet forekomst av slike tips funnet med tilhørighet til fylkene Akershus/Buskerud/Østfold, Hordaland og Sogn og Fjordane, Oslo, Trøndelag. Dette kan ha en sammenheng med at politiet gjør et arbeid i form av operasjoner for avdekking av nettovergrep.

Vi har ikke en klar formening om hvorfor det er slik, men finner ut fra vårt materiale at det er indikasjon på at nettrelatert seksuell utnyttelse av barn framstår jevnt representert, uavhengig av alder, i den voksne befolkningen.

5.1.5 Fordeling på fylker

I materialet fra Kripos har man også registrert hvilke fylker tipsene er knyttet til. I tabell 2 framkommer antall tips registrert i hvert fylke pr. år. Det er regnet ut gjennomsnittet av antall registrerte tips pr. år over perioden 2015–2017. Med utgangspunkt i dette gjennomsnittet er det regnet ut forekomst av tips pr. 1000 innbygger i hvert fylke. I kolonne lengst mot høyre er det inntatt antall innbyggere pr. 01.01.18.

Fylker med prosjekter for avdekking av nettrelatert seksuelle forhold er merket med stjerne, samt at tilsvarende stjerne i tabell viser år for oppstart

prosjekt. Videre er det inntatt personer i utvalget under rubrikk *Utlandet* som enten er bosatt i utlandet eller kan ha utenlandsk identitet.

Tabell 2 Fylker.

Fylker	2015	2016	2017	Årlig gj. sn.	Befolkning pr. 01.01.18	Tips pr.1000 innbygger
Akershus*, Buskerud, Østfold	21	11*	18	16,7	1 191 215	1,4
Hedmark og Oppland*	6	7	6*	6,3	386 836	16,0
Hordaland* og Sogn og Fjordane	12	12*	16	13,3	632 769	2,0
Møre og Romsdal*	7	4*	6	5,6	266856	2,0
Nordland	5	4	1	3,3	243335	1,0
Oslo*	19*	12	15	15,3	673469	2,0
Rogaland*	6	7	8	7	473526	1,4
Troms og Finnmark*	5	3	3*	3,6	242 666	1,5
Trøndelag*	12*	13	8	11	458744	2,4
Vest Agder og Aust Agder	3	8	5	5,3	303 754	17,0
Vestfold og Telemark	8	7	2	5,7	422 449	1,3
Norge				8,4	5 295 619	0,16
Utlandet	3	10	12			

* Operasjoner og tid for oppstart av disse.

Kommentar tabell 2: Tips fordelt på fylker

Vi finner at antall tips med mistanke om nettrelaterte seksuelt straffbare forhold framstår med tilsynelatende lik forekomst i hvert av de tre årene. Fylkene Hedmark/Oppland og Vest Agder/Aust Agder har i vår oversikt den høyeste forekomsten av innmeldte tips i perioden 2015–2017. Vi har ikke noe forklaring på dette fenomenet. Det er forholdsmessig få personer som er registrert med mulig tilknytning til utlandet, og har dermed liten betydning for funnene i vår undersøkelse.

Kripos har kommentert om bosted at det synes at antall tips som identifiseres innenfor fylker kan ha sammenheng med at det er etterforskningsprosjekter som aktivt har arbeidet med identifisering av tips for innbyggere i sitt område.

De fire fylkene med flest saker er forbundet med de første store operasjonene: Op. Duck, Op. Dark Room, Op. Edit og Oslo e-spor avdeling, men vi kan ikke trekke noe sikker slutning ut fra dette. Slettmeg.no refererer i kapittel 5.3.4. at de finner en sammenheng mellom store byer i Norge og antall tips. Vi har ikke indikasjoner på en slik sammenheng i vårt utvalg.

5.1.6 Bildemateriale

Tipsene Kripos har mottatt kan inneholde bilder som kan regnes som dokumentert nettrelatert straffbart seksuelt materiale. Bildematerialet framkommer som stillbilder eller film. Slikt materiale er gjennomgått, vurdert og skalert av politibetjent ved Kripos i lys av åtte kategorier. Vi har selv utarbeidet skalaen med åtte kategorier basert på beskrivelser av observerte fenomen framkommet gjennom intervjuene med politiet og operatører.

Kategoriene går fra 1 til 8 der 1 er å anse som mindre alvorlig forhold, som *seksualisert posering med klær, og delvis avkledd*, til alvorlige forhold, som åtte som omfatter *seksuelle handlinger i kombinasjon med vold*. Kategoriene framkommer i tabell 3 sammen med det registrerte antall av foto (stillbilder) og film for hver kategori.

Tabell 3. Bildemateriale som seksualiserer barn (2015–2017).

Bildemateriale som seksualiserer barn (2015–2017)								
	1	2	3	4	5	6	7	8
	Seksualisert posering med klær, og delvis med klær	Naken kropp, kjønnsorg.og/ eller bryst	Seksuelle handlinger alene, uten penetrering	Seksuelle handlinger alene, med penetrering	Seksuelle handlinger med andre barn involvert	Seksuelle handlinger med voksne	Seksuelle handlinger med dyr	Seksuelle handlinger komb. med vold
Foto: 410 tips	29	188	31	40	45	68	3	6
Film: 156 tips	9	41	8	24	32	35	4	3

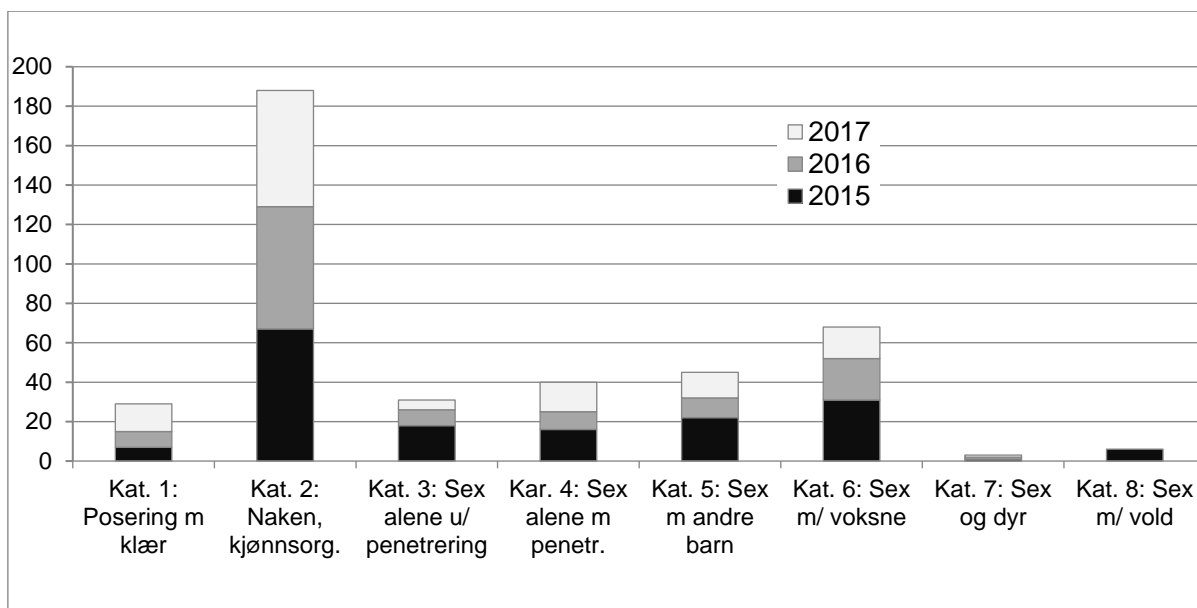
Kommentar tabell 3: Bildemateriale

I det samlede utvalget som vi gjennomgår er det 410 tips med fotomateriale, mens videomateriale framkommer i 156 av tipsene. Vi finner mer enn dobbelt så mange tips med mistanke om bilder enn film. Både for stillbilder og film er det eksponering av barnets *nakne kropp, kjønnsorgan og/eller bryst* som har høyest forekomst i tipsene. Vi antar at dette er det foretrukne tema for materialet i vårt utvalg.

Det er lav forekomst i materialet av stillbilder der barn er avbildet i seksuelle situasjoner med dyr (kat. 7) eller i kombinasjon med vold (kat. 8), to prosent for stillbilder og 4,5 prosent for film. I vårt utvalg er det ikke funn av at kategori 7 og 8 er funnet i det som er vurdert som straffbart materiale for 2017.

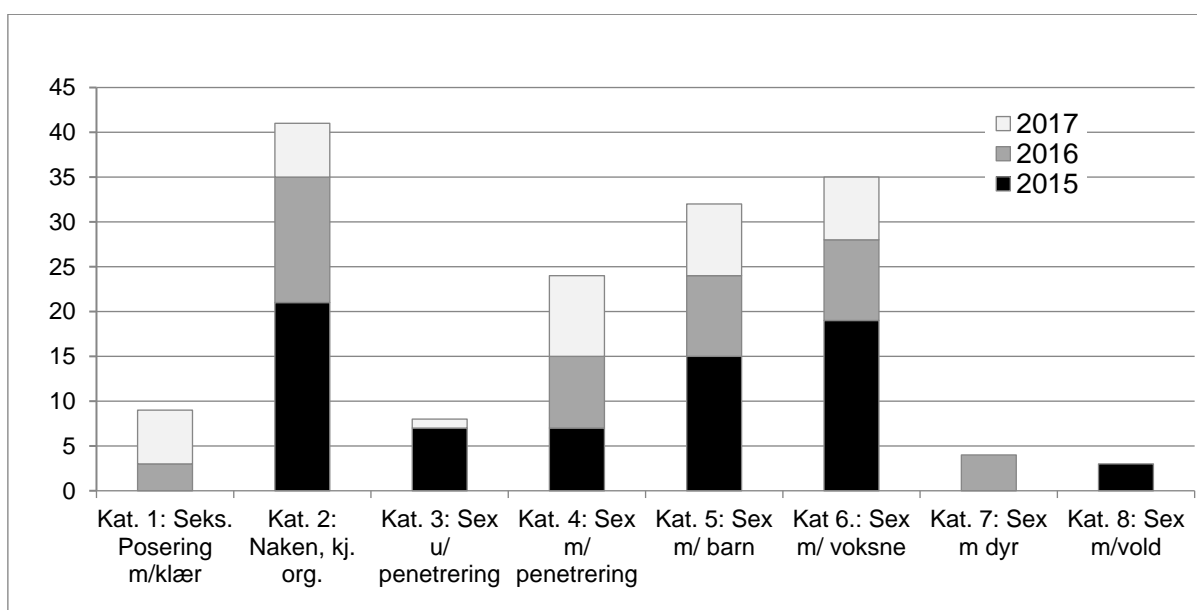
Tipsene gir ikke holdepunkter for at barn i økende grad forekommer avbildet seksuelt i kombinasjon med vold og dyr. Dette står i kontrast til opplysninger fra politiet hvor respondentene har et klart inntrykk av at grovheten i bildematerialet stiger ved at de finner forhold som tilsvarer kategori 7 og 8 i økende grad gjennom etterforskning. Dette fenomenet kommenterer vi mer senere. Detaljer om innhold presenteres i figur 3 og 4:

Figur 3. Tips: Foto – kategori 1–8

Tilsvarende for film presenteres i figur 4.

Figur 4. Tips: Film – kat 1–8

Kommentar figur 3: Foto og 4: Film: Innhold bildemateriale

I figur 3 og figur 4, vises fordelingen av tips samlet. Det er også vist antall tips for hvert av årene, markert med ulik farge. Kategori 2: *Naken kropp, kjønnsorgan, og/eller bryst* er den mest representerte i tips med fotomaterialet gjennom de tre årene. Det er lav forekomst av kategori 7: *Seksuelle handlinger med dyr* og kategori 8: *Seksuelle handlinger i kombinasjon med vold*.

Av øvrige kategoriene er kategori 6: *Seksuelle handlinger mellom barn og voksne* noe forhøyet i forhold til de andre kategoriene. Gjennom framstillingen i figur 3 er det tydelig at fordelingen av antall tips med stillbilder over de kategoriene framstår nokså stabilt over tid.

I det bildematerialet som Kripos har registrert ser vi at barn på ulike måter er involvert i seksuelle handlinger med andre: med andre barn, med voksne og sex der barn penetreres, handlinger som vil ha alvorlige negative konsekvenser for de utsatte barnas mentale, men også fysiske helse. Vi kommer tilbake i rapportens diskusjonsdel om hva slags effekter disse erfaringene kan ha for de involverte barna, men også om og hvordan det kan påvirke de som oppsøker et slikt bildemateriale på nettet.

I figur 4 vises hvordan filmene fordeler seg over de åtte kategoriene og med spredning over 2015–2017. Den høyeste forekomst er funnet innen Kategori 2: *Naken kropp, kjønnsorgan og/eller bryst*, kategori 6: *barn har sex med voksne og film* – kategori 5: *barn har sex med barn* og kategori 4: *Sex der barn penetreres*.

I figur 4: Film, ser vi en tendens til at omfanget av filmmateriale registrert av Kripos synes å synke i 2016 og 2017 sammenliknet med 2015. Figur 4 viser heller ikke funn av kategori 7 og 8 fra 2017. Om dette er representativt for hva som faktisk skjer av straffbar ulovlig nettrelatert aktivitet som viser seksuell utnyttning av barn, er vanskelig å vite noe sikkert om. Innenfor de relativt korte tidsintervallene som Kripos materiale er hentet fra kan det være grunn til å forvente variasjoner i det bildet som fremkommer. Variasjonene over tid i forekomst av de ulike kategorier av straffbart materiale som Kripos registrer er små. Først ved gjentatte registreringer over lengre tidsintervall vil eventuelle mønstre av slikt materiale på nett kunne komme tydeligere frem. Derfor vil det registreringsarbeidet som Kripos gjør være svært viktig for at vi kan stole på det bildet som kommer frem. I forsøk på å kvalitetssikre vår tolkning av materialet fra Kripos som vi baserer oss på, har vi drøftet hva som ligger bak de tilgjengelige tallene. Både Kripos og respondenter fra

politiet har gitt uttrykk for at det tilgjengelige materialet ikke er fullt ut representativt for hva som skjer av straffbar nettrelatert seksuell utnyttning av barn, og at noe av denne aktiviteten går under radaren. Politiets erfaring fra overvåking av fildelingsnettverk og prosjektet Police2Peer viser økning i forekomst av deling av straffbare filmer og at grovheten i materialet øker.

Vi antar at muligheten for gjenkjenning av bilde gjennom foto-dna gir en lettere identifisering av bilder enn film og chatting. Vi antar at kjennskap til at politiet overvåker straffbar aktivitet og fildelingsnettverk gjør at personer som driver straffbar aktivitet går under jorden, dvs. krypterer lagring og tilslører sin nettrelaterte identitet. Informasjon som kan øke mistenktes sikkerhet ved straffbar aktivitet deles gjennom delingsnettverk.

Tilgangen til dypnettet («deep web») og det mørke nettet («dark web») er enkelt for personer med noe datakunnskap.³ Ved bruk av en gratis app kan IP-adresse og din egen lokalisasjon lett tilsløres ved f.eks. bruk av VPN. Datamaskiner selges i våre dager med krypteringsmulighet som standard.

Vi tror at fokus og profesjonalisering på nettrelatert seksuell utnyttning av barn kan ha gjort at gjerningspersoner i større grad enn tidligere benytter kryptering eller lukkede arenaer i sin virksomhet, kanskje spesielt for deling av grovt materiale. Dette gjør at det er vanskeligere for politiet å avdekke straffbar aktivitet og identifisere mistenkte. Dette igjen gjør at barn som utsettes for nettrelatert seksuell utnyttning er lengre fra å bli hjulpet ut av straffbar virksomhet.

VPN

En av de vanligste måtene er å bruke en VPN-tjeneste. VPN står for "Virtual Private Network", en datateknikk hvor man skaper punkt til punkt-forbindelser (ofte kalt "tunneler") gjennom datanettverk, som internett. Ved å bruke en kryptert VPN kan man skape en sikker, privat forbindelse over et offentlig datanett.

<http://www.side3.no/teknologi/hvordan-skjule-ip-adressen/3422875204.html>

5.1.7 Chatting

For chattene i tipsene skilles det mellom kommunikasjon mellom *voksen-barn* og *voksen-voksen*. Innholdet i chattene er gjennomgått, vurdert og analysert av etterforsker ved Kripos iht. 6 kategorier. Vi har selv utarbeidet

³ «Dypnettet» brukes om skjulte servere som er organisert slik at brukeren anonymiseres.

skalaen med disse seks kategoriene basert på beskrivelser av fenomenet framkommet gjennom intervjuer med politiet og operatører. Kategoriene går fra 1 til 6, der 1 er å anse som mindre alvorlig forhold, som *framsnaking av seksuell kriminell atferd med barn/deling av fantasier*, til kategori 5 som omfatter seksuell chatting kombinert med trusler. Kategori 6 er inntatt som *annet, seksuelt relatert*.

Kategoriene framkommer i tabell 4. Det er inntatt antall tips for hver kategori slik det framkommer i et samlet materiale. Som det også framkommer skilles det i registreringen mellom chatting mellom voksne og barn til forskjell fra chatting mellom voksne. I det samlede utvalget er det 158 saker der chatting finner sted mellom barn og voksne. Det framkommer 70 chatter mellom voksen og voksen som framstår som ulovlig ved at den handler om straffbar seksuell utnyttning av barn. Kategori 6: *Annet, seksuelt relatert* omhandler temaet seksualitet, men som faller utenfor de øvrige kategorier.

Tabell 4. Seksuelt relatert chatting med eller om barn.

Seksuelt relatert chatting med eller om barn						
	1	2	3	4	5	6 ⁴
Kategori:	Framsnaiking av seksuell kriminell atferd med barn / deling av fantasier	Oppfordring / planlegging av seksuelle handlinger med barn.	Omtale av seksuelle handlinger med barn som har skjedd	Seksuell chatting om barn med bilde deling	Seksuell chatting kombinert med trusler	Annet, seksuelt relatert
Med barn =158	18	43	13	49	12	23
Med andre voksne = 70	12	13	17	24	0	4

Kommentar tabell 4: Samlet oversikt over voksnes straffbare chatting

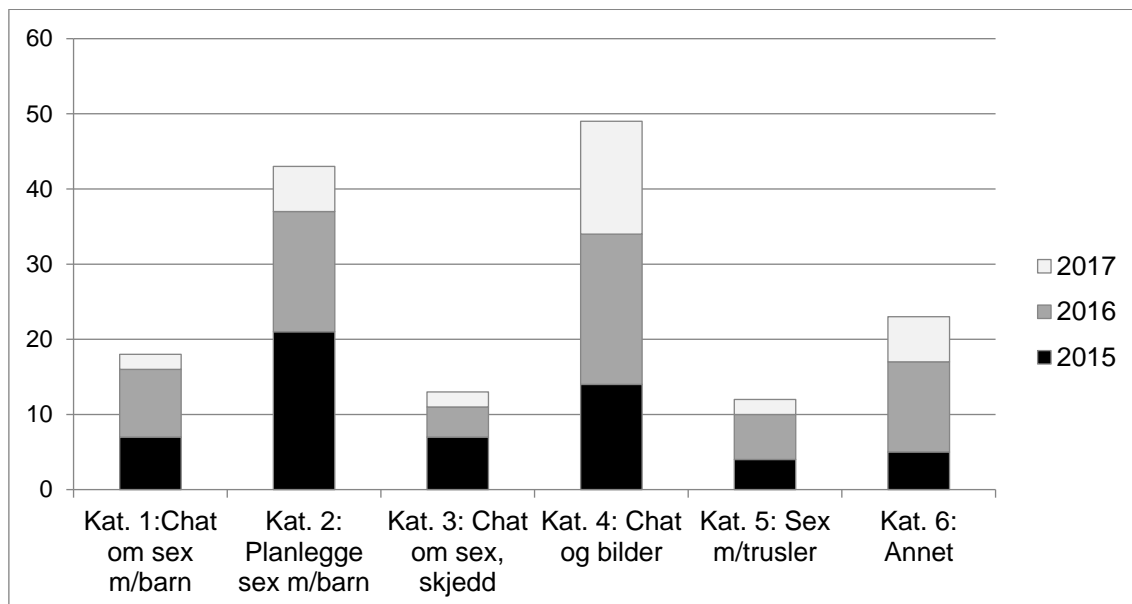
I vårt utvalg ble det funnet 158 saker med straffbar chatting mellom voksne og barn og 70 saker med straffbar chatting mellom voksne. I det samlede utvalget av tips utgjør straffbar chatting 41,7 prosent. 2/3 av chattersakene omfatter straffbar chatting mellom voksne og barn. 1/3 av de straffbare chatter foregår mellom voksne.

⁴ Kategori 6: *Annet, seksuelt relatert* inneholder tema seksualitet, men faller utenfor de øvrige kategoriene. Eksempel: Tips om at voksen chatter med barn, men ikke vedlagt sporbart materiale eller ikke straffbar chatting.

5.1.8 Chatting mellom voksne og barn

Dette er framstilt i søylediagram, se figur 5.

Figur 5. Innhold i voksnes chatting med barn

Kommentar til tabell 4 og figur 5: Chatting med barn

I tabell 4 vises at kategori 2 og 4 er mest representert i utvalget av tips om chatting med barn. Det betyr at tema som planlegging og gjennomføring av seksuelle handlinger med barn og deling/produksjon av ulovlig materiale er mest tematisert i chatter med barn. Dersom dette er representativt for voksnes interesse, holdning og atferd kan det peke fram mot risiko for overgrep, på nett eller i direkte møter med barn. Barn ser ut til å medvirke til voksnes straffbare virksomhet og risikerer å etterlate seg materiale på nett som viktimerer dem. Slikt materiale kan brukes som pressmiddel for å få produsert mer ulovlig materiale.

I det følgende kommenterer vi noen av de forhold som fremkommer i tabell 4. Tips som er registrert av Kripos omfatter forhold hvor voksne fram snakker og evt. normaliserer sex mellom barn og voksne. Der hvor dette faktisk skjer i chatting mellom voksne og barn på nettet kan det ha konsekvenser som det er flere grunner til å være bekymret for. Barn har i liten grad forutsetninger for å være kritisk til dette, spesielt ikke når tema kommer som del av en positiv kommunikasjon eller som grooming. Dette kan nedfelle holdninger hos barnet som gjør dem ytterligere sårbare for å bli utsatt for seksuelle overgrep, både på kontaktovergrep og nettrelaterte overgrep.

For det andre er det en alvorlig belastning for barn at de inngår i straffbar chatting om seksuelle forhold med voksne fordi barnet vil i de fleste tilfeller føle seg delaktig og ansvarlig for kommunikasjonen. Noen barn er kjent med at de snakker med en voksen. Noen barn blir utsatt for en voksen med falsk profil som framstiller seg som et barn.

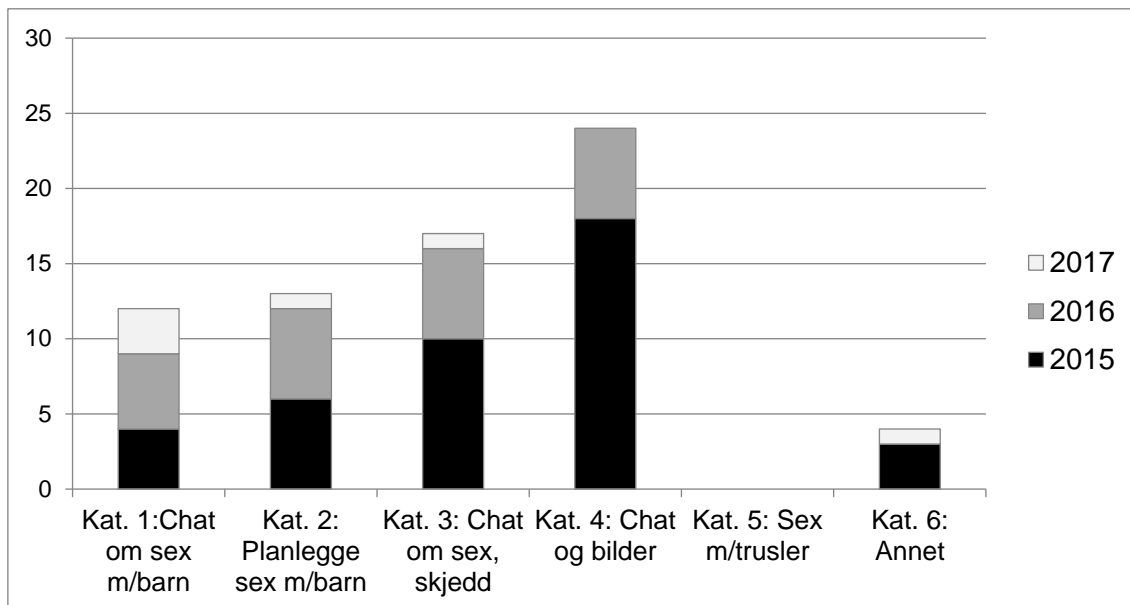
Kunnskap om barns reaksjoner etter å ha blitt ledet inn i straffbar seksuell chatting med en voksen, viser hvilke belastningssymptomer dette kan påføre barna. De har en økt risiko for å utvikle angst og grunnleggende utrygghet overfor andre. Mange opplever en stor skam over å ha deltatt i seksuell chatting. Til forskjell fra håndtering av seksuelle kontaktovergrep der overgriper er en konkret person for offeret, framstår overgriper ved seksuell nettrelatert utnyttning som anonym, uten ansikt, uten konkret eksistens. De som har erfart å bli utsatt for nettrelatert utnyttning blir ofte redd for at hvem som helst kan utsette dem for noe liknende. De er også redd for at bildene kan dukke opp på nettet og ødelegge for dem senere.

I tipsutvalget er det registrert tolv tips som inneholder trusler. Dette er en forekomst på 7,6 prosent av det samlede utvalget. Erfaringer fra enkelt saker viser at trusler i kombinasjon med press for å få nytt, seksuelt materiale kan få store negative konsekvenser for offeret og offerets familier. Offeret kan oppleve at den som truer har tilgang på dem og deres tid døgnet rundt. Konsekvensene av at intime bilder deles eller at deres chatter offentliggjøres kan oppleves som et terrorregime. Aggressor kan i perioder ha tett kontakt med offer i kombinasjon med lengre perioder uten kontakt. Det uforutsigbare og usikkerheten på om presset noen gang vil ta slutt kan medføre sterke bekymringstanker og på sikt psykisk lidelse og suicidalitet.

Figur 5 viser at registrerte antall saker med chatting mellom voksne og barn for 2017 er lavere enn de for 2016. Om dette gjenspeiler en faktisk nedgang er vanskelig å si. Det vil jo i så fall være positivt. Vi kan ikke forklare denne nedgangen sikkert, men utelukker ikke at voksne inviterer med barn til andre arenaer som er mindre synlige arenaer. Det kan også være at vi ser tegn på en nedgang knyttet til de anstrengelser bl.a. politiet gjør for å følge opp det som rører seg av bekymringsfull atferd på nettet.

5.1.9 Chatting mellom voksne

Figur 6. Innhold i chatting mellom voksne: kategori 1–6.

Kommentar til tabell 4 og figur 6: Chatting mellom voksne

Kripos sin registrering av det som vurderes som straffbar chatting mellom voksne om sex med barn omhandler oftest bildedeling, slik vi finner i vårt utvalg. Den nest høyeste presenterte kategorien er chatting om seksuelle overgrep som skal ha skjedd. Det er ikke gjort noen vurdering av om chatten beskriver gjennomførte seksuelle overgrep eller fantasier om dette.

Chatteaktivitet mellom voksne hvor temaet er seksuelle overgrep mot barn forekommer betydelig sjeldnere i 2017 enn i både 2015 og 2016. Den tydelig foretrukne chattematikken for 2015 og 2016 ser nesten ikke ut til å forekomme i 2017 i vårt utvalg. Det er neppe grunnlag for å konkludere at denne aktiviteten er stoppet. Vi kan bare spekulere om hvorfor vi får det bildet som fremkommer. En mulig forklaring kan være at oppmerksomhet gjennom mediadekning og politiets operasjoner har bidratt til at kommunikasjon innenfor overgrepsnettverk er blitt mer avansert, dvs. kryptert eller flyttet til arenaer som vanskeliggjør sporbarhet, som beskrevet over.

Kripos har ikke funnet at det forekommer tips med trusler om å delta i chattingen mellom voksne. Vi antar at aktiviteten er så selvforsterkende at det ikke er behov for pressmidler for å fortsette aktiviteten. Det forsterkende kan ligge i at den som bidrar med et seksuelt materiale høster bifall fra andre og merker kanskje også en økt etterspørsel. Et annet forsterkende element

kan være at dette blir et slags fellesskap som skaper normer og holdninger som er konsonante med virksomheten.

5.1.10 Oppsummering av analyse av tips sendt Kripos

Oppsummering av tips meldt Kripos iht. forskningsspørsmålet: *Hvilke typer nettrelatert seksuell utnytting av barn får Kripos tips om?*

Vi har analysert omfang, type og innhold i de tips Kripos mottar om nettrelatert seksuell utnytting av barn. Tipsene inneholder bilder som seksualiserer barn og chatting som viser straffbar kommunikasjon mellom voksne om, med eller mellom barn og straffbar kommunikasjon mellom voksne. Innmelder av tips er i hovedsak NCMEC.

Det er en økning i antall tips av straffbart, nettrelatert seksuelt materiale som viser utnytting av barn. Slike saker registrert i Kripos sitt saksbehandlingsprogram har økt fra 898 saker i 2015 til 1805 saker i 2017.

Vi har gjennomgått et tilfeldig utvalg av 200 tipsmeldinger for hvert av årene 2015–2017, og analysert disse mht. 1) persondata, innhold av 2) bildemeldinger og 3) chatter.

På grunnlag av de tipsene Kripos har mottatt, har Kripos identifisert ca. 50 prosent av personer ut fra informasjon som framkommer i tipsene. Vi har sett på kjønn, alder, bosted. I vårt utvalg er det kun 6,8 prosent av mistenkte som er kvinner, resten menn. Dette vil drøftes videre i rapportens avsluttende del.

Gjennom analysen av det *bildematerialet* som har blitt identifisert i utvalget av tips vi har sett på, har vi funnet at det er over dobbelt så mange tips med stillbilder som med video. Det overgrepsmaterialet som fremkommer hyppigst er *bilder av nakne barn der kjønnsorgan eller bryst er eksponert*, både for stillbilder og film. Denne tendensen viser seg stabilt gjennom de tre årene. Det er tilsynelatende lav forekomst i materialet av stillbilder der barn er avbildet i seksuelle situasjoner med dyr eller i kombinasjon med vold, dvs. to prosent for stillbilder og 4,5 prosent for film. Det er ikke funn av en økende forekomst av slikt materiale over årene 2015–2017. Vi kan ikke slå fast om dette gir et representativt bilde av hva slags seksualisert bildemateriale med barn som er tilgjengelig på nett. Det er en mulighet for at tekniske forhold som bilde-dna kan bidra til at i et bildemateriale som seksualiserer barn så er still-bilder lettere å gjenkjenne enn film og straffbar chatting.

Ved analyse av *chatter* har vi skilt mellom kommunikasjon mellom voksen–barn og voksen–voksen. 40 prosent av tipsene inneholder straffbar chatting. 2/3 av Tips fordeler seg på 2/3 med kommunikasjon mellom voksne og barn og 1/3 med kommunikasjon mellom voksne som snakker sammen, og i begge tilfelle handler chattingen om barn som er gjenstand for voksnes seksuelle handlinger.

I chattene med barn snakker voksne mest om å få tilgang på bildemateriale. De snakker nest mest om planlegging av seksuelle overgrep mot barn.

Vi har klarlagt ulike aspekter ved de tips som er meldt til Kripos de siste tre år om hva som kan dreie seg om nettrelatert seksuell utnyttning av barn. Vi vet ikke sikkert om dette representerer fullt ut det som mistenkte faktisk foretrekker av ulovlig materiale og aktivitet, men vi mener at avdekkingen er en viktig indikasjon på status på dette området i dag.

5.2 Intervju politi

Her presenteres først politiet ved respondentenes egne beskrivelser av prosjektene og organisering av disse. Deretter følger oppsummering av respondentenes beskrivelser av nettovergrepsfenomenet i tråd med intervju-malen. Til tross for at noen av prosjektene har en ulik prioritering av saker for etterforskning, har vi valgt å gjøre en samlet beskrivelse av data fordi de overordnede rammene er like. Til slutt i denne resultatdelen kommenterer vi funnene.

5.2.1 Om etterforskningsprosjektene

Respondentene i prosjektet er ansatt ved de aktuelle politidistriktene med spesiell kjennskap til etterforskningsprosjektene og/eller har hatt lederoppgaver knyttet til disse. Vi har møtt en eller to fra hvert distrikt avhengig av egen vurdering og mulighet.

Under presenteres de enkelte operasjonene slik som respondentene beskrev dem under intervjuene.

E-spor avdelingen ved Oslo politidistrikt

E-spor avdelingen ble opprettet i 2012. Det er den første organiseringen og samling av kompetanse innen politiet om nettrelatert seksuell utnyttning av barn. Avdelingen har i dag åtte etterforskere og to fagspesialister. E-spor avdelingen er del av en fast organisering av politiet i Oslo. Medarbeiderne

er samlokalisert. Målet for E-spor avdelingen er etterforskning av all nettrelatert seksuell utnytting av barn etter straffelovens § 311 (2005) og § 204 (1902), med bl.a. overvåking av flere fildelingsnettverk. Saker som nettrelatert utnytting av barn som sidestilles med voldtekt og seksuell utpressing, overføres til andre avsnitt ved Oslo politidistrikt.

Det ble gjennomført ett intervju med en representant for E-spor avdelingen 06.03.18.

Op. Duck, Trøndelag

Operasjon Duck var det første prosjektet som ble etablert i Norge, Trondheim, i april 2015 for etterforskning av nettrelatert seksuell utnytting av barn. Prosjektet hadde 14 måneders varighet og ca. 20 stillinger. De fleste av prosjektmedarbeiderne satt samlokalisert. Med Op. Duck startet moderne etterforskning i Norge på feltet nettrelatert seksuell utnytting av barn. Målet var å avdekke overgrep mot barn på nettet. Bevis i én sak ble sett i sammenheng med andre saker. Prosjektet genererte nye saker, enheter, utspringsaker, og åpnet for nye saker med en av tilsvarende karakter, som grove overgrep iht. straffelovens § 311. Saker med lavere alvorlighetsgrad, som deling av nakenbilder mellom ungdommer på nett, ble ikke prioritert innenfor prosjektet. Andre enheter i andre politidistrikt i Trøndelag etterforsket disse.

Prosjektgruppen ble sammensatt av personer med ulike spisskompetanse: Analytikere (som setter ting i system), datakrimteknikere (identifisering av mistenkte og fornærmede, vurderer databeslag) og taktiske etterforskere (avhør og generell etterforskningskritt) og spesialister på avhør av barn. Påtaleansvarlig og etterforskningsleder arbeidet tett sammen med teamet. Teamorganiseringen er et varemerke for de moderne etterforskningsoperasjonene.

Prosjektet ble organisert med eget datasystem og tilgjengeligjorde informasjon om etterforskningskritt innenfor politiets etater. Op. Duck anbefalte arbeidsmetodikk når saker ble videresendt andre politidistrikt, dvs. utspringsaker.

Trøndelag politidistrikt etablerte et nytt prosjekt for etterforskning av nettrelatert seksuell utnytting av barn i februar 2018 med ny prosjektgruppe i tilknytning til implementeringen av politireform 2016. Prosjektet skal etterforske alvorlige saker med mistenkte med høy risiko for alvorlige straffbare

handlinger, som kontaktovergrep eller voldtekt via nettet. Videre skal prosjektet tilby forebyggende samtaler med mistenkte som ser ut til å ha begått mindre alvorlige nettovergrep med mål om å få stoppet videre aktivitet.

Det ble gjennomført ett intervju med to representanter for Op. Duck 26.02.18.

Op. Dark Room, Vestlandet

Operasjon Dark Room ble etablert som prosjekt i 2016 i Bergen. Prosjektet hadde 25 medarbeidere på det meste, likefordelt på kjønn, ulik kompetanse og datainteresserte unge etterforskere. Teamet er ikke samlokalisert. Prosjektet ble etablert rundt én sak med seksuell utnyttning av barn via nettet. Målet var å avdekke brukernetverket rundt denne. Gjennom kontaktnettet og delingsnetverket til gjerningspersonen i denne saken ble nye saker identifisert og innlemmet i prosjektet. Prosjektet åpnet ikke for nye saker dersom de ikke hadde tilknytning til modersaken. Når nye saker ble avdekket ble de oversendt andre etterforskere ved politiet i Bergen som etterforsket disse.

Vest politidistrikt i Bergen viderefører Op. Dark Room under Fokusenhet for etterforskning og etterretning (FEE). Det nye prosjektet er etablert i linje under sedelighetsavsnittet.

Det ble gjennomført ett intervju med to representanter for Op. Dark Room 20.02.18.

Op. Edit, Østlandet

Operasjon Edit ble etablert i august 2016 i Øst politidistrikt, som en spesialenhet med utspring fra Enhet for seksuelle overgrep. Op. Edit har med sju stillinger sammensatt av unge etterforskere (eldste 29 år) med interesse innenfor IT. Gruppen sitter samlokalisert. Prosjektets mål var å avdekke overgrepsnettverk på internett gjennom dypdykk i enkeltsaker, noe som er tid- og ressurskrevende. Prosjektarbeidet åpnes for nye saker forutsatt kapasitet. Op. Edit tar ikke saker med nedlasting av seksuelt straffbart materiale (§311) eller saker som seksuell omgang/voldtekt. Slike saker overføres til spesialavsnittet.

Det ble gjennomført ett intervju med to representanter for Op. Edit 13.02.18.

Op. Jupiter, Møre og Romsdal

Operasjon Jupiter ble etablert i november 2016 i Møre og Romsdal politidistrikt som utspringssak fra Op. Duck. Teamet besto av ti prosjektmedarbeidere med ulike kompetanser; etterforskere fra sedelighetsteamet, dataingeniører og datateknikere. Prosjektgruppen var lokalisert over 2 etasjer. Prosjektets mål var kartlegging av straffbare fildelingsnettverk som utnyttet barn seksuelt via nettet gjennom bl.a. analyse av chattelogger. Prosjektet etterforsket ikke nye, enkeltsaker, men henviste slike videre til andre.

Det ble gjennomført ett intervju med en representant for Op. Jupiter 13.02.18.

Op. Zero, Innlandet

Operasjon Zero ble etablert i juni 2017 i Innlandet politidistrikt, Elverum, med plan om avslutning vår 2018. Prosjektslutt ble utsatt til sommeren 2018. Det er nå fire etterforskere og to datakrimetterforskere i teamet, mens det tidligere var flere stillinger. Det er flest generalistetterforskere med datakriminalitet som interesse. Op. Zero er resultat av at Innlandet politidistrikt mottok flere, liknende straffbare chattesaker fra Op. Dark Room og samlet disse i eget prosjekt. Påbegynte, liknende egne prosjekt ble også innlemmet i Op. Zero. Målet med prosjektet er å avdekke en gjerningspersons kontaktnett og avdekke utspringssaker fra dette som omhandlet nettrelatert seksuell utnyttning av barn. Analyse av chattelogger har stått sentralt. En aksjonsdag ble gjennomført og ga grunnlag for de siktelsene som ble opprettet innenfor prosjektet.

Det ble gjennomført ett intervju med en representant for Op. Zero 25.05.18.

Op. Mørketid, Finnmark

Operasjon Mørketid ble etablert i desember 2017 som et prosjekt initiert av Kripos. Målet med prosjektet er å overvåke straffbare delingsnettverk som utnyttet barn seksuelt for å identifisere egne saker, som straffbar nedlasting og chatting. Op. Mørketid er organisert i tråd med politireformen ved ny enhet med fagstilling. Fagenheten i Finnmark politidistrikt har veiledende funksjon og skal sørge for bistand til etterforskningen. Det er satt av noe personell med tilpasset kompetanse til Op. Mørketid, men etterforskning foregår ved lokale politistasjoner. Op. Mørketid har lav terskel for å innlemme nye saker.

Det ble gjennomført ett intervju med en representant for Op. Mørketid 25.05.18.

Oppsummering av prosjektene

Under i tabell 5 presenteres en oversikt over prosjektene inntatt i vårt studium. Her framkommer oppstartstidspunkt, dagens status, målfokus for prosjektet og i hvilken grad prosjektet tok inn nye saker for etterforskning eller hadde begrenset nedslagsfelt.

Tabell 5. Etterforskningsprosjekter.

Sted	Oslo, e-spor avd.	Trøndelag Op. Duck,	Hordaland Op. Dark Room	Lillestrøm, Op. Edit	Ålesund, Op. Jupiter	Innlandet Op. Zero	Finmark, Op Mørketid
Start	2012	April 2015 14 mnd.	2016	Aug. 2016	Nov. 2016	Juni 2017	Des. 2017
Status	Aktiv	Slutt*	Slutt*	Aktiv	Aktiv	Slutt 2018	Aktiv
Innhold	Alle	Alvorlige nettsaker	Delings-nettverk	Alvorlige nettsaker	Delings-nettverk	Delings-nettverk	Delings-nettverk
Form	Åpen	Åpen	Lukket-En sak	Åpen	Åpen	Lukket	Åpen

* Arbeid videreført i avdeling.

5.2.2 Sammendrag av intervju med politi

Under presenteres sammendrag av intervjuene med politirespondentene. Der synspunktene og erfaringene synes sammenfallende presenteres dette som politiets samlede erfaring. Der enkelte av respondentene har andre vurderinger kommenteres dette fram i teksten. Tematisk presenteres temaene i rekkefølgen som det framkommer i intervjuene.

1. *Hvordan foregår etterforskningsprosessen fra en melding mottas til opprettelse av sak ved mistanke om nettovergrep?*

Prosjektene mottar i hovedsak saker fra Kripos. Kripos mottar meldinger fra NCMEC i USA om norske forhold. NCMEC er en ideell organisasjon som mottar meldinger ved mistanke om straffbar seksuell utnyttning av barn på nett. NCMEC vurderer sakene og sender disse videre til lokalt eller internasjonalt politi dersom sakene vurderes å ha straffbart innhold. Politiet vurderer innmeldte saker mht. innhold, gjerningsperson, risiko for seksuelle overgrep. Politiet vurderer risiko ut fra bl.a. vurdering av tilgang på barn og innholdet i materialet. Som eksempel bruker noen prosjekter en prioriteringsplan med bakgrunn i et poengsystem. Ved hvert av politidistriktene prioriteres saker. Sakene som faller utenfor de enkelte prosjektenes prioriterte område, etterforskes på andre avdelinger.

Det opprettes straffesak hvis det er mulig å identifisere gjerningsperson (IP-adresse) og saken prioriteres av politiet.

Av prosjektene i vårt utvalg tar fem av sju fortløpende i mot nye, uavhengige nettrelaterte saker om seksuell utnyttning av barn for etterforskning, mens to av sju prosjekter etterforsker avgrenset inntak av nye saker til egne utspringssaker. Prosjektene gjør egne prioriteringer av hvilke saker de tar inn, avviser iht. forvaltning av ressurser. Her spenner utvalget fra eksklusivt prosjektarbeid med en sak som er utgangspunkt for videre saksutvikling (Op. Dark Room) til Op. Mørketid i Finnmark som tar alle saker.

2. Hva avdekker politiet av bekymringsfull seksuell atferd på nettet?

Respondentene viste samlet til at det avdekkes et bredt spekter av nettrelaterte seksuelle krenkelser av barn knyttet til norske overgripere. Samlet har politiet avdekket og etterforsket saker som spenner fra mindre alvorlige seksuelle krenkelser som spredning av krenkende bilder blant ungdom, til sadisme, tortur og seksuelle drap av barn. I intervju med politiet kommer det frem at seksualisert materiale som handler om sex med barn/seksualisering av barn fremkommer i svært mange forskjellige former og mange ulike formidlingsformer:

Bildemateriale som stillbilder og film:

- Poseringsbilder med og uten klær. Bilder av barns kjønnsorgan.
- Filmer av barn som seksualiseres eller utsettes for seksuelle overgrep med og uten vold.
- Bildedeling som er foretatt av barn- og unge, som deler frivillig seksualisert materiale av seg selv. Dette er sett hos barn i alder fra 12–18, mens yngre barn ser i mindre grad ut til å sende bilder.

Enkelte av respondentene ser lite av materiale som seksualiserer barn i kombinasjon med dyr eller fysisk vold, mens andre respondenter ser seksuelle grenseløse overgrep mot barn i kombinasjon med vold og sadisme.

Nettkontakt med barn:

- Chatting – grooming⁵ på internett.
- Chatting – grooming som har medført kontaktovergrep.
- Chatting om produksjon av overgrepsmateriale med trusler om å publisere tidligere mottatt materiale.

Nettkontakt mellom voksne:

- Straffbar kommunikasjon på nettet mellom voksne om seksuelle krenkelser av barn.
- Chatting om seksuelle overgrepshendelser og planlegging av seksuell utnytting av barn.
- Nettkontakt mellom voksne som har medført møter og samarbeid om seksuelle kontaktovergrep mot barn.
- Kommunikasjon av fantasier om straffbare seksuelle handlinger med barn via nettet.
- Direkteoverføring av seksuelle overgrep (livestreaming).
- Rollespill i chatter der voksne utgir seg for å være barn som deltar i lovlig seksuell aktivitet og evt. planlegging av møter (fiktive).
- Bestilling av seksuelle overgrep og handlinger mellom barn og barn, barn og voksne, barn og dyr, barn som utsettes for vold i kombinasjon med sex og barn som tortureres og drepes.
- Økt bruk av kryptering.
- Bruk av det mørke nettet, som Tor.
- Kjøp av barnedukker laget for sex.

Nettkontakt og chatting mellom voksne som omhandler barn som seksuelle objekter har ofte en form som synes å forsterke holdninger om at dette er akseptabelt. Politiet vurderer at slik nettkontakt mellom likesinnede voksne senker terskler for at de voksne kan utnytte barn seksuelt på nettet og ved direkte kontakt. Politiet observerer at voksne kommuniserer om sex med

⁵ Grooming defineres konservativt i straffelovens §306 som: *Avtale om møte for å begå seksuelt overgrep. (...), har kommet frem til møtestedet eller et sted hvor møtestedet kan iakttas.* I praksis og dagligtale brukes begrepet grooming om den kommunikasjon voksne har med barn som har til hensikt å få barnet til å produsere overgrepsmateriale eller til å utføre straffbare seksuelle handlinger.

barn på mange forskjellige måter, noe som kan innebære en form for normalisering av den aktiviteten dette dreier seg om og bidra til en normalisering av voksnes seksuelle kontakt med barn.

Politiet kan ikke oppgi forholdsmessig mengde av de ulike funnene.

Nett-teknologi:

- Mistenkte utvikler stadig nye kanaler for kontakt med barn via nettet.
- Politiet antar at personen skifter plattform eller har funnet krypteringsverktøy når straffbar aktivitet plutselig ser ut til å ha stoppet, heller enn at de avstår.
- Politiet erfarer at de henger etter de gruppene som begår nettrelaterte overgrep mot barn mht. metode, plattform og teknisk kunnskap.
- Politiet anser at noen personer bruker ekstremt mye tid på nettet med straffbar seksuell aktivitet. Mange er ukjente for politiet mht. annen kriminalitet, men kan være gjentatt straffet for nettrelatert seksuelle utnyttning av barn.

3. Hvordan framstår den seksuelle uønskede nettvirksomheten for politiet?

Respondentenes samlede inntrykk av nettrelatert seksuell utnyttning av barn i Norge, er at aktiviteten er grenseløs i omfang og innhold. Politiet ser at straffbar seksuell utnyttning av barn via nettet øker eksplosivt i mengde og grovhet.

Det beskrives som typisk i avhør av gjerningspersonen at ordinær nettpornografi ikke var nok og at det ble søkt etter nytt og mer spennende materiale. Dette førte gjerningspersonen mot nettbasert materiale av stadig yngre barn, grovere sex og mer vold. Tilsvarende eskalering vises ikke i de tradisjonelle seksuelle overgrepssakene. Respondentene beskriver at flere mistenkte i avhør forteller at de opplever suget etter mer overgrepsmateriale. Seksuell respons fra barn i kontakt via nett er som rusavhengighet. En av respondentene sammenliknet nettrelaterte seksuell utnyttning av barn med dynamikken i narkotikasaker.

De fleste av gjerningspersonene er menn. Respondentene har et samlet inntrykk av at gjerningspersonene i hovedsak framstår som vanlige menn i den forstand at de er i arbeid, er del av heteronormative familier, har ryddig økonomi, lav grad av annen kriminalitet og framstår sosialt upåfallende. Flere av gjerningspersonene har utmerket seg som svært ressurssterke, i betrodde

stillinger. Mer enn halvparten av gjerningspersonene ved nettrelatert seksuell utnytting av barn var ukjente for politiet, dvs. uten annen eller tidligere kriminalitet. I mange saker ansees mistenkte å bruke så mye tid på den ulovlige virksomheten at tidsbruken kommer i konflikt med et tradisjonelt familieliv. Straffbar seksuell chatting er en omfattende virksomhet for mange.

Politiet ser ut fra etterforskningsmaterialet på lagringsenheter at de mistenkte oftest har en spesifikk seksuell interesse for barn. De finner sjelden lagring av lovlig pornografi.

Gjerningspersoner finner hverandre på lovlige chattesider som NakenPrat, GigaTribe og skype. De avdekker felles interesser for barn i kombinasjon med sex ved f.eks. å uttrykke at de «liker de yngre». Når en felles interesse for barn er avklart, så er mønsteret at gjerningspersoner går over på nettplattformer med lavere grad av kontroll og høy grad av mulighet for anonymitet, som skype. Her kan ulovlig erfaringer og/eller seksuelle fantasier om barn deles. Respondentene uttrykker gjennomgående at det kan være umulig å skille faktiske hendelser fra fantasier i chatter.

Metode og aktivitet for å få tilgang på barn via nettet utvides stadig, f.eks. direkteoverføring av seksuelle overgrep, bestilling av produksjon av seksuelle overgrep og kjøp av barnelignende dukker til seksuell aktivitet. Dette er forhold som er vanskelig for politiet å avdekke direkte. De må bruke andre metoder enn tekniske bevis for å avdekke slik aktivitet, f.eks. gjennom å følge pengestrømmen.

Respondentene ser bruk av utpressing og trusler overfor barn via nettet for å få tilgang på nytt materiale. Dette har et stort skadepotensiale for barn. Politiet er kjent med at barn har ønsket å ta livet sitt etter utpressing. I alle saker der barn begår selvdrap bør PC sjekkes opp mot seksuell utpressing. Barna isolerer seg etter denne typen nettrelaterte seksuell utnytting fordi de ikke vet hvem overgriper er. Utpressingsaktivitet kan stilne i en periode, for så å ta styring over barnet igjen. For barnet vil det ofte være uforutsigbart når de kan bli presset på ny. Telefon og internett gjør barnet tilgjengelig over alt og hele tiden.

Respondentene ser en økende tendens til at gjerningspersonene i overgrepnettverk på nettet benytter krypteringsverktøy, systemer og IKT-metodikk for å ivareta egen anonymitet.

Respondentene beskriver gjennomgående at relasjonsutvikling mellom deltakere i overgrepnettverk på nettet har betydning for eskalering og opprettholdelse av straffbar virksomhet, både gjennom opplæring av overgrepsmetodikk og inspirasjon til å begå overgrep. Flere utfordres til seksuelle overgrep mot egne barn.

I nettbaserte overgrepnettverk er det et hierarki. Nedlastere av overgrepsmateriale ligger på nederste nivå. De som begår seksuelle overgrep og driver nettsider med overgrepstematikk er på et høyere nivå, mens de som er ledere av forum som har kunnskap om krypteringssystemer rangerer mot toppen av hierarkiet. Innenfor slike miljø framstår seksuelle overgrep mot hvite barn og egne barn med en høyere prestisje enn seksuelle overgrep mot barn i utlandet, som f.eks. Filippinene.

Respondentene har en samlet oppfatning om at de som utnytter barn seksuelt via nettet også filtrerer barns arenaer, som kor, barneidrett og friluftsliv der de har tilgang på barn. De velger arenaer ut fra hvor barn finnes, og de plukker de sårbare barna for å utnytte dem.

Politiet er meget bekymret for den utviklingen av nettrelatert seksuell utnytting av barn som har vist seg de siste årene og anser dette som et omfattende samfunnsproblem.

4. «Skaper nettet en ny type/gruppe overgripere vs. den tradisjonelle kontaktovergriperen?»

Politiet er samlet i sin oppfatning om at nettrelatert seksuell utnytting av barn gir grobunn for straffbare handlinger hos en ny gruppe gjerningspersoner. Respondentene synes å se betydelig mindre av «seksualovergripere som kjører rundt i en varebil for å komme i kontakt med barn». Nettet er blitt en ny arena for seksualovergripere. Noen seksualovergripere ser ut til å ha flyttet sin virksomhet over på nettet. Andre beveger seg inn på denne arenaen uten tidligere erfaring som overgripere. Nettet utgjør en anledning eller mulighet hvor anonymiteten, opplevelsen av lav oppdagelsesrisiko og tilgjengeligheten, bidrar sannsynligvis til at flere utforsker straffbart seksuelt materiale på nett.

Nettet gir også mulighet for kontakt med likesinnede og en holdningsprosess mot normalisering av seksuell kontakt med barn.

5. Hvilken type ny/mer-kunnskap mener du politiet har behov for i sitt etterforskningsarbeid av nettovergrep mot barn framover?

Teknisk utstyr: Mer og tilpasset utstyr for å lette etterforskning og avdekking.

Etterforskere: Økning av antall etterforskere med interesse, kompetanse og proaktivt forhold til IT.

Opplæring: Det ønskes økt kapasitet ved allerede eksisterende opplærings-tilbud og nye opplæringsmuligheter for utdanning og videreutdanning av etterforskere, datateknikkere, taktiske etterforskere, kodekneking, kryptering og programutvikling – hybridetterforskere.

Etterforskningsmetoder: Det er behov for nye og videre utvikling av etterforskningsmetoder og tverrfaglige samarbeidsrutiner som kan møte kriminaliteten på nettet.

Mer ressurser: Sakenes kompleksitet, omfang og hyppighet bidrar til at det er behov for økt personell og tilgjengelige økonomiske ressurser for å kunne etterforske flere saker. Mulighet for bruk av tid i slike krevende saker.

Organisering: Det ønskes drøftet etablering av prosjektene som faste avdelinger for å sikre kompetansen i organisasjonen og forankring av eierskap i ledelsen.

Nasjonalt og internasjonalt samarbeid: Videre utvikling av samarbeid innad i Norge mellom politidistrikt, Kripos og internasjonalt for å heve kompetanse og lette samarbeid i nettrelatert seksuell utnyttning av barn.

Lovendringer: Politiet anser at enkelte lovendringer kan effektivisere etterforskning og samarbeid mellom land, eks. datalagringsdirektivet.

Terapi – oppfølging: Dømte og siktede for nettrelatert seksuell utnyttning av barn må få terapitilbud i forebyggende hensikt.

De mener det vil være hensiktsmessig at nettverket til mistenkte får tilbud om bistand i forbindelse med pågripelse. Som i «tradisjonelle» overgrepssaker utløser det ofte en krise i familien når en mistenkes for nettrelaterte seksuell utnyttning av barn. Noen ganger ser vi at denne krisen fører til at medlemmer av familien slutter rekkene og legger et taushetens slør over nettovergrepssaken.

Forebyggingsarbeid: Samarbeid med kommunene ved anholdelse for ivaretagelse av og informasjon til familier til mistenkte og utsatte. De utsatte kan

være isolert i sitt eget lokalmiljø og holde det de har opplevd på nettet for seg selv.

Samarbeide med skoler og andre instanser nær barn for forebyggende arbeid for å redusere nettrelatert seksuell utnyttning av barn.

Forskning: Det er behov for forskning på nettrelatert seksuell utnyttning av barn og gjerningspersoner i slike saker. Det er behov for mer kunnskap om hva som trigger nettrelaterte seksuell utnyttning av barn i ulike former og hvilke faktorer som kan forebygge og redusere slik aktivitet. Det er et åpenbart behov for forskning på hvordan nettovergriperes atferd på nettet arter seg, hvordan barn og unge reagerer på tilnærminger på nettet og hvilke omstendigheter som gjør dem sårbare. Det er også behov for forskning om behandling av overgripere og ofre.

5.2.3 Oppsummering av funn fra politiet

Oppsummering av funn fra politiet iht. forskningsspørsmålet: Hva erfarer politiet ved de store operasjonene i Norge av nettrelatert seksuell utnyttning av barn?

Vi har hentet ut informasjon om nettrelatert seksuell utnyttelse av barn gjennom intervjuer med etterforskere og politijurister i de store etterforskningsoperasjonene i Norge. Vi har også innlemmet e-avdeling ved Oslo politidistrikt og prosjektet i Finnmark politidistrikt. Utvalget er satt opp i en oversikt med beskrivelser av lokalisering, oppstart og form.

Det vanligste utgangspunktet for etterforskningsprosjektene har vært at politiet har fått saker fra Kripos. Politiet har opprettet prosjekter ut fra en enkelt sak eller flere liknende saker. Når prosjektene er opprettet genereres nye saker som etterforskes innenfor det enkelte prosjektet eller blir oversendt som utspringssaker til andre politidistrikt. Vi har oppsummert respondentes beskrivelser av etterforskningsprosessen fram mot sak.

Politiet anser at de gjør et omfattende og tidskrevende etterforskningsarbeid i nettovergrepssaker i form av tverrfaglig samarbeid med tekniske etterforskere, IT-teknikere og prosjektledelse. Det gjøres prioriteringer. Sakene framstår som meget ressurskrevende mht. personell og teknisk etterforskning. En enkelt person som opptre som overgriper på nettet kan ha kontakt med opptil flere hundre utsatte barn og unge. Det sier seg selv at dersom en sak har hundre fornærmede vil avhør av hver enkelt av disse legge beslag på veldig

mye av politiets arbeidskapasitet. Politiet overvåker kjente overgrepnettverk og har dialog med internasjonalt politi om saker og etterforskning.

Det er ikke er en felles norm for hvilke saker som etterforskes og henlegges. Det er ulik praksis for prioritering av saker for etterforskning ved de enkelte prosjektene. Dette henger i noen grad sammen med prosjektenes ulike fokusområde.

Om nettrelatert seksuell utnyttning av barn rapporterer politiet at mengden straffbart materiale er enormt og at aktiviteten er grenseløs og grovere enn tidligere. Som straffbart materiale finner politiet alt fra poseringsbilder av barn med klær til filmet dokumentasjon av seksuell tortur av barn. Ved noen operasjoner er hovedfunn mengder seksualisert materiale med lavere straffesamme, mens ved andre operasjonsteder er det funn av store mengder grovt materiale, dvs. avbildninger av voldtekt av spebarn og tortur.

Politiet har sett omfattende straffbar chatting med barn og grooming av barn på nettet. Voksnes kontakt med barn har både medført produksjon av ulovlig materiale og møter for kontaktovergrep. Det er gjennomgående et inntrykk hos politiet at det er umulig å skille mellom beskrevet fantasi og faktiske gjennomførte seksuelle overgrep. I avhør kan mistenkte bli konfrontert med beskrivelser av overgrep, men sier at overgrep ikke har skjedd. Det forklares med at de deler fantasier med andre voksne som forstår at det er fantasi.

På tvers av politidistrikt er det en felles erfaring at flertallet av de mistenkte ikke er kjent for politiet i saker om nettrelatert seksuell utnyttning av barn. De fleste er menn med arbeid og familie. De er ofte ressurssterke og kunnskapsrike. Politiet forundres over at mistenkte hevder at de ikke har tatt inn over seg at den straffbare nettrelaterte aktiviteten involverer virkelige barn som skades. Politiet undrer seg over at enkelte personer bruker så mye tid og fokus på straffbart seksuelt innhold.

Vi vurderer at politiets erfaringer med nettrelatert seksuell utnyttning av barn kan vise at nettet har kvaliteter som gjør at en vanlig persons oppfatning av virkelig vs. uvirkelig kan endres. Vi finner at mistenkte er vanlige menn som ellers ikke er å finne i tradisjonelle populasjoner for kriminelle i Norge. Det ser ut som om personer som har flere straffbare saker med seksuell utnyttning av barn via nettet, har liten grad av annen kriminalitet. Gjentatt seksuell nettkriminalitet kan bety at anmeldelse, rettssaker og sosial stigmatisering ikke for alle har en preventiv effekt som stopper nye forhold.

Vi antar at frykten for å bli tatt får brukere til å ta sine forholdsregler, noe som også er beskrevet i internasjonal forskningslitteratur. Frykten kan bli negativt forsterket av at de ofte ikke blir tatt. I disse sakene kan det være slik at både mistenkte og utsatte tilsynelatende har en felles interesse i at straffbar seksuell kontakt på nettet ikke skal komme for en dag. Mange av de unge som involveres i seksuell aktivitet på nettet oppfatter ikke det som foregår som overgrep, men som noe de selv velger å være med på. Dette synes bekreftet i flere av de store straffesakene i Norge de siste årene med en gjerningsperson og mange utsatte. De færreste av de utsatte har fortalt noen om nettaktiviteten.

Vi antar at den som krenker og den som har delt seksualisert materiale har en interesse av å holde straffbare forhold skjult. I saker der mistenkte truer med publisering av bilder er fornærmede redd for å si ifra. De vil framstå som lurt og medvirkende ved at de selv har tatt slike bilder/film av seg selv og sendt. Anmeldelse innebærer at familie og venner blir kjent med dette – noe som tematisk minner om trusselen som har framprovosert handlingen.

5.3 Intervju tjenesteleverandører

Her presenteres først tjenesteleverandørene og de arenaer som de representerer. Deretter følger oppsummering av hver av tjenesteleverandørenes erfaring med nettrelatert seksuell utnyttning av barn. Avslutningsvis kommenterer vi funnene.

5.3.1 Om netjtjenestene

Facebook

Facebook ble lansert i 2004 i USA og er nå verdens største sosiale nettverk som brukes til å holde kontakt med venner og kjente. Du lager din egen profil. På «veggen» kan du legge ut statusoppdateringer, bilder eller linker som alle kan se. Du kan kommentere andres innlegg på deres vegg og gi «likes». Du kan prate med venner, kjente og ukjente med profil på Facebook ved å sende meldinger eller chatte med påloggende venner.

Facebook har lokale kontorer i noen land, bl.a. Norge. Facebook ble representert ved to respondenter 31.01.18 hvorav den ene møtte via videolink.

Movie Star Planet

Movie Start Planet er en virtuell verden på internett i form av et sosialt nettspill for barn mellom 8–15 år. I spillet kan man lage filmer, få venner og kjøpe kjæledyr og klær. Slike goder kan kjøpes med spillets egen valuta eller med penger. I Movie Star Planets verden kan brukere snakke med andre brukere.

En representant for Movie Star Planet ble intervjuet 27.02.18.

Slettmeg.no

Slettmeg.no er gratis råd- og veiledningstjenester for privatpersoner som føler seg krenket på nettet. De fleste forhold er relatert til bilder og film. Tjenesten drives av NorSis, Norsk senter for informasjonssikkerhet. Sakene Slettmeg.no bistår i omhandler ikke alltid lovbrudd. Rådgiverne ved Slettmeg.no er studenter med teknisk bakgrunn fra NTNU. Slettmeg.no håndterte 8000 saker forrige år.

En representant for Slettmeg.no ble intervjuet 03.05.18.

5.3.2 Intervju Facebook

Her presenteres sammendrag av intervjuet med respondentene.

1. Hvordan håndteres bekymring for uønsket seksuell atferd når barn er involvert som objekt eller aktør på nettet?

Respondentene opplyste at Facebook har strenge regler for hva som kan legges ut av bilder eller tekst som kan oppfattes å seksualisere barn. Facebook skal reagere på materiale som ikke nødvendigvis er ulovlig i rettslig forstand, men som er egnet til å virke barneerotisk eller kan medføre at voksne kommuniserer seksuelle fantasier med utgangspunkt i f.eks. et bilde. Det er også regler for atferd. Voksne skal ikke krenke barn ved f.eks. å sende bilde av penis til et barn på 12 år, eller lage møter med barn i seksuell hensikt.

Representantene fra Facebook fortalte om ulik håndtering av uønsket seksuell atferd på nettet. Når ulovlig materiale er avdekket sendes informasjonen til NCMEC. NCMECs team identifiserer om materialet er nytt materiale eller gammelt og tar saken videre til de ulike lands myndigheter. Der-som den ulovlige aktiviteten gir inntrykk av at barn utsettes for overgrep kontaktes myndighetene ved politiet, for at barnet kan beskyttes.

Respondenten sa at de setter barnets sikkerhet høyt og har aldersgrense på 13 år for deres plattform. Det ble opplyst at det ikke tillates at pedofile eller sexovergripere har Facebook konto. Facebook blokkerer personer som er registrert med slike heftelser. Det ble ikke beskrevet ytterligere hvordan registrering og oppfølgingen ivaretas.

Respondentene sa at Facebook var den første aktøren som i 2011 implementerte og bruker Photo-DNA for å avdekke kjent ulovlig billedmateriale. Dersom slikt materiale deles får Facebook umiddelbart melding. Det gjøres fortløpende oppdatering av listen over ulovlig materiale. Facebook får også meldinger om ulovlig eller uønsket materiale gjennom rapporter fra brukere. Innholdet vurderes av en ekspertgruppe som skal se på saken innenfor få timer.

Respondenten opplyste at de har en ekspertgruppe med over tusen personer som arbeider med innrapportert innhold, inkludert avdekking og forebygging av ulovlig seksualisering av barn. Innen utgangen av 2018 vil Facebook doble dette antallet til 20.000 eksperter. Dette er personer som både snakker landets språk og forstår kultur og «slang» i det enkelte land. Det redegjøres ikke for hvordan ekspertgruppen arbeider eller hvilke kriterier de har som ligger til grunn for deres vurderinger.

Facebook erfarer at det er en utfordring at land har ulike regler og reaksjoner mot barn som utforsker seksualitet. Det illustreres med at en ung gutt (16 år) som har sendt intimt bilde av seg selv til kjæresten (16 år) i et land gjør en lovlig aktivitet, mens i et annet land kan samme handling vurderes ulovlig og medføre at gutten registreres som sexovergriper. Slike lokale håndteringer er utenfor Facebooks kontroll. Respondentene sa at Facebook ønsker ikke at unge skal straffes for at de bruker teknologi til å utforske livet sitt.

2. Hva ser tjenestetilbyder av bekymringsfull seksuell atferd på nettet?

Respondentene ser i hovedsak seksuell uønsket atferd i form av bilder og kommunikasjon på Facebook. Det er oftest intime bilder som sendes til en kjæreste. Dette framstår som del av en normal seksuell utforskning og interesse. Det er også registrert grove forhold som utpressing og trusler om å legge ut seksualiserte bilder av personen dersom ikke nytt materiale oversendes utpresser. Det er også observert at noen utpressingssaker har

framstått med et samleelement, eks. at noen har organisert seg for å få tilsendt bilder av en spesiell jente. Respondentene tror at unge overgripere kan finne barn på Facebook og presser dem til å sende materiale. Respondentene presiserte at dette forekommer i liten grad.

Seksualisert kontakt og deling av bilder på Facebook kan fanges opp av pedofile. Respondentene sa at det har vært observert enkelte tilfeller av at voksne har groomet barn i seksuell hensikt ved å bli venner med barnet på Facebook, for så å ønske å møte barnet. Deling av informasjon mellom voksne for å oppnå grooming er nesten ikke registrert.

Det er svært lite av de mest alvorlige seksuelle nettovergrepformene som skjer på Facebooks plattform, opplyste respondentene. De mente at deres omfattende tiltak for avdekking av uønskede og ulovlige forhold er medvirkende til dette. Facebook bruker maskinlæring og kunstig intelligens for å avdekke spesielle ord som kan forekomme i chatter. Respondentene kommenterte at chatting på Facebook kan brukes i en begynnende fase av ulovlig aktivitet, mens nettovergrepene skjer på andre plattformer hvor det er mindre kontroll fra operatørens side.

3. Hvordan framstår den seksuelle uønskede nettvirksomheten for deg?

Det ble opplyst at Facebook har en økning i antall brukere generelt og har ikke tall på spesifikk ulovlig aktivitet. Respondentene anser deres plattform som en sosial arena som også brukes til å utforske forelskelse og utprøving av seksualitet. Det ble vist til at voksne i hovedsak ønsker å dele pornografi og nakenhet med andre voksne. Det antas at bare én prosent i en befolkning er opptatt av barn, jf. Dunkel prosjektet i Berlin.

4. Hvilken type ny/mer-kunnskap mener du at tjenesteleverandører har behov for i arbeidet for å forebygge nettovergrep mot barn framover?

Respondentene påpekte at det er behov for mer utdanning og informasjon om seksuelt press mot jenter. Gutter må bevisstgjøres i klasserommet fra tidlig alder, helst før foreldre tenker at det er nødvendig, jf. erfaring fra AIDS-debatten. Lærere var usikre på om undervisning om kondombruk ble oppfattet som oppfordring til sex. For å forebygge seksuelle overgrep må vi ta inn over oss at det er normalutvikling at unge utforsker sex på nettet.

Respondentene sa at enkelte politikere tror at teknologi bare åpner muligheter eller som er noe ukontrollerbart. De påpekte at voksne må snakke med barn om trygg sexting. Voksne må veilede barn til å ta sikkerhetshensyn ved deling av intime bilder, ikke bare forby. Respondentene viste til at det belgiske datatilsynet gir borgere informasjon om at sexting kan være risikofylt, men også at det er forståelse for at mange ønsker å dele slike bilder. Det gis råd om at hvis man deler intime bilder, er det en god idé ikke å ta bildet av ansiktet, slik at det er vanskeligere å identifisere personen hvis bildet skulle komme på avveie.

Respondentene sa at det er behov for instanser som kan bistå den enkelte med sletting av bildemateriale dersom uønsket materiale ligger ute. Det er viktig at det arbeides fram et system som kan få til sletting raskt og effektivt. Hvis ikke man kan stoppe produksjon, så kan man redusere tilfanget. Ansiktsgjenkjenning og Photo-DNA hvor man kan hash'e bildet med en unik kode kan brukes for å identifisere bilder som er i omløp for sletting. Dette kan forebygge videre reviktimisering ved å hindre at bildet kan lastes opp på nytt eller spres på plattformen og på tvers av plattformer.

Spesielt for Norge har respondentene sett at det utøves seksuelt press mot barn under overflaten i enkelte ungdomsmiljøer. Selv om verdiene likhet og veloppdragenhet er uttalt i de nordiske landene, later det til at det finnes kultur blant unge som kan gi aksept for slik atferd. Fra Facebooks side er det et inntrykk av at noen ungdommer kanskje ikke forstår at dette er feil. Respondentene har inntrykk av at noen jenter håndterer seksuelt press som om det bare er en del av kulturen, at det er noe som bare skjer. Det er som om det skjer mye under den høflige og lovlige overflaten og uten foreldrenes kjennskap. Respondentene har inntrykk av at det forekommer press fra gutter som vil ha materiale av jenter. Dette fenomenet overrasket respondentene og de ser dette som et viktig tema i videre diskusjon. Respondentene sa at Facebook har god dialog og arbeider med norske organisasjoner som Redd Barna, Kors på Halsen, Slettmeg.no, Barnevakten med flere om sikkerhet og trygg bruk på nett. Facebook er med i Trygg Bruk-nettverket og deltar i dialog og diskusjon om disse temaene. Facebook og Redd Barna har samarbeidet om guiden «Tenk før du deler» for å øke bevisstheten omkring deling på sosiale medier og konsekvensene deling kan ha.

5.3.3 Intervju Movie Star Planet

Her presenteres sammendrag av intervjuet med respondent.

1. Hvordan håndteres bekymring for uønsket seksuell atferd når barn er involvert som objekt eller aktør på nettet?

Nettet gjør at personer som vil krenke barn seksuelt lett kommer i kontakt med barn. Respondenten sa at det er viktig at sosiale medier og nettbaserte plattformer har sikkerhetssystem som kan forebygge seksuell utnytting av barn. Movie Star Planet samarbeider med andre selskaper om instrument som kan forebygge nettrelatert seksuell utnytting av barn. Grooming kan som eksempel identifiseres gjennom ord og i et filtersystem. Movie Star Planet oppdaterer filtrene med ord eller språkbruk som brukes av personer som utnytter barn seksuelt på nettet. Moderatorer i Movie Star Planet ser så på materialet som fanges opp gjennom det automatiske systemet og melder videre til sikkerhetsteamet iht. gitte prosedyrer. Sikkerhetsteamet arbeider videre med saken ved å se på innhold, identitet, personlig informasjon, faktaopplysninger, språk m.m. Det tas stilling til om språket framstår som en voksens: Er språket seksualisert? Arrangeres møter online eller offline? Deles bilder? Sikkerhetsteamet vurderer om saken har en karakter som medvirker til at saken meldes til myndighet eller politiet i aktuelle land.

Movie Star Planet har observerende moderatorer som i noen grad overvåker aktiviteten på nettsiden. De er trent til å gjenkjenne språklige tegn som indikerer at det er en voksen som chatter med et barn. Moderatorer melder også til barna som ansees seksualisert, viser uønsket språk eller framferd. Dette meldes ikke til politiet. Hvis de ser et yngre barn som er i kontakt med eldre barn, så håndterer de saken. Personer som viser en uønsket seksuell aktivitet på Movie Star Planet avvises fra siden.

Respondenten opplyste at Movie Star Planet skiller mellom utforskning av seksualitet mellom barn som noe annet enn uønsket eller straffbar seksuell kommunikasjon. Det skilles mellom kategoriene grooming fra voksne overfor barn vs. seksuell kommunikasjon barn i mellom. Movie Star Planet anerkjenner at barn i eksploreringsfasen snakker om sex. Movie Star Planet har en holdning om at barn har behov for å utforske ulike deler av det å være menneske, men noen utnytter dette.

På Movie Star Planet kan det ikke deles bilder, men kan gå over til andre plattformer der det er mulig. Movie Star Planet har også regler for aktivitet

på nettstedet, som at det ikke er lov å skrive navn på andre sosiale nettverk. Dette har vist seg å åpne for grooming. Grooming er nå kjent som skadelig for barn. Grooming er et sosialt problem som man anerkjenner i dag.

Respondent sa at det er et dilemma å overvåke og kartlegge chatter. Det kommer i konflikt med frihet og ytringsfrihet. Movie Star Planet ønsker ytringsfriheten, men som tjenesteleverandør har de plikt til å beskytte barna fra seksuell utnyttning. Det vises til konsensus i bransjen å gjøre det vanskelig for de som utnytter barn seksuelt på nett å kontakte barn på en slik måte.

Movie Star Planet har møter med politiet i ulike land og diskuterer saker, straffbar nettaktivitet som utnyttning av barn seksuelt. Tjenesten involveres noen ganger i å bistå politiet med å identifisere ofre. Noen ganger får de tilbakemelding fra politiet om sakene. Det øker kompetansen deres om straffbare forhold. Politiet kan ikke alltid gi tilbakemelding grunnet etterforskningen.

2. Hva ser tjenesteleverandør av bekymringsfull seksuell atferd på nettet?

Movie Star Planet har sett grooming hvor voksne eller eldre ungdommer snakker med barn på seksuelt uønsket eller straffbar måte. Det er også observert tegn til at voksne manipulerer barn til å sende seksuelt materiale. Noen barn er mer naive enn andre, mens andre er mer «recilient». Dette avhenger av barnets bevissthetsnivå – naivitetsnivå.

Respondenten sa at Movie Star Planet ikke ser deling av bilder fordi det ikke er mulig gjennom deres side. Movie Star Planet har tidligere sett at voksne møtes på deres plattform om natten, kl. 02–04, og snakker seksuelt med hverandre. Forumet er derfor stengt etter kl. 24.00. Dette er observert både i Sverige og Nederland.

Movie Star Planet har observert at voksne har fått relasjon til barn og tilbudt barnet goder i spillet. Ved hjelp av slike goder kommer barnet på et høyere nivå i spillet. Det kan bidra til at det er vanskelig for barnet å si nei til den voksne hvis denne ber om overgrep materiale. Respondenten har sett at det kan ta kort og lang tid før den voksne tar direkte kontakt med et barn og leder barnet til en annen, privat plattform. Gjennom Movie Star Planet kommer det fram at voksne ser ut til å være flinke til å manipulere barn. Mange barn er ikke bevisste på at den andre er en voksen. I noen tilfeller er det observert at selv om den voksne forteller at den er voksen så tror barna

at det er noen som later som de er voksne. Voksne kan true barn ved å si de skal legge ut seksualiserte bilder eller sende dem til foreldre eller kjæreste. Bilder som viser barn i seksuelle situasjoner er vanskelig å snakke om for barna og de melder sjelden fra.

Respondenten har observert at noen voksne ser ut til å foretrekke kontakt med barn i spesifikk alder, som f.eks. prepubertale barn. Andre voksne kan utnytte barn under 18 år seksuelt.

De fleste er kjent med at voksne kan utnytte barn seksuelt via nettet, men har ikke særlig kjennskap til de psykologiske effektene av grooming. Respondent hevdet at grooming bedrives av personer med gode sosiale posisjoner, tillitspersoner. Det er vanskelig å forholde seg til at vanlige, flotte folk kan gjøre slikt. Mange tenker at de må være monstre.

Sikkerhetsteamet ser at det er gjengangere av nettovergripere som er avvist fra siden, men kommer tilbake og gjentar spesifikk nettovergrepsatferd på siden. De identifiseres gjennom passord og IP-adresse. Respondenten undrer seg over at nettovergripere bruker det samme språk og teknikk, men antar at metoder gjentas som har vist seg å virke. De faller tilbake til samme mønster ved gjentatte nettrelatert seksuell utnyttning av barn.

3. Hvordan framstår den seksuelle uønskede nettvirksomheten for deg?

Respondenten sa at Movie Star Planet ser økning av nettrelatert seksuell utnyttning av barn. Internett har gjort det lettere for potensielle overgripere å få tilgang på ofre. De møter ikke nødvendigvis barna offline, men på andre plattformer, eks videoplattformer. Den voksne utnytter at barna er nysgjerrige og utforsker seksualitet. Nettet oppleves som en tryggere arena for begge parter. Rene nettovergripere føler de er trygge og trenger ikke å streve så mye for å få barna inn i en grooming prosess. De kan tenke at de ikke er i fysisk kontakt og anser det ikke så alvorlig. Respondent tror voksne som utnytter barn seksuelt på plattformen er bevisste at det er sikkerhetsvakter på Movie Star Planet, men ser allikevel ut til å føler seg anonyme. Respondent antar at den voksne får senket terskelen for å kunne utnytte barn seksuelt over nett framfor seksuelle kontaktovergrep. De vet det er ulovlig, men muligheten for seksuell kontakt med barn uten ansikt til ansikt er motiverende.

Respondent tror det er en egen gruppe som kun bedriver nettrelatert seksuell utnytting av barn. Flere sier at de ikke har hatt seksuell kontakt med barn utenfor internett. Dette er ulikt situasjonen for 30 år siden da internett ikke var der.

4. Hvilken type ny/mer-kunnskap mener du at tjenesteleverandører har behov for i arbeidet for å forebygge nettovergrep mot barn framover?

Movie Star Planet ønsker samarbeid med politiet og forskningsinstitusjoner for å videreutvikle instrumenter som kan avdekke overgrepstater. Respondenten mente at tjenesteleverandører må videreutvikle sikkerhetssystemer og bruke teknologien til å identifisere potensiell grooming. Filteret kan utvikles til å bli bedre, for eksempel ved kalibrering av språk og ord som brukes av groomere. Respondenten sa at det er viktig at tjenesteleverandører tar ansvar og identifisere seksuell utnytting av barn via nett.

Movie Star Planet mener det er behov for kunnskapsutvikling om hvilken aktivitet personer som utnytter barn seksuelt på nett har. Denne informasjonen kan kalibreres inn i tekniske programmer, slik at seksuell utnytting av barn kan avdekkes og forebygges.

Respondenten sa at det er behov for mer kunnskap om barna som utsettes for nettrelatert seksuell utnyttelse. Barn nekter for slike krenkelser selv om det er bevis på at de har deltatt i chatter. Barna er redde for at foreldrene får vite hva de har vært med på. Noen barn forteller om seksuell utnytting på nettet, men oppfattes å ha en spesiell «reciliense» eller egenskap som gjør dem i stand til dette.

Det er behov for utdanning av foreldre om hva barna gjør på nettet, hevdet respondenten. Barna må informeres om risiko ved aktivitet på nettet. Foreldre må gis «empowerment» og handlingskraft til å være foreldre og ta foreldreansvar for barn på nett. Foreldre kan ikke så mye om nettet og føler ofte at barna er mer kompetente. Foreldre abdiserer og lar barna være uten grenser på nett fordi de tror at de ikke selv har kompetanse. Det er som om foreldrene ser at barna er hjemme, på telefonen, og anser barna trygge. Foreldre er redde for å gå inn i nettverden til barna, kanskje fordi de ikke er vokst opp med dette.

Respondenten sa at det er ekstremt viktig at lærere og sosialarbeidere skolerer innen feltet. De må virkelig vite hva som foregår på nettet. Foreldre

kommer til lærere med spørsmål og ber om råd. Lærere og voksne nær barn må vite hvordan nettrelatert seksuell utnytting viser seg.

Respondenten nevnte flere områder hvor det er behov for utvikling av kunnskap om og kompetanse i å takle de utfordringene som nettrelaterte overgrep mot barn stiller de voksne overfor:

- Det er behov for kunnskapsutvikling både blant foreldre og barn om nettets muligheter, begrensninger og utfordringer
- Det er behov for at foreldre ikke abdiserer som foreldre i forhold til barnas atferd på nettet.
- Det er behov for samarbeid i det offentlige nettverk for å forebygge nettrelatert seksuell utnytting av barn.
- Det er behov for forskning på feltet og arbeid med primær forebygging.
- Det er behov for at barn får god terapi etter at de har blitt utsatt for seksuelle krenkelser på nettet.
- Det er behov for mer kunnskap om de barna som utsettes for nettrelaterte seksuelle krenkelser.

5.3.4 Intervju Slettmeg.no

Her presenteres sammendrag av intervjuet med respondent.

1. Hvordan håndteres bekymring for uønsket seksuell atferd når barn er involvert som objekt eller aktør på nettet?

Respondenten sa at Slettmeg.no mottar henvendelser fra privatpersoner via anonymt kontaktskjema på nettsiden, mail eller telefon. Slettmeg.no kan bistå med å fjerne uønsket bildemateriale som ligger på nettet. Henvendelsene kan omhandle straffbare forhold eller saker som medfører opplevelse av, men hvor handlingene ansees som er lovlig. I saker med opplagt kriminelt innhold rådgir tjenesten personen om å ta kontakt med politiet. Dersom politiet ikke tar saken, kan Slettmeg.no bistå med argumentasjon og opplysninger om rettigheter for ny kontakt med politiet. Etter at saken er henlagt kan Slettmeg.no bistå med fjerning av materialet.

Slettmeg.no varsler politiet eller Kripos dersom brukeren ikke er i stand til selv å ta kontakt med myndighetene om alvorlig kriminalitet, eks. terrorplaner eller pågående seksuelle overgrep. I slike tilfeller drøftes saken av tre personer: saksbehandler, leder av Slettmeg.no og leder av NorSis. Ved

oversendelse av saken til Kripos beskrives den med henvisning til hvor materialet ligger på nett. Kripos tar evt. saken videre til lokale politidistrikt for etterforskning. Slettmeg.no lagrer aldri uønsket materiale, men ser noen ganger på de nettsidene som er referert for å få et inntrykk av saken. Det er ikke alltid nødvendig og ikke alltid mulig grunnet tidsbegrensning. Volafiler har kun 24 timers lagring av innhold. Respondenten viste til at det er et dilemma for Slettmeg.no at brukere har både krav om anonymitet og sikkerhet. Dialogen med Kripos er god og effektiv, mens kompetansen og holdningene til seksuelle krenkelser på nett hos lokale politidistrikter kan variere.

Slettmeg.no gir hver sak et saksnummer. Saken og all personinformasjon slettes etter tre måneder dersom ikke brukeren tar ny kontakt. Slettmeg.no arkiverer anonymisert informasjon om saken, person (demografi, kjønn) i forskningsøyemed. I ca. 20 prosent av sakene kommer henvendelsene fra barn (under 18 år). Denne gruppen melder utelukkende om forhold som har med seksuelle krenkelser og kriminalitet å gjøre. Slettmeg.no har jevnlig statusmøter der håndtering av sakene på generelt og spesifikt grunnlag drøftes.

2. Hva ser tjenestetilbyder av bekymringsfull seksuell atferd på nettet?

Slettmeg.no får henvendelser fra unge som opplever seg seksuelt krenket på nettet og ønsker hjelp til å få stopper dette eller slettet materialet. Krenkelsene gjelder oftest deling av bilder med seksuelt innhold, krenkende kommentarer eller utfrysing på sosiale medier. Eksempel kan være en person som har opprettet en falsk profil for å framstå som offerets kjæreste. Bilde-materiale deles via telefon eller internett.

Respondenten bemerker at det er like høy andel av gutter og jenter som er avbildet seksualisert i materialet som deles. Tradisjonelt antas at jenter er ofre (avbildet) og at gutter er aktører (deler). Respondenten ser at jenter er aktive delere. Motiver for deling framstår ulikt mellom kjønnene. Jenter deler seksualiserte bilder av både gutter og jenter, både spenningsmotivert og som hevn. Gutter deler av gutter som hevn, mens når gutter deler bilder av jenter virker dette som spenningsmotivert.

Respondenten har også inntrykk fra sakene at de som krenker på nett synes å ha vært krenket selv, noe som er kjent fra tradisjonell mobbeforskning. Dette fordrer at det ikke er tilstrekkelig at krenkere «tas», men trenger også hjelp.

Slettmeg.no har registrert en økning av trusler i kombinasjon med produksjon av seksuelt materiale. Tidligere var aktøren kjent for offeret, mens i senere tid går ukjente personer inn overfor offeret og saumfarer nettet for seksualiserte bilder, avdekker offerets identitet, tar kontakt og presser personen for penger og/eller nytt materiale.

Respondenten anser utpressingssaker via nettet som meget alvorlig og brutalt. De skadelige konsekvensene kan bli så store. Det vises til at utpressingssaker har medført selvmord. Respondenten sa at Slettmeg.no kjenner saker der ungdommer har sluttet på skoler grunnet skam og frykt for at venner har sett bildemateriale. Utpressingssaker rammer også hele familien. Foreldre er blitt sykemeldt fordi det er så krevende å følge opp barna i en slik situasjon. Mange familier har rapportert at de føler seg rettsløse.

Familier opplever at samfunnet ikke håndterer nettkrenkelsene. Mange har snakket med mange før de kontakter Slettmeg.no; Helsesøster – kan ikke noe om data, datalærer – vet ikke hvordan materiale kan fjernes, politiet prioriterer ikke saken. Respondenten kommenterte at samfunnet ennå ikke håndterer slike fenomen. Det brukes lite penger på det forebyggende arbeid. Samfunnskostnaden er høy.

Respondenten sa at siden 2012 framstår omfang av nakenbilder prosentmessig på samme nivå som tidligere år. Bilder ble før delt på nettsider som Annonib (anonymus ID board). Grupper samarbeidet om å få tak i bilder av spesifikke personer. I dag spres bilder fra telefon til telefon, som en sykdom. Snap-faktoren har vært det største endringsmoment. Respondenten undrer seg over at ungdoms nettbruk ser ut til å mangle vanlige sosiale normer for oppførsel. Det synes i liten grad å være korrigerende eller regulerende faktorer på disse arenaene. Slettmeg.no ser at ulovlig seksuelt materiale deles innad i grupper på nettet, ofte med en dialog preget av nedsettende kvinnesyn. Grupperingene lukkes for å få beholde sitt normsett. Det sees ellers også at gruppene lukker seg. Utenfor gruppen kan det komme signaler at det ikke er greit.

Slettmeg.no har ikke fått saker der materialet har dreid seg om seksualitet i kombinasjon med vold eller dyreseks på nett.

3. Hvordan framstår den seksuelle uønskede nettvirksomheten for deg?

Respondenten slo fast at bruk av mobil og internett er en forlengelse av hverdagen til ungdom. Voksne snakker om det digitale liv. Ungdom tenker ikke at de har et isolert digitalt liv, men bruker nettet som en forlengelse av hverdagen. Smarttelefonen brukes til det som handler om å være menneske, som utforsking av seksualitet, bekreftelse, sosialisering. Det ble kommentert at voksne snakket aldri om «telefonlivet» når telefonen ble tatt i bruk i hverdagen.

I Slettmeg.no er det lagt merke til at normsett på nett preges av grenseløshet. Dersom dette er en riktig observasjon kan tilstanden på nettet ha flere årsaker: Fravær av voksne, ulike sider ved nett og nettkommunikasjon som senker terskler for denne grenseløsheten. Innad i gruppen oppfattes det greit og spennende å dele et straffbart bildemateriale, men uten å se omfang, konsekvenser og alvoret for dem som rammes. Respondenten forstår ikke hvorfor det ikke utvikles en indre justis. En mulig forklaring kan være at folk deler seksuelt materiale med sine like og unngår deling med personer som kan skape «problemer» og at fremfor justis utvikler det seg heller en form for indre normativitet. Media kan bidra til å endre en slik uheldig kultur fordi historier også kan deles om de uheldige konsekvenser av nettrelatert seksuell utnytting av barn. Så lenge media selv til dels preges av denne grenseløsheten er det sannsynlig at prosessen i en motsatt retning kommer til å gå langsomt.

4. Hvilken type ny/mer-kunnskap mener du at tjenesteleverandørene har behov for i arbeidet for å forebygge nettovergrep mot barn framover?

Respondenten mener det er viktig å få mer kunnskap om dynamikken om hvorfor en nettrelatert seksuell uønsket sak oppstår og opprettholdes. For eksempel: hvorfor kommer det færre henvendelser fra gutter enn jenter om uønsket seksuell erfaring på nett? Gutter henvender seg mindre enn jenter til hjelpetjenester som Slettmeg.no og Ung.no/Kors på halsen. Denne trenden observeres også i nettrelaterte seksuelle saker med utnytting hvor gutter rammes like mye som jenter. Er det slik at gutter håndterer seksuell krenkelse på nett på en annen måte enn jenter? Er det faktiske færre saker der gutter rammes? Slettmeg.no har bare rundt 20 prosent henvendelser med ønske om bistand fra gutter når det gjelder bilder på nettet. Respondentens inntrykk er

at gutter opplever nesten like mange saker, men av ulike årsaker unnlater de å søke hjelp. Dette er forhold som må belyses mer, slik respondenten ser det. Mangelen på kunnskap om dynamikken i nettrelaterte seksuelle krenkelses av barn må på plass før gode forebyggende råd kan gis.

Respondenten sa at det må settes inn gode og riktige forebyggingstiltak for å redusere nettrelatert seksuell utnyttning av barn. De råd som er gitt til nå har i mange tilfeller ført til at de som trenger hjelp har vegret seg for å søke hjelp. De føler at de har gjort noe galt. Ungdom kjenner til at de ikke skal dele intime bilder på nett, men viser en annen praksis. Ungdommer har mer nytte av å lære forsiktighetsregler, som at de bør utelate ansiktet når det tas intime bilder. Respondenten påpekte at det heller ikke bør skapes en normalisering av å dele intime bilder slik at de som ikke deler bilder føler seg «unormale». Balansegangen er hårfin.

Respondenten hevdet at det er tre grupper som er viktige i forebyggingsarbeid: Foreldre, skole og politi. Siden det er tilfeldig hvilke foreldre barn får. Skolen håndterer nettkultur ved å ta ut telefoner i timen/skoletid. Det synes som om politiet står igjen som den instans som er i posisjon til å sikre forebygging av nettrelatert seksuell utnyttning i kontakt med barn og unge.

5.3.5 Oppsummering av funn fra tjenesteleverandører

Oppsummering av funn fra tjenesteleverandørene iht. forskningsspørsmålet: Hva erfarer tjenesteleverandører i Norge av nettrelatert seksuell utnyttning av barn?

Vi har intervjuet representanter fra Facebook, Movie Star Planet og Slettmeg.no med sete i Norge eller Norden. Det har ikke latt seg gjøre å komme i kontakt med andre plattformer som Instagram og Snap Chat. Facebook og Movie Star Planet er sosiale tjenester der folk kan kommunisere med hverandre via en felles side («vegg») og chatter. Facebook gir mulighet for å dele bilder. Movie Star Planet er en spillverden. Her kan ikke bilder deles. Slettmeg.no er en hjelpetjeneste for privatpersoner som vil ha slettet uønsket materiale som er på nettet. Våre respondenter representerer ulike nettarenaer som har ulike roller.

Facebook og Movie Star overvåker sine sider for uønsket materiale ved hjelp av tekniske søkeverktøy. De har moderatorer som overvåker plattformen direkte og de har meldesystem som gjør at brukere kan opplyse om uønsket

seksualisert virksomhet. Disse tjenestene har et system for at sikkerhetsteam vurderer sakene som meldes inn som uønsket og håndterer dette videre ift. sine retningslinjer. Straffbare forhold meldes til myndighetene. Uønsket atferd meldes til enkelt brukere og kan medføre utestengelse fra plattformen. Både Facebook og Movie Star Planet har erfaring med uønsket og straffbare forhold ved sine plattformer, både grooming, utpressing og deling av ulovlig materiale.

Facebook og Movie Star Planet har sett tilfeller av at mulige overgripere forsøker å etablere kontakt med unge på deres nettsted. Når disse har etablert en form for kontakt kan dette bli utgangspunkt for at den unge inviteres til å fortsette kontakten via andre arenaer som ikke i samme grad er gjenstand for kritisk oppfølging av tjenesteoperatører. Kontakten kan etableres på mange typer av nettsteder som vi ikke uten videre forbinder med nettovergrep, mens den seksuelle kontakten flyttes vekk fra dette nettstedet.

I tråd med det foregående vurderer vi risikoen for nettrelatert seksuell utnyttning av barn mindre der hvor det aktuelle nettstedet tydelig har et system for kontroll og overvåking av tjenesteleverandøren. Vi antar at fora med målsetting om dating og utveksling av kommunikasjon om sex har økt risiko for nettrelatert seksuell utnyttelse av barn. Den unge kan selv ha seksuell kontakt som en motivasjon for å velge et slikt forum og kan unnlate å oppfatte seksuell kontakt på nettsiden som straffbart.

Seksuell kontakt med barn eller unge på nettet kan åpne opp for fysisk kontakt med de unge etter at de først har etablert kontakt på nettet. Noen vil uansett begrense kontakten til den som foregår på nett. Det kan ikke utelukkes at noen kan fristes av den anledningen som nettkontakten kan gi til fysisk kontakt. Selv om slik kontakt ikke var intensjonen med å vise sin seksuelle interesse for den unge på nett. Vi skal ikke se bort fra at intensjonen med å etablere kontakt på nett kan endres som følge av den anledningen til fysisk kontakt som nett kan gi.

Både Facebook og Movie Star Planet reflekterte over at barn og unge skal kunne bruke nettet i takt med egen utvikling, som å innhente informasjon om og utforske kropp, seksualitet og intimitet. Begge tjenestene har økning i brukere og registrerer ikke antall saker med straffbarhet.

Vi mener at myndighetene og samfunnet generelt er avhengig av at tjenesteleverandører forpliktes til en etisk og bevisst refleksjon om sin rolle som premissleverandør for nettaktivitet. Private tjenesteleverandører i USA

er pålagt kontroll. Vi er glad for å registrere at det synes som Movie Star Planet har en bevissthet omkring dette og har tatt i bruk kontrollsystemer, selv om det ikke er pålagt. Vi mener at samarbeidet mellom bransjen og Kripos/politi er et positiv tiltak for samarbeid om et felles samfunnsansvar.

Vi anser at tjenesteleverandører har en utfordring i rapportering av uønsket seksuell atferd på deres arena. De skal både presentere og selge et attraktivt og trygt produkt for en ung generasjon, samtidig som de skal vise at de fanger opp og reagerer på uønsket atferd. Dersom de i stor grad kommuniserer at de observerer og fanger opp uønsket seksuell aktivitet rettet mot barn kan det ødelegge deres renommé og merkevare.

Bransjen står overfor en utfordring i å få utviklet og ta i bruk teknologi som følger utviklingen av mistenktes bruk av kryptering og nye plattformer. I dag er det tatt i bruk foto-DNA og i noen grad programmer som fanger opp ord som brukes i tekst.

Slettmeg.no får meldinger om uønsket og straffbare forhold fra brukere som mener seg rammet. Slettmeg.no gir råd om håndtering av dette i hvert enkelt tilfelle, bl.a. ved å anbefale kontakt med politiet. I noen tilfeller melder selv tjenesten om forhold til Kripos/politiet når bruker ansees uten evne til å håndtere saken eller at saken framstår svært alvorlig. Respondent reflekterer rundt forskjell mellom krenkelser og ulovlig seksuell aktivitet. Slettmeg.no registrerer alle saker anonymisert for statistikk, slik at kunnskap kan genereres.

Vi registrerer at det oppfattes frustrerende og vanskelig for Slettmeg.no i sitt arbeid med å rådgi sine brukere til å kontakte lokalt politi ved straffbare forhold. Politiet oppfattes å ha ulik kompetanse og prioritering i håndtering av nettrelaterte straffbare seksuelle der barn er involvert. Vi anser at det vil være til fordel for befolkningen at de sikres et likt tilbud fra politiet uavhengig av bosted i slike saker.

Respondent fra Slettmeg.no setter fokus på at ulovlig materiale av gutter og jenter har like høy forekomst i deres innmeldte saker, men det er et fåtall gutter som ber om hjelp til å slette eller håndtere slike saker.

Vi mener at Slettmeg.no setter fokus på et viktig tema for videre forskning: *gutter* ved seksuelle nettrelaterte krenkelser. Dette støttes også av Kripos sin vurdering av at straffbare avbildninger av barn har en nokså lik kjønnsfordeling. Dette er for oss et overraskende funn i lys av at majoriteten i Norge hevder de er heterofile og at det i våre funn er menn som i størst grad

bruker bilder som seksualiserer barn. Det tyder på at det er andre forhold enn legning som forklarer deling og produksjon av ulovlig materiale av barn. Dette genererer nye spørsmål, for eksempel: Bruker menn seksuelt bildemateriale av gutter selv om de rapporterer å ha en heterofil legning? Hvilken funksjon har seksuelt bildemateriale? Hvilken påvirkning har nettbruk for seksuell aktivitet og forvaltning av seksualitet og tenningsmønster? Vi kan ikke forklare dette fenomenet, men anser at vi trenger kunnskap om gutters bruk av nettet og risiko for å bli utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet. Dette støttes av representantene for de ulike nettstedene.

Ved Slettmeg.no erfares stadig flere saker hvor trusler tas i bruk for å få tilgang til nytt seksualisert materiale. De har ikke sett trusler i saker som ikke har omhandlet seksualitet. Saker med trusler framstår for respondenten som noe av de mer alvorlige forhold. Konsekvensene av å bli kontrollert på denne måten kan medføre invalidisering av vanlig hverdagsliv og fare for suicidalitet, slik Slettmeg.no erfarer.

Respondenten mener også å se at noen av dem som er utsatt for seksuelle krenkelser på nett synes å bli mer sårbare for selv å utvise denne krenkende formen for atferd. Dette er også en sammenheng som vi ser trekk av i den tradisjonelle overgrepslitteraturen (Seto et al., 2010).

Vi anser at det er behov for mer forskning på hvilken betydning trusler har for å få tilgang på seksuelt straffbart materiale og hvordan effekten av dette er for den som blir utsatt for slike trusler.

Bruk av sosiale medier på smarttelefoner har hatt enorm betydning for tap av kontroll over materiale som kan brukes krenkende, som pressmiddel eller også som en ny kanal til etablering av relasjoner som brukes instrumentelt for å få tilgang til seksuelt materiale hvor offeret eksponeres. Her er det fravær av sosial kontroll. Voksne kan utvikle subkulturer som medvirker til å opprettholde en uønsket og ulovlig virksomhet. Alle informantene blant tjenesteleverandørene synes å være samstemte i at det er behov for mer kunnskap om nettet som arena for seksuell straffbar aktivitet, nettovergrep som fenomen, kunnskap om nettovergreper og forebygging av nettovergrep. De påpeker behov for at samfunnet etablerer oversikt over aktiviteter som kan innebære at barn og unge utsettes for nettrelaterte overgrep, tilstrekkelige hjelpetiltak som behandling for offer og overgreper, opplæringsystemer for ungdom og aktiviserer skole som arena for premissleverandør av prososiale holdninger og atferd på nett. Tjenesteleverandørene i vår undersøkelse

påpeker at det er en forskjell mellom barn og ungdommers teori og praksis som kan skape en utfordring for valg av riktige hjelpetiltak.

Nettbruk er en naturlig kommunikasjonsform og kontaktflate i barns oppvekst- og utviklingsbetingelser i dag. Vi ser at internasjonaliseringen av barnas oppvekstforhold ved nett og bruk av tilgjengelige plattformer for sosiale medier, spill og informasjonskanaler gir politi, helsemyndigheter og skole stor utfordringer vi tidligere ikke har sett. Det er en utfordring og et ansvar for samfunnet å få til samarbeid mellom offentlige og private aktører for å sikre gode oppvekstbetingelser for barn og unge.

DEL 3: Diskusjon

6 Drøfting sentrale tema

I rapporten så langt har vi vist til tidligere forskning på feltet, forsknings-spørsmål og resultater fra eget forskningsprosjekt. Vi erfarer at dette så langt har generert flere spørsmål enn svar, både for egen del, fra Kripos og respon-denter som har latt seg intervju om sine erfaring.

I denne avsluttende delen vil vi derfor se nærmere på noen av de sentrale temaene som vi mener det er viktige å drøfte videre.

6.1 Personer som begår nettovergrep er oftest menn

I vårt materiale har vi funnet at det er en klar overvekt av menn til forskjell fra kvinner som kan mistenkes for nettovergrep mot barn. Denne kjønns-ulikheten viser at det er behov for mer spesifikk kunnskapen om menns bruk av internett og seksualitet. Det er behov for mer kunnskap om gutters tidlige bruk av nettet i seksuell sammenheng. Det er behov for mer kunnskap om hva som gjør at det er færre kvinner som synes å begå slike straffbare handlinger, bl.a. for å belyse beskyttelsesfaktorer og risikofaktorer. Kjønnsfor-deling i nettrelatert seksuell utnytting av barn kan ha konsekvenser for valg av forebyggende tiltak ved at tiltak må rettes mot kjønn på ulike måter.

Vi har funnet at det er sannsynlig at det er nokså lik kjønnsfordeling på seksualiserte avbildninger av unge. Det er vist at nettovergrep utføres av personer i alle aldre og at seksuell uønsket atferd på nettet rammer barn fra 0–18 år. Vi har ikke undersøkt dynamikken og kjønnsfordeling på barn som innlemmes i ulovlig kommunikasjon, men anser at slik kunnskap er av interesse.

6.2 Barn med barn avbildes i seksuelle situasjoner

I vårt materiale har vi funnet at barn avbildes i seksuelle situasjoner med andre barn, både på bilder og filmmateriale. Vi antar at dette i hovedsak er situasjoner som er regissert av en voksen. Vi vil påpeke at det er alvorlig når barn presses av voksne til å ha sex med andre barn. Barns utforskning av seksualitet med andre barn er oftest en del av en normalutvikling. Når barnas

naturlige seksuelle nysgjerrighet ut fra modenhet og alder forstyrres av voksnes seksualitet er det risiko for skjevutvikling hos noen barn både emosjonelt, relasjonelt og seksuelt. Barnas psykologiske reaksjon etter seksuelle overgrepshandlinger er meget kompliserte. Barna antas å oppleve seg mer ansvarlig og medvirkende til overgrepshandlingene når den ande part er lik i alder og makt. Når barn har hatt sex med voksne vil det i ettertid være lettere for barnet å se dette som den voksnes ansvar enn når barnet har sex med et annet barn. Det antas videre at barn som utsettes for press til å ha sex med andre barn kan ha økt risiko for senere grenseoverskridende seksuelle handlinger mot andre barn. Gjennom gjentatt involvering av barn i voksnes seksuelle handlinger kan det også skape en avvikende forestilling om seksualitet hos barnet.

6.3 Normalisering

I vårt materiale har vi funnet at 1/3 av den straffbare chattingen har foregått mellom voksne, mens 2/3 er mellom voksne og barn. Vi mener at det er grunn til å anta at voksnes straffbare chatting med andre voksne handler om å utveksle bilder og deretter omtale sex med barn som om det skal ha skjedd. Det er overraskende at forekomsten av voksnes cahtting med andre voksne i utvalget er forholdsmessig høyt. Dette viser at det er en viss kultur på nettet der voksne danner relasjoner og forbindelser rundt nettovergrep av barn. Videre viser det at en andel voksne er villige til å avsløre sine straffbare handlinger og intensjoner overfor andre voksne. I flere tilfeller er det ikke mulig for politiet eller Kripos å skille mellom om det chattes om overgrep som faktisk har skjedd eller om det er fantasier. Dersom det «bare» er fantasier som deles på nettet kan det være en motivasjon for å få tilgang til eller bidra til å skape et materiale som ligger nær opp til de fantasier som deles.

Når en betydelig andel voksne kommuniserer sammen om seksualisering av barn, er vi bekymret for at slik kommunikasjon kan medføre en aksept og normalisering av barn som seksualobjekt. Dette står som kontrast til at den seksuelle lavalderen er 16 år og deling av seksuelle bilder av barn under 18 er straffbart.

Vi er bekymret for at slik chatting medfører holdningsendring hos deltakerne slik at det øker aksept av straffbare seksuelle forhold som involverer barn. Det vil være en risiko for at holdningsendringer og atferd i tråd

med disse holdningene vil kunne medvirke til at involverte voksne får en lavere terskel eller mindre motstand mot å begå seksuelle overgrep eller utforske grovere straffbart materiale som seksualiserer barn. En normalisering og aksept av straffbare forhold kan medføre økt risiko for overgrepshandlinger mot barn både på nett og ansikt til ansikt.

Det er grunn til å tro at grenser flyttes hos den enkelte for hva som aksepteres av nettrelaterte overgrepshandlinger mot barn. Politiet erfarer at personer med seksuell draging mot barn får positiv bekreftelse (forsterkning) gjennom tilbakemeldinger og støtte fra likesinnede på nettet. Det er en normaliseringskultur av seksuelle overgrep mot barn i chatting mellom voksne i overgrepsnettverk. Politiet mener at mange mistenkte drives fram mot grovere overgrep gjennom bekreftelse, «likes» og bekreftelse fra andre i nettverket. De beskriver at relasjonen mellom deltakere er av betydning for utvikling av nye straffbare forhold, som invitasjon til å delta i kontaktovergrep mot tilgjengelige barn, bestilling av overgrep, direkteoverføring av seksuelle overgrep og torturvirksomhet.

Kombinasjonen av søken etter mer spenning og involvering i overgrepsnettverk som framsnakker ulovlig seksuell aktivitet med barn kan flytte grenser hos den enkelte. Vi finner det bekymringsfullt at personer som har en draging mot bruk av ulovlig seksuelt materiale av barn får støtte og bekreftelse på slike holdninger på nett. Tradisjonelt har seksuelle overgrep mot barn vært tabuisert og stemplet som uakseptabelt og nederst på rangstigen av straffbare forhold. Vi antar at forhold ved nettbruk, som mangel på sosial korreksjon, kan forklare noe av den utviklingen politiet ser.

Vi er videre bekymret for at slike holdningsendringer som skjer ved bruk av nettet integreres som holdningsendring i en person i møtet med dagliglivet og i relasjoner med signifikante andre. Innen sosialpsykologisk holdningsteori antas det at du endrer holdninger i takt med den atferden du har. Innenfor holdningsteori og det kognitive paradigmet er det velkjent at verbalisering, eksponering og visualisering er potente virkemidler for å endre følelser, grunnleggende verdier og handlingskapasitet.

Holdninger gir grunnlag for de valg du tar for handling og holdning. Dette kan gi holdepunkter for at straffbar seksuell nettrelatert aktivitet kan påvirke holdningssystemet til en person i negativ retning. Dette er det behov for mer forskning på.

6.4 Hvorfor skjer nettovergrep?

Hva som fører til og opprettholder nettovergrep vet vi ikke sikkert.

Nordmenn bruker pornografi. Barn og unge ser pornografi på nett, 42 prosent av unge i alderen 13–18 har sett porno på nett, iht. Medietilsynet 2018. Bilder som kan oppfattes seksualiserte er lett tilgjengelig på nett i dag. Det ser ut til å ha utviklet seg en kultur i Norge blant barn og unge, også under 18 år, der det er akseptert å dele intime bilder av seg selv med en kjæreste eller venn. Konsekvensen av dette er at det på nettet florerer av slike bilder som er lett tilgjengelig og knyttet til profiler på sosiale medier. Seksuelt assosierte bilder kan skape seksuell tenning. Seksuell tenning er motiverende og aktiverende.

En person som kommer over slikt bildemateriale tilfeldig eller ved å søke etter det, kan oppleve dette stimulerende. Hvis det i tillegg lykkes å etablere en kontakt med den som har lagt ut materialet og denne lar seg involvere i snakk om sex, vil begge deler (kontakt og snakk om sex) inspirere til å forsterke handlingsmønsteret i retning av å utnytte den unge. En positiv forsterkning av egne forsøk på å etablere kontakt kan også fungere som en trigger for å gjøre fremstøt overfor flere unge og virke selvforsterkende. En enkelt aktør kan lett komme i kontakt med flere titalls eller hundrevis av barn og kommunisere om sex og få oversendt intime bilder. Dette materialet kan brukes videre både som noe som kan byttes med tilsvarende materiale fra andre og som pressmiddel for å få tilgang på mer materiale.

Hva kan være motivasjonen for overgrepkontakt med 50 eller 100 unge? Her kan det være mange ulike motiv som er blandet sammen: seksuell tenning, følelsen av makt ved å få alle disse til å gjøre de seksuelle handlinger man foreskriver; følelsen av å lykkes med å manipulere en stor gruppe mennesker; følelsen av kontroll når man har gjort alt dette uten å ha blitt avslørt. Alt dette kan representere positive forsterkninger av overgriperatferd. For en enkelt kan ett eller flere av disse motivene gjøre seg gjeldende.

En person som driver med grooming kan bruke mye tid på å bli kjent med barnet og forhold rundt barnet, som å avklare barnets interesser, hva de liker og ikke liker av musikk, TV-programmer, filmer, hvem barnet er sammen med, skole og foreldreinformasjon. Dette kan brukes for å etablere en relasjon til barnet, som del av et senere pressregime, men også som del av en risikovurdering hvor barnets lojalitet og forhold til signifikante andre kan inngå i vurderingen. Forskning viser at sårbare barn med et vanskelig og

konfliktfylt forhold til egne foreldre, handikap, ensomhet, dårlig nettverk av venner, mobbing, har forhøyet risiko for å bli seksuelt utnyttet via nettet.

Vi vet ikke hva som gjør at noen barn avbryter videre kontakt med en som groomer. I Barn og Medie-undersøkelsen 2018 er det funnet at den vanligste reaksjonen på seksuell uønsket oppmerksomhet er å blokkere personen (50 %). Uønsket seksuell oppmerksomhet på nett fra en venn eller fra et søsken ble rapportert av 32 prosent av de unge og 24 prosent rapporterte personen. Flere (44 %) sa de ikke brydde seg. Det er av interesse for videre forebygging om det er faktorer ved barnet, den ytre situasjonen, «groomeren» eller tilfeldigheter som bidrar til at et barn klarer å bryte en uønsket kontakt. Forskning har vist at barn som er kjennetegnet av ulike sårbarhetsfaktorer som et dårlig forhold til egne foreldre, dårlig vennenettverk (Suseg et al., 2008), lettere lar seg påvirke av personer som driver med grooming og lettere enn andre barn kan bli offer for nettovergrep.

Det er ulike vurderinger av dette. En person som potensielt antas å kunne begå nettovergrep behøver ikke å være spesielt kompetent til å identifisere sårbare barn, men kan gjennom kontakt med barn på nett avdekke hvilke barn som har en sårbarhet. Det kan være at det avdekkes ved at det er lett å etablere kontakt med barnet, at barnet virker naivt uten motforestillinger til kontakten, at barnet har få eller konfliktfylte og vanskelige relasjoner til de vennene som fins. Ikke minst vil en indikasjon på sårbarhet være at barnet har et vanskelig og lite åpent og tillitsfylt forhold til egne foreldre eller andre voksne som ellers kunne være støttespillere for barnet. En mulig nettovergriper vil kunne utnytte det at barnet har få og vanskelige relasjoner ved å trekke barnet nærmere til seg selv og skape enda større avstand til disse jevnaldrende eller voksne.

6.5 Internett

Anonymiteten på nettet kan være en betingelse som gjør at aktørene opplever mindre sårbarhet, mindre synlighet og reduserer bekymring for hvordan andre oppfatter og reagerer på den enkeltes selvframstilling. I neste omgang kan dette fraværet av å være sårbar gi økt impulsivitet, styrt av emosjonell tilstand, seksuell tenning eller fantasien (Valkenburg & Peter, 2011).

Politiet erfarer at personer som begår nettovergrep bruker nye kanaler for å komme i kontakt med barn og tar i bruk avansert krypteringsverktøy for å anonymisere spor. Dette er en utfordring for politiet. Intervjuene med

Kripos og politiet bekrefter at de som driver nettovergrep er opptatt av risikoen for å bli avslørt. De tar forholdsregler. Det er sannsynlig at det er minst to opprettholdende faktorer for å drive vedvarende straffbar virksomhet: 1. Nettet gir tilgang til mange unge mennesker som potensielt lar seg utnytte seksuelt. 2. De som utnytter andre seksuelt på nettet oppdages ikke. De har liten grad av negativ erfaring med å opprettholde straffbar aktivitet.

Det er et åpent spørsmål om «anledning skaper tyv» for alle eller om det er spesielle forhold ved enkelte gjerningspersoner eller situasjoner som gjør at straffbar seksuell aktivitet igangsettes og opprettholdes. Personer som lykkes på nettet med å begå nettovergrep er nok flinke til å skape anledninger for nettovergrep og benytte seg av de anledninger som oppstår eller dukker opp.

Intervjuene med Kripos og politiet indikerer at begge instanser møter personer som er opptatt av risikoen for å bli avslørt og at de tar sine forholdsregler. Domfellelse, straff og fordømmelse fra omgivelsene for nettbaserte overgrep, er uten tvil kostnader som er med på å styre overgrepssatferd på nettet. Mange erfarer at de ikke blir avslørt, slik at risikoen for å bli avslørt anses ikke som et argument for å legge virksomheten på hylla.

Nettovergrep har et omfang, en form og kan gi konsekvenser for de utsatte som gjør fenomenet til et samfunnsproblem. Utfordringen har også et internasjonalt aspekt. Dette er en utfordring for videre organisering av politiets virksomhet framover. Politiet påpeker behov for mer opplæring, ressurser, nasjonalt og internasjonalt samarbeid om etterforskning, terapiforskning og fenomenologi forskning for å bedre forstå og håndtere problemet.

Politiet vil ha behov for mer ressurser i form av flere stillinger, tekniske ressurser og organisering av etterforskning i tiden framover. De har behov for at det utdannes fagfolk med kompetanse innen feltet. Politiet kan ha nytte av videreutvikling av kunnskap som kan bidra til å klargjøre risikoprofiler, offerprofiler og dynamikk ved nettovergrep. Slik kunnskap kan bidra til å identifisere kommunikasjon som har preg av grooming. Styrking av nasjonalt og internasjonalt politisamarbeid er nødvendig framover, og det er behov for metodeutvikling i takt med at straffbar aktivitet på nett videreutvikles og eskalerer slik tilfelle synes å være nå.

6.6 Personer som begår nettovergrep

Det er mange spørsmål som står igjen om hvem det er som utnytter barn seksuelt via nettet i Norge. Det bildet som alle våre respondenter formidler er at personer assosiert med slike straffbare handlinger framstår som tilsynelatende vanlige samfunnsborgere og at personer som politiet prioriterer for videre etterforskning ofte er vurdert til å være i livssituasjoner som gir dem tilgang til barn, enten som far, trener eller via andre tillitsverv. Det er ikke uthentet opplysninger fra tipsene til Kripos om sivil status, forsørgeransvar, om de evt. fantaserer seksuelt om egne barn og hvordan straffbar nettaktivitet påvirker et samliv, praktisk og seksuelt. Slik kunnskap er av interesse i forebyggingsøyemed. Videre er det av interesse å få et bilde av om personer som utnytter barn seksuelt på nettet også vil bli involvert i kontaktovergrep og om de selv har en historie hvor de har vært utsatt for seksuelle overgrep. Dette er spørsmål som det vil være viktig å utforske gjennom videre forskning og som kan bidra til å forstå fungering og handlingsvalg for en mistenkt. Så langt ser det ut for at det er vanskelig å trekke frem spesifikke individuelle eller sosiale kjennetegn ved personer som begår nettovergrep, bortsett fra at de begår nettovergrep.

Voksne som begår seksuelle kontaktovergrep mot barn har gjerne hatt det vanskelig under egen oppvekst. Dette kan dreie seg om erfaringer med seksuelle overgrep, men kan også handle om andre former for omsorgssvikt. Flertallet av dem har antakelig ikke vært utsatt for seksuelle overgrep selv om det er grunnlag for å hevde at dette er en relativt vanlig erfaring blant overgripere. Vi vet ikke om egen overgrepserfaring kan ha betydning for straffbar utnytting av barn på nett.

Det er av interesse å få et bilde av når og hvordan en straffbar aktivitet starter, evt. avsluttes og hva som er opprettholdende faktorer for gjentakende straffbar aktivitet. Ved forskning, kan vi finne spesielle mønstre for aktivitet knyttet til personlighetsfaktorer eller ytre faktorer, som tap av arbeid eller samlivskonflikt?

Det vil være av interesse at vi gjennom videre forskning kan klarlegge dynamikken i straffbare seksuelle handlinger mot barn og hvordan mistenkte håndterer egne handlinger. Ubesvarte spørsmål: Hva slags overveielser av risiko gjøres? Hvordan handler de på nettet og er det mulig å identifisere bestemte mønstre i deres måter å handle på? Hvordan påvirkes egen selvoppfatning, følelsesliv, relasjoner og attribusjon av ansvar av at de utsetter

barn og unge for nettrelaterte seksuelle overgrep og av at de kan ha kontakt med andre på nettet som er ute i samme ærend? Kanskje kan mønstre i hvordan de handler og hvordan de eventuelt går frem for å rettferdiggjøre sine handlinger overfor seg selv og potensielle ofre, først bli mer tydelig hvis vi ser på handlingsmønstre overfor flere ofre.

6.7 Seksuelt tenningsmønster

En persons seksuelle tenningsmønster vil være bestemt av flere omstendigheter. Det kan være et resultat av en biologisk predisposisjon og seksuell erfaring (klassisk betinging) i et klinisk sexologisk perspektiv. Det er kjent at en person kan utvikle «pornoavhengighet» gjennom et stort forbruk av pornografi. Pornografibruken kan bli så altomfattende og forstyrrende at personen har vansker med å ivareta vanlig hverdagsaktivitet. Når en person tilsvarende eksponerer seg for straffbart seksuelt materiale eller deltar i straffbar seksuelle kommunikasjon med barn på nett, er det økt risiko for uheldig forming av et seksuelt tenningsmønster. Vi antar at en person kan utvikle en vedvarende preferanse for straffbar seksualitet gjennom valg av stimuli, som betinger fysiske reaksjoner til et stimulusmateriale.

Læringsteori kan videre bidra til å forklare noe av dynamikken i chatting og voksnes forsøk på å få barn til å produsere straffbart seksuelt materiale (tilfeldig forsterkning). Det kan arte seg som en sterk, tennende og spennende opplevelse for den voksne når denne klarer å få et barn til å produsere straffbart materiale gjennom kommunikasjonskontakt. For den voksne kan det oppleves som om anstrengelsen belønnes uten store kostnader. Videre «strategispill» med å finne nye barn som kan tenkes å medvirke til det samme, om, hvordan og når, kan ha noe av de samme kvalitetene som kan utløses ved tilfeldig forsterkning.

Eksponering for seksuelt overgrepsmateriale i kombinasjon med vold via nettet kan gi utvikling av et seksuelt tenningsmønster, som beskrevet i lys av klassisk betinging. Vi vet ikke om alle har mulighet for å utvikle dette eller om personer bør ha en spesiell sårbarhet for å utvikle et slikt, vedvarende seksuelt tenningsmønster. Ut fra det materialet som politiet har gjennomgått virker det sannsynlig at mange og tilsynelatende vanlige nordmenn har et slikt potensiale. Nettovergrepsatferd forsterkes fordi den «lykkes» og når den lykkes skjer det antakelig en slags spenningsreduksjon hos overgriperen som også kan forsterke atferden.

Politiet rapporterer at noen mistenkes for nedlasting av et meget stort materiale. Strafferammen kan skjerpes ved slike store mengder. I avhør hevder noen mistenkte at de oppfatter at de er «pornoavhengige» som forklaringsmodell på den ulovlige aktiviteten. Forskning på bruk av pornografi viser at de som beskriver seg som pornoavhengige mener de blir veldig tent av pornografisk materiale. Fysiske målinger viser imidlertid at de aktiveres mindre fysisk av pornografi enn gruppen som ikke anser seg som pornografiavhengige. Det kan styrke en antakelse om at det er andre forhold enn kun bildemateriale som kan ha opprettholdende effekt på søken etter stimulusmateriale, straffbart eller ikke. Såkalt pornoavhengighet er et omstridt og usikkert fenomen. Vi tror at pornoavhengighet er en for enkel forklaring på at ulovlig nettovergrepsatferd opprettholdes. Det kan også tenkes at den spenningen som oppstår hos enkelte når de søker, finner og laster ned et seksuelt materiale som innebærer at de gjør noe straffbart også kan bidra til å opprettholde denne aktiviteten. I en slik sammenheng kan det virke som at virksomheten hos enkelte har et tvangspreg. Hos enkelte som begår seksuelle overgrep på nettet finner vi et svært høyt tidsbruk på å søke etter og se på ulovlig materiale som seksualiserer barn eller andre typer nettovergrep mot barn. En tenkelig klinisk forståelsesmodell kan være tvang eller avhengighet som drivkraft. Diagnostisk er det ikke klar støtte for at høy grad av nettovergrepsatferd kan ansees diagnostisk som en tvangslidelse (F. 42 Obsessiv-kompulsiv lidelse). Her forutsettes det at impulsene til handling må erkjennes, at handling og tanke ikke kan motstås, tanken om å utføre handlingen må ikke være behagelig og impulsene må være repeterende. Vi antar at spenningen og lystfølelsen ved den straffbare aktiviteten er av en slik art at det ikke vil regnes som ubehagelig. Derimot er det mulig at behandlingsteknikker som er virksomme for tvangslidelse kan ha effekt. Dersom nettovergrepsatferden har et slikt mønster vil antakelig den mest effektive intervensjonen være en form for barrierer eller «fartsdumper» hvor man teknisk gjør det svært vanskelig å drive med denne aktiviteten uten stor fare for å bli avslørt. Men implementering av slike tekniske barrierer vil reise en del etiske spørsmål som det kan være vanskelig å finne gode løsninger på.

En annen klinisk forståelsesmodell er at nettovergrepsatferd kan være at den har karakter av avhengighet ved å tenke seg avhengighet av den seksuelle aktiveringen ved bruk av nettovergrepsatferd. Diagnosen rusavhengighet (F1x.2 Avhengighetssyndrom) gis ved ulik bruk av rusmidler

og vil ikke kunne benyttes ved overgrepssatferd, men det kan ikke utelukkes at behandlingsteknikker fra rusfeltet kan bidra for å avhjelpe personer med tap av kontroll ved bruk av nettovergrepssatferd.

Diagnostisk mener vi at atferden best forklares innenfor F63 Vane- og impulsforstyrrelser. F63.8 Andre spesifiserte vane- og impulsforstyrrelser. Kategorien brukes for andre typer vedvarende gjentatte mistilpasset atferd som ikke er sekundær i forhold til et identifiserbart psykiatrisk syndrom, der det virker som om pasienten gjentatte ganger ikke greier å kontrollere atferdsimpulsene. Det oppleves en spenning i innledende fase, behag under aktivitet og belønnende utladning etter atferden.

Diagnosen F65.4 Pedofili er sjelden alene dekkende for nettovergrepssaktivitet. Noen personer antas å være pedofile i diagnostisk forstand blant personer som begår nettovergrep, men ut fra vår erfaring med feltet kan ikke tilstedeværelse av en pedofilidiagnose forklare dynamikken og utviklingen av nettovergrep og grooming. For å få diagnosen pedofili i klinisk forstand skal det foretrukne objektet for seksuell tenning være i førpubertet eller tidlig pubertetsalder. I rettspsykiatrisk forstand brukes diagnosen i noen grad som en atferdsbeskrivelse der pedofili kan settes dersom det er beviselig og innrømmet seksuell overgrepssatferd eller nettovergrepssatferd rettet mot barn, her personer i praksis under opp mot 16 år.

Vi er videre bekymret for hvordan stadig eksponering for straffbart seksuelt materiale av barn på nettet påvirker en persons persepsjon av barn og barns signaler i direkte møter med barn. Det er interessant at oppfatningen av barns rolle og uttrykk i det samme straffbart materiale, eks. smerteuttrykk og uvilje, kan oppfattes så forskjellig hos en person på ulike tidspunkt. Vi vet ikke sikkert om dette skyldes at nivå av seksuell tenning (modus) påvirker persepsjon, tilstedeværelse av andre personer påvirker persepsjon eller om personen har psykologiske forsvarsmekanismer som moderer oppfatning av andre i gitte settinger. Vi vet heller ikke hvordan bruk av straffbart materiale som seksualiserer barn via nettet påvirker en persons empatiskvaliteter overfor barn utenfor nettet.

6.8 Den rettslige prosessen

I de senere år har flere saker om nettovergrep vært behandlet i det norske rettsvesenet. Vi ser at slike saker kan være meget tidkrevende. I en sak med en siktet kan det være hundre fornærmede – noen ganger betydelig flere.

Hvis alle de fornærmede skal gjennom rettslige barneavhør i tråd med de vanlige rettslige prosedyrer som skal følges, vil dette legge et stort beslag på tid og ressurser i rettsvesenet. Dersom omfanget av saker om nettovergrep fortsetter å øke slik vi har sett til nå, kan dette bli et temmelig uhåndterlig felt for politi og rettsvesen. Det kan kreve andre prosedyrer for den rettslige saksbehandling enn de som følges nå.

6.9 Hjelpebehov og behandling

I vårt materiale framkommer det at mistenkte for nettovergrep i avhør med politiet sier at de ønsker behandling og at de har ønsket å stoppe den ulovlige nettovergrepsaktiviteten tidligere. Politiet har få behandlingssteder å henvise til med spesialistkompetanse om nettrelaterte seksuelle overgrep. Ved Institutt for klinisk sexologi og terapi (IKST) i Oslo er det gruppetilbud for personer med et erkjent forhold til nettrelatert seksuell utnytting av barn. I Trondheim har politiet og Kompetansesenteret for sikkerhet-, fengsels- og rettspsykiatri avd. Brøset, St. Olavs hospital, igangsatt et pilotprosjekt, Proteus, med tilbud om psykologisk rådgivning og kartlegging som ledd i forebygging av nye forhold for de som pågripes etter mistanke om nettbaserte forhold. Ut over dette er det enkeltstående spesialister i Norge med fordypningskompetanse som arbeider med personer som tiltrekkes seksuelt av barn. Specialisthelsetjenesten i Norge, som voksenpsykiatriske poliklinikker (VOP) ved distriktpsykiatriske senter (DPS), har ikke et rettighetsbestemt (lovpålagt) tilbud om behandling for personer som er mistenkt for nettovergrep. Vi mener at det er av samfunnsmessig betydning at behandlingstilbud for personer med slik sårbarhet kan tilbys uavhengig av bosted og regionstilhørighet, både for den enkelte og i forebyggingsperspektiv.

Opplevelse av behov for hjelp og terapi er varierende fra person til person og kan nok også endre seg hos samme person over tid. Jo sterkere anfektelser og en opplevelse av kognitiv dissonans ved nettovergrepshandlinger som gjøres er det å forvente at det melder seg et behov for hjelp eller behandling for å ta kontroll over atferden. Graden av skepsis til egne handlinger kan påvirkes av ytre omstendigheter. Situasjonen hvor eventuelle anfektelser melder seg er antakelig et gunstig tidspunkt å starte på et behandlingsopplegg. Det forutsettes at det er tilgjengelig. Å tilhøre et lukket miljø med intern positiv bekreftelse på straffbar virksomhet, kan skape en dissosiasjon mellom egne overgrepshandlinger og opprinnelig holdning.

Varighet av virksomheten kan ha betydning. Jo lengre man har drevet med denne form for kriminalitet, desto større vil antakelig terskelen være for å bryte mønsteret og erkjenne behov for endring. Lang tid med aktiviteten uten å bli avslørt kan virke selvforsterkende. Kjører man stort sett i 120 i 80 sone uten å bli tatt i fartskontroll, så er lærdommen at «dette går greit» og at det er liten grunn til å dempe farten.

Vurdering av eget behov for hjelp vil nok for mange variere avhengig av opplevelser om virksomheten medfører en risiko for å bli avslørt, i hvilken grad man får bekreftelser fra likesinnede, men også av om de i perioder styres av tanker om sex med barn via nett eller i direkte kontakt med barnet. I perioder hvor slike tanker og forestillinger gis et stort spillerom er det sannsynlig at vurderingen av eget hjelpebehov tones ned.

Vi har ikke robuste studier som kan si noe om hva slags type terapi for hvem som er å anse som effektive. Vi vet ikke sikkert hvilken effekt eller om det vil ha forebyggende effekt om terapeutisk oppfølging etter å ha blitt dømt kan ha betydning for tilbakefallsrisiko.

Et element av tvang kan ha betydning for å bli eksponert for terapeutisk hjelp. Å bli trukket inn i en behandlingssituasjon kan bli en anledning for å la seg involvere i behandling, selv om det i utgangspunktet ikke var noe ønske om det. Behandlingen får ingen effekt hvis de ikke på et tidspunkt selv ønsker og velger endringsarbeid. Ønsket om endring må springe ut av en erkjennelse av at de har et alvorlig problem som de må gjøre noe med. Uten et slikt valg og en slik erkjennelse, vil behandling ha liten effekt. For noen vil nok et viktig aspekt ved behandlingen være å få hjelp til å komme frem til en slik erkjennelse.

Vi vet at barn som har vært utsatt for seksuell utnyttning på nett kan få store negative reaksjoner og negativ sosial og personlig utvikling etter dette. Vi har ikke tilstrekkelig oversikt over langtidseffekten av seksuell nettrelatert utnyttning av barn, ei heller klare retningslinjer for hva som vil være en effektiv behandling etter slike erfaringer. Dette er et stort område for videre forskning. For barn å bli involvert i overgrep på nettet kan skape skam, skyldfølelse, konsentrasjonsvansker og isolasjon. Det skal veldig mye til for at barn som har opplevd dette står frem og forteller om sine erfaringer. Den sterke graden av selvbebreidelser som mange av disse barna plages med, er i seg selv et viktig argument for å gi dem et behandlingstilbud. Et behandlingstilbud som de antakelig ikke vil ta imot ved første forsøk. Dette er en

gruppe barn som burde kunne få et behandlingstilbud fra psykisk helsevern for barn og unge selv om de ikke nødvendigvis oppfyller alle kriterier for den eller de diagnoser som åpner døren til denne delen av behandlingstilbudet.

6.10 Videre forskning

Vi mener at nettovergrep er et samfunnsproblem i Norge. Det rammer både de som utsettes for slike overgrep og de som begår slike krenkelser. Det kan være traumatisk å bli utsatt for seksuelle overgrep. Det kan også være traumatisk å utsette andre for overgrep.

Vi har ikke et samlet tall for hvor mange saker som årlig behandles i rettssystemet med mistanke om nettrelaterte seksuelle overgrep mot barn i Norge. Ut fra tendensen vi ser i denne undersøkelsen antar vi at nettrelatert seksuell utnyttelse av barn er i ferd med å bli et kapasitetsspørsmål for politiet. Et høyt antall identifiserte personer med straffbar seksuell nettaktivitet fordrer at politiet prioriterer saker for etterforskning. Vi mener at det er behov for mer kunnskap om risikovurderinger for gjentakelse ved nettrelatert seksuell utnyttelse av barn for å bidra til riktig prioritering. Det er behov for mer kunnskap om risikovurdering og risikovurderingsinstrument.

Det er behov for mer kunnskap om dynamikken i nettrelaterte seksuell utnyttelse av barn og i hvilken grad slik aktivitet utvikler seg mot grovere straffbare handlinger. Det er behov for kunnskap om personer som begår straffbare nettrelatert seksuell utnyttelse av barn for å sette inn riktige forebyggings tiltak.

Vi antar at det forblir en økning av tips, saker for etterforskning og saker som føres for retten om nettrelatert seksuell utnyttelse av barn. Samfunnet har en stor utfordring mht. prioritering av ressurser for håndtering av dette på alle nivå, både hos politi, skole, helsesystemet, barneverntjeneste, familievern og i internasjonalt samarbeid.

7 Avslutning

Vi har tematisert og gitt noen svar på forskningsspørsmålene:

1. Hvilke typer nettrelatert seksuell utnyttning av barn får Kripos tips om?
2. Hva erfarer politiet ved de store operasjonene i Norge av nettrelatert seksuell utnyttning av barn?
3. Hva erfarer tjenesteleverandører i Norge av nettrelatert seksuell utnyttning av barn?

Vi mener å ha beskrevet hvilken form seksuell nettrelatert utnyttning av barn har i dag, ut fra analyse av tipsmeldingene til Kripos og i drøfting av politiets erfaring med tema. Vi har sett på tjenesteleverandørers kjennskap til fenomenet og vurdert deres erfaring opp mot våre øvrige funn. Innledningsvis har vi oppsummert kort hva forskningen sier om nettrelaterte seksuelle overgrep og utnyttelse av barn, samt vist til hva litteraturen så langt viser om internett som faktor i utvikling av straffbare forhold.

Som et bidrag til å øke kunnskapen om nettrelatert seksuell utnyttelse av barn i Norge i dag, har vi drøftet noen tema som vi mener er relevant for videre forskning basert på det som har framkommet under vår forskning så langt. Noen sentrale forskningsspørsmål som vi ser relevante er: hva kjennetegner de personene som utøver nettovergrep i Norge? Hvordan foregår prosessen og dynamikken i utvikling av nettovergrep? Hvilke terapipotensiale fins for aktør og offer i nettovergrepssaker? Videre anser vi at arbeid med risikovurderinger og utarbeidelse av forbyggende tiltak vil kunne ha stor samfunnsmessig betydning.

Summary

The report describes the phenomenon of sexual abuse on Internet based on review of research literature and research on Internet based sexual abuse in Norway. There are several sources of information: 1. International research, 2. Internet based sexual abuse as uncovered in tips to the National Criminal Investigation Service (NCIS) from 2015–2017, 3. Police experiences through operations of investigation such as «Operation Duck» and «Operation Dark Room» and 4. observations from Facebook, Movie Star Planet og Slettmeg.no.

To understand Internet based sexual abuse we have turned our gaze in several directions. The research literature can tell us how the Internet itself influences our communication with others. We have looked at characteristics of those who are exposed to Internet based sexual abuse and characteristics of those who commit sexual abuse on Internet. Research on Internet based communication demonstrates a complex and partly contradictory behaviour. Communication online seems to make us more open. We convey more private information online than face to face. This may be due to the experience of anonymity. We can stage a picture of ourselves as somebody we want to be on the Internet. We seem to become more impulsive and at the same time more deliberate when communicating online. The way we appear and use the Internet is a complex phenomenon, with consequences for the management of sexuality online.

Our research demonstrates a considerable increase in the amount of tips reported to NCIS about criminal Internet based sexual activity in Norway. Illegal images and movies contain 2/3 of the tips. The images is analysed and categorised. Criminal chatting between children and adults and between adults contain 1/3 of the tips. Mainly men commit internet based sexual abuse, regardless of age.

Norwegian police experience an increase in the amount of cases of Internet based sexual abuse. The contents of cases are getting rougher. Seemingly ordinary Norwegians, without a criminal record, are committing Internet based sexual abuse. The Internet based sexual abuse of children can lower the threshold to commit sexual abuse in real life for some and contribute to a normalization of the phenomenon. Investigation of Internet

based sexual abuse requires custom investigation techniques in line with encryption tools and use of the «Dark Web».

The service operators believe that children and adolescents use their platform to explore friendship, sexuality, and love in a normal way. The service operators observe a small number of adults who violate children sexually through grooming or encouragement to send images of criminal character. They have services related to their sites that are supposed to stop Internet based sexual abuse, even though they are not provided by law. Slettmeg.no observes that threats and extortion in combination with Internet based sexual abuse have serious consequences for people involved. International cooperation is needed to prevent this.

Internet based communication lowers the threshold to commit criminal activity for both children and adults. Internet based sexual abuse in Norway seems to have an extent and a content that is suitable for damage. Internet based sexual abuse is societal problem. There is need for research based knowledge and initiation of appropriate measures.

Litteratur

- Babichishin, K., Hanson, R. K., and VanZuylen, H. (2014). Online Child Pornography Offenders are Different: A Meta-analysis of the Characteristics of Online and Offline Sex Offenders Against Children. *Arc Sex Behav*, 10508 – 014-0270-x.
- Bakketeig, E. (2001). Hvorfor er feltet seksuelle overgrep mot barn preget av stereotype oppfatninger? *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 337–349.
- Barak, A. (2005). Sexual Harassment on the Internet. *Social Science Computer Review*, 23(1), 77–92.
- Baumgartner, S. E., Valkenburg, P. M. & Peter, J. (2010a). Unwanted online sexual solicitation and risky sexual online behavior across the lifespan. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31, 439–447.
- Baumgartner, S. E., Valkenburg, P. M. & Peter, J. (2010b). Assessing Causality in the Relationship Between Adolescents' Risky Sexual Online Behavior and Their Perceptions of this Behavior. *J Youth Adolescence*, 39, 1226–1239.
- Bergen, E. (2014). *Comparing adult-youth and adult-adult online sexual solicitation: Manipulative behaviour, situational factors and outcomes*. PhD avhandling. Department of Psychology and Logopedics, Åbo Akademi University.
- Berson, I. R. (2003). Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of online Exploitation for Youth. *Journal of School Violence*, 2(1), 5–17.
- Best, P., Manktelow, R., & Taylor, B. (2014). Online communication, social media and adolescent wellbeing: A systematic narrative review. *Children and Youth Services Review*, 41, 27–36.
- Brayley, H., Cockbain, E. & Laycock, G. (2011). “The Value of Crime Scripting: Deconstructing Internal Child Sex Trafficking.” *Policing*, 5, 132–143.
- Briggs, P., Simon, W., & Simonsen, S. (2011). An exploratory study of Internet-initiated sexual offences and the chat room sex offender: Has the Internet enabled a new typology of sex offender? *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 23(1), 72–91.
- Brøgger, Jan (1990): “Incest og moralsk panikk”. I: *Nytt norsk tidsskrift* s. 307–314.
- Chang, F. C., Chiu, C. H., Miao, N. F., Chen, P. H., Lee, C. M. & Chiang, J. T. (2016). Predictors of unwanted exposure to online pornography and online sexual solicitation of youth, *Journal of Health Psychology*, 21(6), 1107–1118.
- Cooper, A., Scherer, C. R., Boies, S. C. & Gordon, B. L. (1999). Sexuality on the Internet: From Sexual Exploration to Pathological Expression. *Prof Psychology: Research and Practice*, 30(2), 154–164.

- Craven, S., Brown, S., & Gilchrist, E. (2006). Sexual grooming of children. Review of literature and theoretical considerations. *Journal of Sexual Agression*, *12*, 287–299.
- Daneback, K. & Månsson, S. A. (2009). Kärlek och sexualitet på Internet 2009. I Ungdomsstyrelsen 2009:9, *Se mig. Unga om sex och Internet* (s. 183–237). Sockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Diener-West, M., Leaf, P. J., & Ybarra, M. L. (2004). Sex differences in Youth-Reported Depressive Symptomatology and Unwanted Internet Sexual Solicitation. *Journal of Medical internet Research*, *6*(1).
- Dombrowski, S., LeMasney, J. W. & Ahia, C. E. (2004). Protecting children from online sexual predators: Technological, psychoeducational, and legal considerations. *Professional Psychology: Research and Practice*, *35*, 65–73.
- Finkelhor, D., Mitchell, K. J. & Wolak, J. (2000). *Online Victimization: A Report on the Nation's Youth*. National Center for Missing and Exploited Children. Alexandria, VA.; Crimes against Children Research Center, Durham, NH.
- Finkelhor, Turner, Shattuck & Hamby, (2013). Violence, crime and abuse exposure in a national sample of children and youth. *JAMA Pediatrics*, <http://dx.doi.org/10.1001/jamapediatrics.2013.42>.
- Fisher, B. W., Gardella, J. H. & Teurbe-Tolon, A. R. (2016). Peer Cybervictimization Among Adolescents and the Associated Internalizing and Externalizing Problems : A Meta-Analysis. *J Youth Adolescence*, *45*, 1727–1743.
- Fleming, M. J., Greentree, S., Cocotti-Muller, D., Elias, K. A., & Morrison, S. (2006). Safety in cyberspace: Adolescents' safety on exposure online. *Youth and Society*, *38*, 135–142.
- Goldberg, J. H., Halpern-Felsher, B. L. & Millstein, S. G. (2002). Beyond invulnerability: The importance of benefits in adolescents' decision to drink alcohol. *Health Psychology*, *21*, 477–484.
- Goldstein, S. E., Malanchuk, O., Davis-Kean, P. E., & Eccles, J. S. (2007). Risk factors of sexual harassment by peers: A longitudinal investigation of African, American and European American Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, *17*, 285–300.
- Green, T., Wilhelmsen, T., Wilmots, E., Dodd, B., & Quinn, S. (2016), Social anxiety, attributes of online communication and self-closure across private and public Facebook communication. *Computers in Human Behavior*, *58*, 206–213.
- Helweg-Larsen, K., Schütt, N. & Larsen, H. B. (2012). Predictors and protective factors for Adolescent Internet victimization: results from a 2008 nationwide Danish youth survey. *Acta Pædiatrica*, *101*, 533–539.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, *29*, 129–156.

Huang, H. (2016). Examining the beneficial effects of individual's self-disclosure on the social network site. *Computers in Human Behavior*, 57, 122–132.

<http://www.medietilsynet.no/barn-og-medier/barn-og-medier-undersokelsen/>

Jonsson, L. S., Priebe, G., Bladh, M., & Svedin, C. G. (2014). Voluntarily sexual exposure online among Swedish youth – social background, Internet behavior and psychosocial health. *Computers in Human Behavior*, 30, 181–190.

Kripos (2017). Voldtektssituasjonen i Norge 2017.

Leonard, M. M. (2010). “I did what I was directed to do but he didn't touch me”: The impact of being a victim of internet offending. *Journal of Sexual Aggression*, 16(2), 249–256.

Livingstone, S. & Helsper, E. (2007). Taking risks when communicating on the internet: the role of offline social-psychological factors in young people's vulnerability to online risks. *Communication and Society*, 10(5), 619–643.

Lorenzo-Dus, N., Izura, C. & Pérez-Tattam, R. (2016). Understanding grooming discourse in computer-mediated environments. *Discourse, Context and Media*, 12, 40–50.

McCarthy, J. (2010). Internet sexual activity: A comparison between contact and non-contact child pornography offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 16(2), 181–195.

Medietilsynet, 2018. Barn og medier-undersøkelsen 2018. 9 – 18 åringer om medievaner og opplevelser.

Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. & Wolak, J. (2001). Risk factors for and impact of online sexual solicitation of youth. *Journal of American Medical Association*, 285(23), 3011–3014.

Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. & Wolak, J. (2003). Victimization of youths on the internet. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 8, 1–39.

Mitchell, K. J., Becker-Blease, K. A. & Finkelhor, D. (2005). Inventory of Problematic Internet Experiences Encountered in Clinical Practice. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(5), 498–509.

Mitchell, K. J. & Wells, M. (2007). Problematic Internet Experiences: Primary or secondary problems in persons seeking mental health care? *Social Science & Medicine*, 65, 1136–1141.

Mitchell, K. J., Ybarra, M., & Finkelhor, D. (2007). The Relative Importance of Online Victimization in Understanding Depression, Delinquency, and Substance Use. *Child Maltreatment*, 12(4), 314–324.

Mitchell, K. J., Ybarra, M., & Korchmaros, J. D. (2014). Sexual harassment among adolescents of different sexual orientations and gender identities. *Child Abuse & Neglect*, 38, 280–295.

- Mitchell, K. J., Jones, M., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2014). *Trends in Unwanted Online Experiences and Sexting: Final Report*. 2014. Durham, NH: Crimes Against Children Research Center. <http://scholars.unh.edu.ccrcc>
- Mitchell, K. J., Ybarra, M., Jones, L. M. & Espelage, D. (2016). What Features Make Online Harassment Incidents Upsetting to Youth? *Journal of School Violence, 15*, 279–301.
- Moreno, M. A., Jelenchick, L. A. & Breland, D. J. (2015). Exploring depression and problematic internet use among college females: A multisite study. *Computers in Human Behavior, 49*, 601–607.
- Montiel, I., Carbonell, E., & Pereda, N. (2016). Multiple online victimization of Spanish adolescents: Results from a community sample. *Child Abuse & Neglect*. DOI.org/10.1016/j.chiabu.2015.12.005.
- Mossige, Svein & Lihong Huang (2010): Prevalence of Child Sexual Abuse in a Norwegian population of adolescents. *Norwegian Epidemiology, 20(1)*:53–62.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. Nova rapport 20/07. Oslo: Nova.
- MTV-AP. (2009). Digital abuse study. Available from: http://www.athinline.org/MTV-AP_Digital_Abuse_Study_Full.pdf.
- Nyman, A. (2007). *Abused online*. BUP Elefanten. Child and Adolescent Psychiatric Unit. The County Council of Östergötland.
- O’Connell, R. (2003). A Typology of Child Cyberexploitation and Online Grooming Practices. Cyberspace Research Unit. University of Central Lancashire. Preston. (http://www.netsafe.org.nz/Doc_Library/racheloconnell)
- Priebe, G. & Svedin, C. G. (2012). Online or off-line victimization and psychological well-being: a comparison of sexual-minority and heterosexual youth. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. DOI 10.1007/s00787-012-0294-5.
- Priebe, G., Mitchell, K. J. & Finkelhor, D. (2013). To tell or not to tell? Youth’s responses to unwanted internet experiences. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 7(1)*. Doi: 10.5817/CP2013-1-6
- Rafla, M., Carson, N. J. & DeJong, S. M. (2014). Adolescents and the Internet: What Mental Health Clinicians Need to Know. *Curr Psychiatry Rep, 16* doi 10.1007/s11920-014-0472-x
- Reijntjes, A., Kamphuis, J. H., Prinzie, P. & Telch, M. J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect, 34*, 244–252.
- Rogers, P., Wczasek, R. & Davies, M. (2011). Attributions of blame in a hypothetical internet solicitation case: Roles of victim naivety, parental neglect and respondent gender. *Journal of Sexual Aggression, 17(2)*, 196–214.

- Schouten, A. P., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2007). Precursors and underlying processes of adolescents' online self-disclosure: Developing and testing an Internet-attribute-perception model. *Media Psychol*, *10*, 292–314.
- Schultz, A., Bergen, E., Schuhmann, P., Hoyer, J. & Santtila, P. (2016). Online Sexual Solicitation of Minors: How often and between whom Does it Occur? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, *53*(2), 165–188.
- Seligman, M. (1972). Learned helplessness. *Annual Review of Medicine* *23*, 407–412. Doi: 10.1146/annurev.me.23.020172.002203.
- Seto, M. C., Hanson, R. K., Babchishin, K. M. (2011). Contact sexual offending by men with online sexual offences. *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment*, *23*(1), 124–145. Doi:10.1177/1079063210369013
- Seto, M. C., Kjellgren, C., Priebe, P., Mossige, S., Svedin, C.G. & Långström, N. (2010). Sexual Victimization and Sexually Coercive Behavior: A Population Study of Swedish and Norwegian Male Youth. *Child Maltreatment*, *15*: 219–228.
- Shannon, D. (2008). Online Sexual Grooming in Sweden – Online and Offline Sex Offences against Children as Described in Swedish Police Data. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, *9*, 160–180.
- Slavtcheva-Petkova, V., Nash, V. J., & Bulger, M. (2015). Evidence on the extent of harms experienced by children as a result of online risks: implications for policy and research. *Information, Communication & Society*, *18*(1), 48–62.
- Smith, P. K., Thompson, F. & Davidson, J. (2014). Cyber safety for adolescent girls: bullying, harassment, sexting, pornography, and solicitation. *Adolescent and Pediatric Gynecology*, *26*(5), 360–365.
- Staudé-Müller, F., Hansen, B., & Voss, M. (2012). How stressful is online victimization? Effects of victim's personality and properties of the incident. *European Journal of Developmental Psychology*, *9*(2), 260–274.
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology and Behavior*, *7*(3), 321–326.
- Suseg, H., Grødem, A. S., Valset, K. & Mossige, S. (2008). *Seksuelle krenkelser via nettet – hvor stort er problemet?* NOVA Rapport 16/08.
- Tennant, J. E., Demaray, M. K., Coyle, S. & Malecki, C. K. (2015). The dangers of the web: Cybervictimization, depression, and social support in college students. *Computers in Human Behavior*, *50*, 348–357.
- Thoresen, S., & Hjemdal, O.K. (red.) (2014). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. (NKVTS Rapport nr. 1, 2014). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Tynes, B. M., Rose, C. A., & Williams, D. R. (2010). The Development and Validation of the Online Victimization Scale for Adolescents. *Journal of Psychological Research on Cyberspace Cyberpsychology*, *4*(2).
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Social consequences of the internet for adolescents: A decade of research. *Curr Dir Psychol Sci*, *18*, 1–5.

- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). The effects of instant messaging on the quality of adolescents' existing friendships: A longitudinal study. *Journal of Communication*. Doi/10.1111/j.1460-2466.2008.01405.x/full.
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). Online Communication among Adolescents: An Integrated Model of Its Attraction, Opportunities and Risks. *Journal of Adolescent Health, 11*, 121–127.
- Villacampa, C. & Gomez, J. (2017). Online child sexual grooming: Empirical findings on victimization and perspectives on legal requirements. *International Review of Victimology, 23*(2), 105–121.
- Vossen, H. G. M., & Valkenburg, P. M. (2016). Do social media foster or curtail adolescents' empathy? A longitudinal study. *Computers and Human Behavior*. Doi: 10.1016/j.chb.2016.05.040
- Walrave, M., Heirman, W., & Hallam, L. (2014) Under pressure to sext? Applying the theory of planned behavior to adolescent sexting. *Behaviour & Information Technology, 33*(1), 86–98.
- Walther, J. (1992). Interpersonal effects in computer-mediated communication: A relational perspective. *Commun Res, 19*, 52–90.
- Walther, J. (2011), Theories of Computer-Mediated Communication and Interpersonal Relations. I M. L. Knapp & J. A. Daly (Red.), *Interpersonal Communication* (s. 443–479). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Wang, J., Nansel, T. & Ianotti, R. (2011). Cyber and traditional bullying: Differential association with depression. *Journal of Adolescent Health, 48*, 415–417.
- Weiser, E. B. (2000). Gender differences in internet use patterns and internet application preferences: A two-sample comparison. *Cyber-Psychology & Behavior, 2*, 167–178.
- Wells M. & Mitchell, K. J. (2007). Youth Sexual Exploitation on the Internet: DSM-IV Diagnoses and Gender Differences in Co-occurring Mental Health Issues. *Child and Adolescent Social Work Journal, 24*(3).235–260.
- Wells, M. (2007). Youth Sexual Exploitation on the Internet: DSM-IV Diagnoses and Gender Differences in Co-occurring Mental Health Issues. *Child and Adolescent Social Work Journal, 24*(3), 235–260.
- Wolak, J. D., Mitchell, K. & Finkelhor, D. (2003). Escaping or connecting? Characteristics of youth who form close online relationships. *Journal of Adolescence, 26*, 105–119.
- Wolak, J. D., Finkelhor, D., Mitchell, K. (2004). Internet-initiated sex crimes against minors: Implications for prevention based on findings from a national study. *Journal of Adolescent Health, 35*(5), 424–433.
- Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K. J. (2012). How often are teens arrested for sexting? Data from a national sample of police cases. *Pediatrics, 129*(1), 4–12. Doi: 10.1542/peds.20112242

Ybarra, M. L. (2004). Linkages between Depressive Symptomatology and Internet Harassment among Young Regular Internet Users. *Cyber Psychology & Behavior*, 7(2), 247–257.

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressor, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308–1316.

Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Wolak, J. & Finkelhor, D. (2006). Examining Characteristics and Associated Distress Related to Internet Harassment: Findings From the Second Youth Internet Safety Survey, *Pediatrics*, 118(4), 1169–1177.

Vedlegg 1:

Analysemomenter og analysetabell for meldinger Kripos

For å få et bilde av omfang og utvikling av innholdet i dette fenomenet er det vurdert tilstrekkelig å sortere og gjennomgå 200 tilfeldig utvalgte meldinger for hvert år, til sammen 600.

A. Om de 600 meldingene:

1. Hvem er avsendere av bekymringene til Kripos, direkte eller via NECMEC?
2. Hvor mange av disse meldingene inneholder sannsynlig kriminell aktivitet, egnet til å kunne videresendes for etterforskning? (Spør ikke om hvor mange som videresendes?!)

B. Om mistenkte i de antall meldinger med funn av sannsynlig seksuell nettkriminalitet:

1. Hvilket fylke er mistenkte bosatt?
2. Hvilket kjønn har mistenkte?
3. Hvilket fødselsår har mistenkte?

C. Om innholdet i de antall meldinger med funn av sannsynlig seksuell nettkriminalitet

Hvordan fordeler innholdet seg i følgende kategorier:

Billedmateriale som kriminaliserer barn								
	1	2	3	4	5	6	7	8
	Seksualisert posering med klær, og delvis med klær	Naken kropp, kjønnsorg. og/ eller bryst	Seksuelle handlinger alene, uten penetrering	Seksuelle handlinger alene, med penetrering	Seksuelle handl. med andre barn involvert	Seksuelle handlinger med voksne	Seksuelle handlinger med dyr	Seksuelle handlinger i komb. med vold
Foto								
Film								

Seksuelt relatert chatting med eller om barn						
	1	2	3	4	5	
	Framsnaiking av seksuell kriminell atferd med barn / deling av fantasier	Oppfordring /planlegging av seksuelle handlinger med barn.	Omtale av seksuelle handlinger med barn som har skjedd	Seksuelt chatting om barn med bilde deling	Seksuelt chatting kombinert med trusler	Annet, seksuelt relatert
Med barn						
Med andre voksne						

Vedlegg 2: Intervjuguide – Politiet

Intervjuguide er utarbeidet av Mossige og Aanerød 12.02.18.

1. Hvordan foregår etterforskningsprosessen fra en melding mottas til opprettelse av sak ved mistanke om seksuelle nettovergrep?

(Struktur? Spesielle rutiner for nettovergrepssaker/annen kriminalitet?)

1.1 Hvem er melder? (privatperson/offentlig instans?)

1.2 Hvem følger saken hos politiet? (tilfeldig/spesialister?)

1.3 Hvordan prioriteres saker for etterforskning?
(etterforskes/henleggelse/liggende?)

1.4 Hva vektlegges i saker som åpnes for etterforskning?

2 Hva avdekker politiet av bekymringsfull seksuell atferd på nettet?

2.1 Hvilken type seksuell atferd avdekkes? (bilder, chatting, grooming, streaming, nye?)

2.2 Hva anser du som alvorlig vs. mindre alvorlige av slike forhold?

2.3 På hvilke nettarenaer foregår den uønskede nettatferden? (barnenettsteder vs. voksensteder/ åpent vs. mørke nettet?)

3 Hvordan framstår den seksuelle uønskede nettvirksomheten for deg?

(Profesjonell/ privat? Kalkulert/tilfeldig?)

3.1 Hva er ditt inntrykk av omfang (antall) av saker siste 10 år?

3.2 Har du inntrykk av at sakene dere avdekker har endret seg de siste årene?

3.3 I hvilken grad framstår den seksuelle aktiviteten drevet av seksuell interesse for barn vs. generell seksuell interesse?

3.4 Hva mener du om påstanden om at nettet skaper en ny type/gruppe overgripere vs. den tradisjonelle kontaktovergripere?
(Nettgenerasjon/uten oppvekst med nettet, fantasidrevet/kontaktdrevet?)

4 Hvilken type ny/mer-kunnskap mener du politiet har behov for i sitt etterforskningsarbeid av nettovergrep mot barn framover?

(Teknologi, om nettovergrepfenomenet, om nettovergriper, om offer, om nettbruk generelt?)

4.1 Er det andre spørsmål du mener bør stilles som er relevant for ditt arbeid?

Vedlegg 3: Intervjuguide – Tjenesteleverandører

Intervjuguide er utarbeidet av Mossige og Aanerød 30.01.18.

1. Hvordan håndteres bekymring for eller informasjon om uønsket seksuell atferd på nettet der barn er involvert som objekt eller aktør av din organisasjon?

(Struktur? Spesielle rutiner for håndtering av bekymringsfullt materiale? Til hvem?)

- 1.1. Hvordan fanger dere opp uønsket seksuell aktivitet på deres nettsted?
- 1.2. Hvem følger opp saken hos dere? (tilfeldig/spesialister?)
- 1.3. Hvordan prioriteres saker for videresending til politiet av bekymring?
- 1.4. Hva er det dere legger vekt på når dere beslutter å melde saker til myndighetene?
- 1.5. Til hvem sendes melding om bekymringsfull seksuell atferd på nettet?

2. Hva ser nettilbyder av bekymringsfull seksuell atferd på nettet?

- 2.1. Er det bestemte typer av uønsket seksuell aktivitet som dere ofte kommer over? (bilder, chatting, grooming, streaming?)
- 2.2. Gjør du vurderinger av hva som teller som alvorlig eller mindre alvorlig? Hva legger du vekt på da?
- 2.3. Hva anser du som alvorlig vs. mindre alvorlige av slike forhold?

3. Hvordan framstår den seksuelle uønskede nettvirksomheten for deg?

(Profesjonell/ privat? Kalkulert/tilfeldig?)

- 3.1. Hva er ditt inntrykk av omfang (antall) av saker det siste året (2017)? Har det blitt mer eller mindre av dette?
- 3.2. Har du inntrykk av at seksuell atferd på nettet har endret seg de siste årene? (Mht hvor tydelige/utydelige nettovergripere er om hva de er ute etter? Mht i hvilken grad de utsatte i utgangspunktet er innforstått med hva de er med på? Er det tydelig/utydelig at den utsatte ønsker å stoppe det de er blitt involvert i?)
- 3.3. Kan du beskrive dynamikken i samspillet mellom barn og nettovergriper? (Er nettovergripere blitt bedre til å få de ofrene til å delta på den seksuelle aktiviteten?)

- 3.4. Merker dere om nettovergriper kun er seksuelt interessert i barn online eller også ønsker offline kontakt?
- 3.5. Kjenner du til begrepet grooming? Ser dere grooming?
- 3.6. I hvilken grad framstår den seksuelle aktiviteten drevet av seksuell interesse for barn vs. generell seksuell interesse?
4. **Hvilken type ny/mer-kunnskap mener du at nettleverandører har behov i sitt arbeid for å forebygge nettovergrep mot barn framover?**
(Teknologi, om nettovergrepsfenomenet, om nettovergriper, om offer, om nettbruk generelt?)
- 4.1 Er det andre spørsmål du mener bør stilles som er relevant for ditt arbeid?